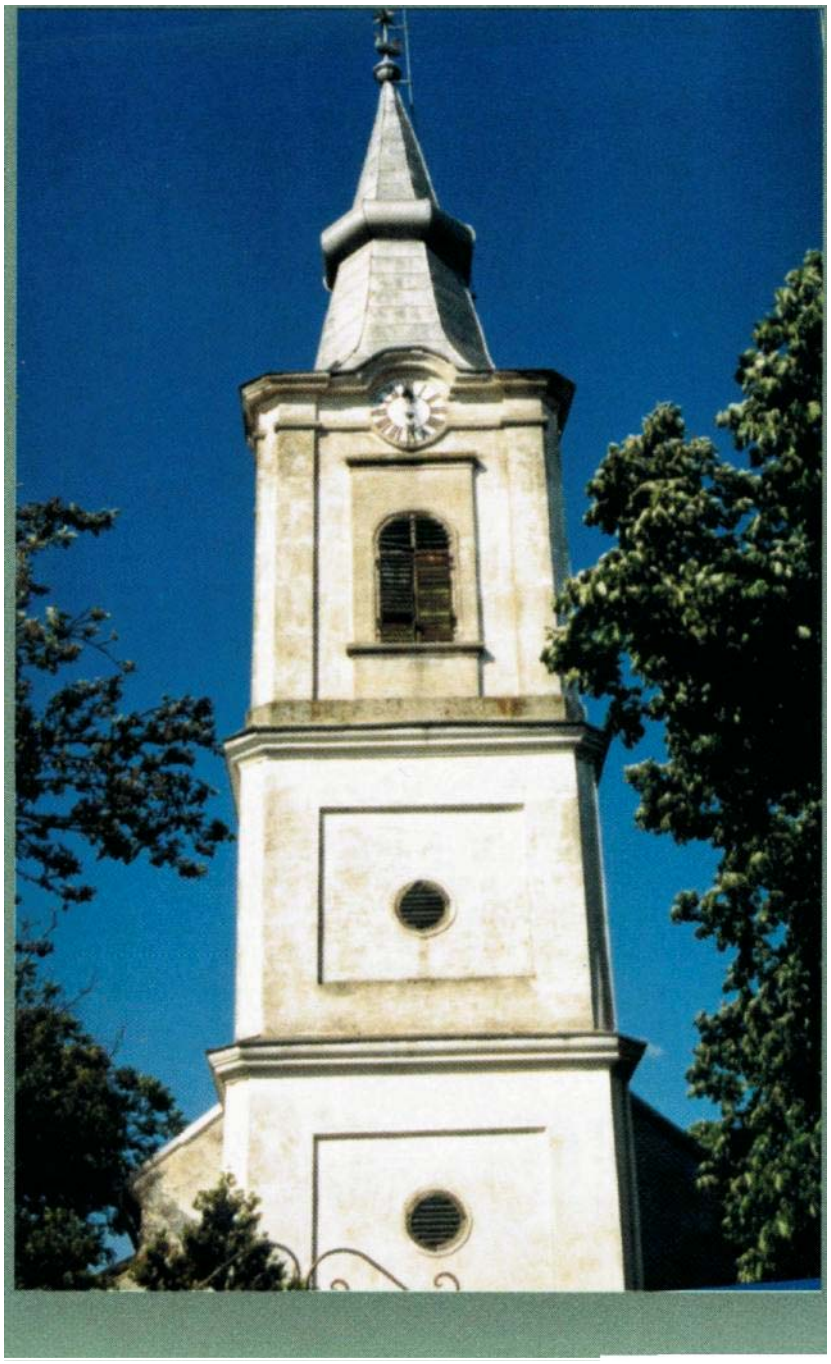
Szilágyi József

Tóti község monográfiája

Nagyvárad

2006

Szilágyi József

Tóti község monográfiája

Kiadja a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület és a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség

2006

A sorozatot szerkeszti:

Dukrét Géza

Szövegkorrektúra:

Mihálka Magdolna

Számítógépes tördelés:

Szilágyi Gabriella

Fényképek:

Tóth István

**Készült a Bihar Megyei Tanács,
Tóti Polgármesteri Hivatala és az RMDSZ Bihar Megyei Szervezete támogatásával**

TARTALOM

Bevezető

Történelme

Demográfiai adatai

A Tóti „Nagyhegy" község rendtartása

Oktatás

Egyházak

Egészségügy

Posta

Fogyasztási szövetkezet

Mesterségek, foglalkozások

Házak, épületek

Közművelődés, kultúra

Tóti falunapok

Közigazgatás

Tóti községhez tartozó települések

Népszokások

Tótival kapcsolatos népi mondák

Melléklet (A lakodalmas című színdarab)

Kimutatás a „Nagyhegyi" birtokosokról

Emődi János-Erdelyi Márton csiszolt kőkori edény Tótiból (Bihar Megye)

A Magyar Korona Tótiban

Képmelleklet

Bevezető

Földrajzi fekvése

Tóti Nagyváradtól 68 km-re, Margittától 10 km-re, a Berettyó baloldali mellékfolyója a Bisztra-patak völgyében, egy nyitott völgykatlanban terül el. A Hegyköz legkeletibb nagyközsége. Délről a Dernai dombok utolsó nyúlványa övezi, amely a következő dombokból áll: Trécser, Bánya (300,9 m), Királyi hegy (304,9 m).

A Bisztra jobb partját a Rézhegység nyúlványa övezi, amely lassan dombokká alakul át. Az utolsó domb a tóti Nagyhegy (Géza domb), melynek magassága 249,4 m. A Bisztra, amely Feketeerdő fölött ered a Rézhegységből, 53km hosszúságú, a vízgyűjtő medencéje 225 km^2. Miután a tóti Nagyhegyet megkerüli, sík területre ér, előbb Réti falut, majd Bisztraterebest éri el és Margitta alatt beleömlik a Berettyóba. A Bisztrának Tóti területén egyetlen jelentősebb mellékfolyója van, a Bánya-patak, a többi patakocskák idényjellegűek, de nagyobb nyári záporok idején árvizet is okoznak, mint például 1970-197l-ben, valamint 1997-ben.

Növény és állatvilága

Tóti határát valamikor összefüggő erdő övezte. A Tóti és a Svábtanya közötti erdőt, az Úrbéres erdőt, amely egészen a falu széléig ért, az 1950-es évek elején vágták ki, azzal az ürüggyel, hogy szükség van szántóföldre. De mára már se szántóföld, se legelő nem lett belőle.

Még megvannak az erdők a patakok mentén, erdősávokat alkotva, mint a Döccen patak, Csuba patak, a Hegymegerdő, a Királyi hegyalja, „Gazdák erdeje", a Trécser.

Az erdőkben a dombvidéknek megfelelő fákat találjuk, mint: tölgy, bükk, gyertyán, szil, cser, akác, hárs, nyár, vadkörte, vadalma, vadcseresznye; cserjék, mint: kecskerágó, bodza, galagonya, kökény, szeder, som.

Az erdőkben és tisztásokon található: erdei szamóca, csatto-gócska, sármás (medveszőlő), kikerics, kék iringó, apróbojtorján, menta, ezerjófű, cickafark, vadnárcisz (csillagvirág, borsos-lokk), orbáncfű; védett növények: vitézkosbor, agárkosbor stb.

Megtalálható a vaddisznó, a róka, az őz, szarvas, nyúl, borz, a madarak közül a fácán, fogoly, fürj, seregély, szarka; van ölyv, héja, kakukk, mátyásmadár, cinke, sőt fekete varjú is, a mezőkön barázdabillegető, pacsirta. Tavasszal megjelenik vagy két család gólya és sok fecske.

Történelme

A falu területén talált régészeti leletek

Egy óriás agyagedényt talált a Bisztra völgyében a helybeli amatőr kutató, Erdélyi Márton, amelyet Váradon restauráltak.

A tóti határ különböző részein végzett kutatások alkalmával kőkorszaki égetett agyagból készült orsó nehezéket, halászháló nehezéket és különböző csiszoltkő eszközöket, obszidián pengéket, valamint agyagházfal (patics) maradványokat találtak. Ezek a leletek azt bizonyítják, hogy ez a terület már a kőkorszakban lakott volt.

A tóti bronzleleteket V. Dumitrescu vol. V-VL, 1935-1936 Bucureşti 1938, pp. 225-238 - kötetéből ismerjük: 5 karkötő, 4 rúd, 1 lándzsa, 1 sarló, 1 bronzkés, 2 bronzfüggő, 5 aranygyűrű (fülbevaló). Ezeket a bukaresti Régiségek Múzeumában őrzik. Ezen kívül még találtak különböző agyagedényeket, szövőszék súlyzókat. 1942-ben I. Nestor megemlíti a

Bányán talált sárgaréz csákányokat, ez utóbbiakat a nagyváradi Körösvidéki Múzeumban őrzik.

1970 nyarán 2 db. ezüst kanna maradványait találták, ezeket Sever Dumitraşcu írta le a Comorile din Tăuteni - Bihor 1973-as kiadású művében, melyeket restauráltak és ugyancsak a nagyváradi Körösvidéki Múzeumban vannak kiállítva.

Középkor

Nevének eredete: Toty, a tót népnévnek a birtoklást kifejező képzős származéka. Szlávok telepíthették, de ezek elmagyarosodása után az egész középkorban megmaradt magyar községnek. Jakó Zsigmond után tudjuk, hogy az első szláv telepesek elmagyarosodása már teljesen befejeződött, amikor a Rézről lehömpölygő román hullám idáig elérkezett. Szerencsés fekvése azonban megmentette az elrománosodástól: állandóan fenn tudta tartani a kapcsolatot a Berettyó-völgy magyarságával. A magyarság terjeszkedése a Bisztra és Almás völgyében is megindult, de itt már nem tudta gyökereit oly mélyre bocsátani, hogy a 14. század harmincas éveitől kezdve mind erősebbé váló román beszivárgást elháríthatta volna. Így pusztultak el a Bisztra-völgyben, a ma már meg nem határozható fekvésű, de még a 15. század közepén is fennálló és határozottan magyarnak mondott apró helységek.

A régészeti leletek alapján megállapítható, hogy a falu nem a mostani helyén terült el, hanem az úgynevezett Telekpatakán, mely a mostani település Margitta felőli végétől balra, a Svábtanya felé nyúló Telekpataka völgyben volt, délnyugatra a mostani helyétől, amit az 1978-1984-es években végzett levezető csatorna ásása alkalmával is igazoltak a megtalált régészeti maradványok, emberi csontok, cserépedények. Állítólag az ittla-kók földbe ásott kunyhókban laktak. Talán a vízhiány kényszerítette őket, hogy lejjebb költözzenek, közelebb a Bisztrához.

A magyarság a Kárpát-medencébe jutva, mivel a besenyőktől az új otthonában sem volt biztonságban, kelet felé védelemre rendezkedett be. Ehhez szüksége volt az Erdély felé vezető folyóvölgyekre. A Felső-Tisza területét az Ond törzs szállotta meg. Ennek népei vették birtokukba elsősorban a Fekete-Körös mentét és a Sebes-Körös melletti, menedéket nyújtó mocsarakat. Volt két bihari nemzetség, melynek kezdetei vissza vezethe-tők a 10. századba: az Ákos és a Barsa nem. Az Ákos nemnek csaknem minden ága birtokolt Bihar megye területén, a Berety-tyó vidékén, s már a 12. században állott monostoruk Pályin. Bihar megye lehetett a Barsa nem ősi fészke. Uradalmaik a Berettyó, a Sebes-Körös és a Fekete-Körös völgyében terültek el, egyházuk pedig valószínűleg a 12. században már álló Bátormonostor. Birtokaik: Barsa, Bátor, Adorján, Almás, Apamolna, Győrös, Kovácsi, Körösszeg, Orosi, Szalárd, Széplak.

A 10. században megkezdődött a kelet felé megszállatlanul hagyott területek birtokbavétele. Ekkor tolódott ki a határ az Ér mellől a mai Szilágy megye területére. A 10-11. század fordulóján vette birtokba a magyarság a Sebes-Körös völgyét, miután védelmi vonalát a Király-hágón túlra helyezte át. A középkorban minden gazdátlan terület a királyt illette meg, így I. István király óriási területekkel gyarapította családi vagyonát. Ekkor lett királyi birtokká a vármegye nagyobbik felét elfoglaló, még lakatlan hegyvidék is. Itteni birtokai igazgatására szervezte meg Szent István, a régi földvára miatt fontos Bihar központtal, a bihari várispánságot. A királyi ispánság telepítő tevékenysége világosan megmutatkozik a bihari földvár körüli síkságon. A falvak egy része az uradalom felbomlása idején várjobbágyok, királyi serviensek, egyszóval jobb módú katonáskodó szabadok tulajdonába kerültek. A 12. század végén meginduló királyi adományok nyomán egymás után alakultak ki a magyar községek, melyek később az adorjáni és a sólyomkővári uradalmak megalapítását tették lehetővé. Ezek a falvak északkelet felé haladva a következők: Szalárd, Adorján, Síter, Fegyvernek, Poklostelek, Vámosláz, Micske, Sánci, Margitta, Felsőábrány, Bá-lyok, Széplak. E sorba illik bele Tóti is.

Tótit először a püspöki tizedjegyzékben, 1291-94-ben említik, Toty néven, az egyházas helyek között, tehát sokkal előbb keletkezett. A királyi magángazdaság telepítése. Bunyitay Vince szerint a 13. századi püspöki tizedjegyzék csak egy Tótit említ tíz kepe tizeddel, és a pápai tizedjegyzékben is csupán egy Tótit találunk, de amelynek egymás után három lelkészéről van említés. E lelkészek: 1333-1335-ben István, s a következő két évben Jakab és András, kik évenként csekély összeget, csak három garast fizettek. De hogy melyik Tótinak voltak ezen lelkészei? Afelől sem az idézett, sem egyéb források nem nyújtanak tájékoztatást (a másik Tóti Komádi mellett, szintén egyházas község volt a középkorban).

A tatárjárás egyik hatása a várak építése és váruradalmak létesítése volt. A Dunántúlról származó Geregye nembeli Écs fia, Pál országbíró, aki már 1236-ban több birtokot kapott a királytól ezen a vidéken, birtokainak védelmére felépítette Adorján várát, Sólyomkő várát, Sebesvárt. Adorján vára körül létrejön az adorjáni váruradalom, melynek később Szalárd lesz a központja. Sólyomkővár volt hivatott a Sebes-Körös (Barátkától) és a Berettyó felső folyása (Vámosláz) közti hatalmas uradalom irányítására és védelmére. A Bisztra menti és Berettyó menti részek irányítása később Micske feladata lesz, így a falu a szomszédos Micskének, illetve a sólyomkői uradalomnak lett tartozéka. Ettől kezdve osztozott Sólyomkő sorsában.

Pál fia, Miklós vajda fellázadt IV. László ellen. A király a Barsa nembeli Tamást küldte leverésére, aki 1277-ben elfoglalja Miklós vajda várait, s így uradalmaik a Barsa nem kezére jutottak. Tamás fia, Kopasz nádor lett öt vármegye (Bihar, Szabolcs, Szatmár, Szolnok, Kraszna) legfőbb bírája és korlátlan ura. Hatalma tetőpontjában azonban összetűzésbe került Károly Róbert királlyal, aki 1318-ban elkobozza összes uradalmait. Az elkobzott várakba a király által kinevezett várnagyok kerültek, az öt vármegye feletti legfőbb bírói hatalmat pedig a Barsákat leverő hadvezér, Debreceni Dózsa nyerte el.

Zsigmond király a sólyomkővári uradalmat 1389-ben Kaplai János szörényi bánnak adományozta, s a következő századokban az uradalom sokszor cserélt gazdát. 1397-től a Csákyak tulajdona. 1465-ben a Bályokiaknak is van itt birtokuk.

Az 1552. évi dikális összeírás alapján jelentős község, 42 portából állt. Mivel egy portára átlagban 3,5 család esett, ez összesen 147 családot jelentett. A családok átlagos nagyságára az ötös szorzót használták, ez 735 személyt jelentett, de ehhez még hozzájönnek az össze nem írt szegényjobbágyok és az adókötelezettség alól felmentett házak. így a lakosság elérhette a 760-780 személyt. Ekkor a Drágffyak birtokolták.

Az 1598-as összeírásban mint Bocskai István tulajdona szerepel, 57 házzal, ami még mindig nagy településre utal. A ház a családot jelképezte, s ha az ötös szorzót fogadjuk el a családok átlagos nagyságára, akkor ez kb. 280 léleknek felel meg. Dávid Zoltán statisztikus, aki tudományosan dolgozta fel az 1598. évi házösszeírást, számításai alapján a családok átlagos nagyságát hat főben határozta meg. Ennek alapján úgy 330 lélek lakhatta. A lélekszám visszaesése az 1577. és 1585. esztendőkben dúlt pestisjárványnak köszönhető.

A 16. század közepén tért hódít a reformáció. A Hegyköz vidékén 1556-ban áttérnek a kálvinista hitre. Jelenleg is a vidék nagy része református.

1688-ban elvégezték a szentjobbi birtokok összeírását és be-csüjét. A birtokhoz tartozott Szentjobb, Véd, Szentmiklós, Tóti, Sárszeg, Szentimre, Csohaly és Száldobágy.

1692 után, tehát Várad felszabadulása után, a császári udvar Benkovich Ágoston váradi püspöknek juttatta a főispáni tisztséget és ezzel megtörtént az első gyakorlati lépés az erdélyi közigazgatástól való elszakadásra. Meghatározó szerepe volt a megyében a birtokok átrendezésének, a korábbi birtokadomá-nyok felülvizsgálatának. Az újjászerveződő váradi püspökség 1693-ban kapta vissza korábbi javaira vonatkozó birtokjogát. A katolikus egyház elsősorban azokat a birtokokat kívánta visszaszerezni, amelyek a török hódítás előtt a tulajdonát

képezték. Egy keltezés nélküli irat, amely valószínűleg az 1790-es évek második felében vagy még később készülhetett, több helyen említi birtokosként a váradi püspököt, így a püspök birtokában lévőnek mondja Rév, Révelő, Dobritza, Szászfalva, Szentimre, Száldobágy, Pályi, Újlak, Fancsika, Tóti, Szentmiklós falvakat.

1715-ben 23, 1720-ban pedig 34 magyar nevű jobbágyot írtak össze benne (Acsády 35. és 41.1.) Magyar jellegét tovább őrizve, az 1773. évi összeírás is magyar nyelvű községnek mondja.

Az 1735-ös országos összeírás szerint Tóti adatai a következők: 62 családfő, 21 testvér, fiú, 5 ló, 60 ökör, 37 tehén, 95 sertés, 187 köböl búza, 172 köböl szőlő. Hogy legyen összehasonlítási alap, közöljük a Hegyköz legnagyobb településének, Szalárdnak az adatait: 209 családfő, 51 gyermek és testvér, 11 ló, 311 ökör, 109 tehén, 214 sertés, 721 köböl búza, 96 birka és kecske, 908 köböl szőlő. Általában csak a férfiakat és a fiúgyermekeket írták össze.

A 18. század egyik szörnyű csapása a pestisjárvány volt, 1738-43 között. E járvány Bihar megyei következményeiről Dávid Zoltán készített tanulmányt, s megállapítása szerint 33 százalékos népességcsökkenést okozott: Biharban 34 900 ember esett áldozatul. Ez megmutatkozott Tóti lakosságánál is, ahol jelentősen megcsappant a lakosság száma. így az 1750-es összeírás adatai is igazolják: 27 családfő, 12 fiú, 25 ökör, 23 tehén, 25 sertés, 49 köböl búza, 77 köböl szőlő. A hét évvel későbbi, 1757-es összeírás mutatja, hogy a falu regenerálódott, szinte a duplájára nőtt: 49 családfő, 21 fiú, testvér, 5 ló, 38 ökör, 32 tehén, 63 sertés, 182 köböl búza, 130 köböl szőlő.

Az 1759-es országos nemesi összeírás a következő nemeseket sorolja fel Tótiban: Joannes Bors alias Nagy, Michael Kéri, Michael Kádár, Sámuel Katona alias Takácsi, Joannes Kádár.

Az úrbéri rendezés

Bihar megyében a Mária Terézia rendelete alapján elkezdett úrbéri rendezés 1769-ben indult. Az úrbérrendezés anyagához szorosan kapcsolódó paraszti vallomások, a kilenc kérdőpontra adott válaszok elsőrendű forrásai a szabályozást megelőző évtizedeknek. Ezekből megismerhetjük az akkori gazdasági helyzetet. A Bihar vármegyére vonatkozó anyagot Bársony István, Papp Klára és Takács Péter debreceni egyetemi tanárok dolgozták fel és tették közé, Az úrbérrendezés forrásai Bihar vármegyében című háromkötetes könyvükben. Innen tudjuk, hogy Bihar megye korabeli adminisztrációja nem mindenben követte a központi utasítást. Az úrbérrendezés előzetes összeírását, a faluvallatását végző bizottságok nem minden esetben járták sorra a falvakat. 1769 októbere és 1770 márciusa között behívták a falvak néhány lakóját a főbíróval és a jegyzővel együtt egy-egy uradalom központjába, vagy valamelyik jelentősebb településre, s ott vallatták meg őket a kilenc kérdőpontra. A Hegyközön egyik településnek sem volt saját urbáriuma. Csak megegyezések, contractusok voltak a földesúrral, néha az is csak szóban. Vagy csak egyszerűen azt a taxát fizették, amit és amikor a földesúr behajtói kérték. A földesúrnak kilencedet fizettek minden földi termésből. Micskén, Tótiban, Szalárdon, Csatárban és Újlakon királyi dézsmát is fizettek. A szántást a földesúrnak legtöbbször négy, néha hat vonómarhával végezték. Ezek mellett más szolgáltatások is voltak, bizonyos események vagy ünnepek alkalmával.

És most nézzük meg mit válaszoltak a vallomástevők:

1. Vagyon-é mostanság urbarioma ezen helységnek? Ha vagyon, minemű az? Mennyi időtűl fogva hozattatott bé?

Minekutána a tekintetes nemes vármegye ezelőtt mint egy 10 esztendővel őfelsége parancsolatából bizonyos urbáriumot cur-rentáltatott, annak utána, hogy mint az 1761. esztendőben az úr, tekintetes Baranyi Gábor Micskén uraság székét tartatván azon törvényszékből kinek-kinek a conscriptio szerint, valamint a micskeieknek, nekünk is írásban kiadatott; ki mit tartozik az uraságnak adózni, és mennyi számú szolgálatot tenni, úgymint: az egésztelkes gazda 1 Rft taxát, 1 icce vajat, 10 tojást adni, 1 öl fa vágást vagy hordást, és 52 napi marhával vagy 104 napi gyalogszeri szolgálatot tenni a

kétszeri vadászaton kívül. Ugy a proportione a féltelkes gazda félannyit tartozott szolgálni, mely szolgálatot ki-ki a maga rovására fel szokta vágni és minden vasárnap számot vetni az uraság tisztjével, a tiszt kinek-kinek a maga írásbéli lajstromába fel szokta írni. Ezen rendtartás tartott valami harmadfél esztendeig, hanem annak utána minthogy némely közülünk, akinek több napszámot kellett volna letölteni az uraságnak, elmulatta magát az uraság tisztjénél a napi számok felírása végett megjelentetni. Sőt sokan a rovásokat is elhajigálták és amiatt a többieknek az uraság tisztje fel sem jegyezte a napi számokat. Ezen írásbeli jegyzés egészben elmaradt. Nekünk Tarczali uramék részén lévőknek semmi urbáriumunk nincsen, s nem is volt.

2. Ha urbarioma nincsen, a jobbágyi kötelességet teszik-é contractus szerint mind a jobbágyok, mind a zsellérek? Mennyi ideje már annak, hogy ezen bevett szokás kezdődött, avagy contractusra lépett ezen helység az földesurasággal? Nem de nem ezen mostani urbariom, avagy contractusnak tétele előtt is voltak mások, és ha voltak, miném[ű]ek és mikor kezdődet[t] ezen mostani szokásban lévő kötelességnek praestatioja?

Nekünk az uraság szolgálata iránt semmi contractusunk nincsen, nem is volt.

3. Ahol urbariomok, vagy contractusok nincsenek, miből álló a jobbágyságnak és zselléreknek adózása és kötelessége, aki mostanság szokásban vagyon? Mikor és mimódon hozattatott bé azon kötelesség és adózás?

Minek utána azon urbárium szerint való szolgálat elmúlt, azóta bizonyos szám nélkül, amint az uraság gazdaságának szüksége hozza magával, tettük a szolgálatot, melynek a számát azon okból is meg nem határozhatjuk, hogy nem mindenkor napkelettől fogva napnyugotig szolgáltunk, és amelyiküknek gyermeke, fehércselédje volt, maga helyébe olyanokat küldött, amint úgy napi számba szokta venni az uraság. A szolgálatnak módja az 1761. esztendőbeli mód szerint újonnan az 1768. esztendőben tartatott micskei uraság székérül szolgabíró Nagy Ferenc és esküdt Dávid Gáspár uraimék subscriptiója alatt bizonyos instantiával, melyet a micskeieknek előadtak, nekünk is kiadatott, de az is csak fél esztendeig íratatván fel az uraság tisztje által, annak utána elmúlt, és azóta a mostani ideig bizonyos szám nélkül, amint az uraság kívánja tesszük a szolgálatot. Hanem a taxát minden esztendőben el szokta engedni az uraság. Ezen felül azon kegyessége is járul hozzánk az uraságnak: hogy aratásnak, kaszálásnak és néha szőlőkapálásnak is idején maga kenyerén szokta tartani az uraság a munkásokat. Ezelőtt pedig 8 esztendővel mintegy 9 esztendőnek elforgása alatt - régi szokás szerint - mind a jövevények, mind a régi lakosok egyenlőképpen bizonyos szeri száma nélkül tettük a szolgálatot, amint tudniillik az uraság kívánta. De taxát nem adtunk, csak minden fejőstehéntől 1 meszely vajat, 2 csirkét és akinek volt egynéhány tojást vettek. Ezelőtt pedig 16 esztendővel az a különbség sem volt az uraság szolgálatának tétele iránt: hogy a jövevények 2 Rft taxát adtak, és 12 napot szolgáltak, ki pedig 5, ki 7 forinttal váltotta fel a taxát és szolgálatot. Azelőtt pedig 40 s több esztendők előtt az egész micskei domínium 3 részre volt felosztva szolgálatra való nézve úgy, hogy egyik része a domíniumnak 1 hétbe dolgozott, a másik része másik hétbe, 3. része a 3. hétbe dolgozott, annyi napig, amennyit az uraság dolga kívánt. Hanem aratáskor, kaszáláskor s másszor is, mikor szorgosabb volt az uraság dolga, akkor mind a 3 rész egyszersmind tette a szolgálatot. Vajat pedig akkori időbe is minden fejőstehéntől egy meszelyt adtunk, apró marhát pedig leginkább az ünnepekre és mikor az uraság, vagy az uraság tisztje megfordult nálunk, szoktak szedni. Mi pedig Tarczali Zsigmond, Ferenc és Péter uramék részén valók tavalyi esztendő óta a taxát és szolgálatot mint, hogy a tekeken kívül semmi appertinentiánk nincsen ki 5, ki 9 vonás forintjával váltjuk fel, azonkívül szüretkor minden gazda 1 szedőt adni szokott, hanem azelőtt mintegy 13 esztendőkkel semmi taxát, se vajat, se csirkét nem adtunk, hanem amikor mire kellett, hajtottak az uraság szolgálatára. Azelőtt pedig 13 esztendővel fizettünk ki 7, ki 8 máriás taxát és minden esztendőben a Tiszán túl Csobajra, mely ide 14 mérföldnyire esik), egyszer bort kellett szállítanunk.

4. Minemű haszonvételei vannak ezen helységnek és határjának? Avagy ellenben minemű károk szokták közönségesen érni őtet és határját?

Haszonvételek:

A szántóföldeink mind 3 fordulóban vannak, tiszta és kétszeres búzát, ha jól megművelődik a föld, megtermik. Rozsot pedig nem szoktunk termeszteni.

Kaszálóink, kivévén mintegy negyedrészét, amelyek laposakon vannak, a többiek az árvizektől mentesek. Ami pediglen kaszálóinkon széna terem, jóféle, marha hizlalására alkalmas.

Margitta csak egy mérföldnyire lévén tőlünk, heti- és országos vásárokra leginkább oda szoktunk járni, ahova alkalmatos úton lehet menni, akinek eladó jószág van, ottan könnyen eladhatja.

Kevés teheneink, ökreink, holmi tinó-binó marháink és sertéseink számára legelőmezőnk van elegendő, melyen jóféle, marháinknak hasznos fű szokott teremni.

Berczece vize határunkon keresztül folyván a marháink közel jóféle vizet ihatnak.

Határunkon erdő lévén, szabadok vagyunk abban, mind tűzre, mind holmi faszerszámokra és épületre alkalmatos fákat vágunk magunk szükségére, sőt a száraz és esett tűzifát eladni és máshová vinni szabadosak vagyunk, melyet közelről, s alkalmatos úton lehet hozni.

Hegyi szőleink határunkon vannak, melynek jó bora szokott teremni.

Makkoltatása is a sertéseinknek, amikor makk terem, a határunkon lévő erdőken van, valamivel kevesebb bérért, hogysem az idegeneknek.

Van a határunkon bizonyos Trécser nevezetű szőlőhegy, melyből még eddig királyi dézsmát nem adtunk.

Szőleink aljában némelyikünknek kevés gyümölcsösünk is van, melynek gyümölcsét kit helybe eladni, kit Mezőségre vinni, s helyébe búzát hozni szoktunk.

Margittai és micskei szőlőhegyek közel lévén hozzánk, a kapás emberek ottan munkát könnyen kaphatnak.

Korcsmája helységünknek Szent Mihály naptól fogva Szent György napig van, mely idő alatt az elárult bornak sepreiből égetett pálinkát árultatnunk megenged az uraság. Mintegy 10 emberkaszáló rétje is van a helységünknek.

Kenderáztatásra is alkalmatos vizünk vagyon.

Határunkon 4 vízimalma lévén az uraságnak, más határra őrlés kedvéért menni nem kényszeríttetünk.

Károk és fogyatkozások:

Szántóföldeinknek nagyobb része mind sovány földekből áll. A szántóföldeinkben némely esztendőkben a sok eső- és hóvi-zek mintegy harmad részében károkat szokott tenni.

A kaszálóink, kivévén mintegy negyedrészét, amelyek a laposokon vannak, sóványak, és azokban ritkás fű terem. Kaszálóink mintegy negyedrészét, melyek a laposokon vannak, az árvíz szokta rontani, melyet ellenkező gátakkal megorvosolni nem lehet.

5. Hány és minemű hold szántóföldje és rétje vagyon egy egész házhelyes gazdának, és hány posonyi mérőt vethet egyik hold szántóföldjében? Nem de nem a rétjein sarjút is kaszálhat-é?

Aki ezen helységben egésztelkes gazdának tartatik, vagyon mindössze mind a 3 fordulóban általában 18 köböl alá való szántóföldje, és 6-7 emberkaszáló rétje, sarjút pedig minthogy a föld természete nem engedi, nem lehet kaszálni. Itten a szántóföldeket újra nem szokták osztani, hanem

kinek-kinek állandó földje van, ami pedig a szántóföldeknek természetét illeti, itten mind igen egyenlő sovány termésű földek.

6. Minemű és hány napi munkát vitt egy-egy gazda eddig végben, és hány vonyó marhával? És amidőn a robottra mentek és visszajöttek, beszámoltatott-é azon járás-keléseknek idejei is a napi számhoz?

A szolgálatunk módját már feljebb megjelentettük. A marhával való szolgálatot pedig 4 vonómarhán alól nem szoktuk tenni. Sőt a szántást, minthogy 4 nehezen bírja, többnyire 6 ökörrel szoktuk véghezvinni. A jövést, menést pedig a marhával szolgálók, míg a napi számokat felírták igenis napi számba bevette az uraság, de azóta minthogy szeri-száma a szolgálatunknak nincs, bevétetődik-é vagy sem, nem tudjuk.

7. Adnak-é az itt való lakosok az földesuraságnak kilence det? Ha adnak minemű termésből és javakból adgyák azt? S mennyi időtől fogva? És vagyon-é a kilencedbéli adózás ezen nemes vármegyében más földesuraságnál is bevett szokásban? Ezenkívül más adózás fejében mit szokott ekkortáig a jobbágy adni esztendőnként az uraságnak, jelesül pedig olyatin akár készpénzből, akár más egyébből adatott és adózás és ajándék miből álló volt?

A törvényes kilencedet - régi szokás szerint - meg szokta mindenből venni az uraság, ami a belső telkeinken kívül terem a határainkon, mint más szomszéd földesuraságok, termésben: úgymint bort borul, búzát szalmájában búzául, tengeriből, zabból, lencséből. Királyi dézsmát pedig a Trécser nevezetű szőlőhegyen kívül máshonnan meg szoktuk adni, azokon kívül a melyeket a 3. Punctumban előszámláltattuk, más egyéb adományokat vagy ajándékokat nem kíván tőlünk a födesuraság.

8. Hány puszta hely vagyon ezen helységben? Mennyi ídótől fogva? Mi okból pusztultak el? És azon helyeket appertinentia-jával együtt kik bírják?

Puszta telek az helységünknek egy sincs.

9. Ezen helységnek lakosai örökös jobbágyok-é vagy nem? A Tarczali uraimék részén mind szabad menetelű emberek, akik pedig Baranyi úr részén vagyunk, a földesuraság által jobbágyoknak tartottunk és mindig jobbágyképpen tettük a szolgálatot. Mi mindazonáltal magunkat szabad menetelű embereknek tartjuk és senkinek, ámbár még a nagyatyáink is itten laktak örökös jobbágyai nem voltunk, s azoknak nem tartjuk magunkat.

Tóti, 1770. október 22.

Vallomástevők:

Szilágyi András főbíró

ör. Szabó István

ifj. Sólyom István

ör. Horváth János

Összeíró biztosok:

Ladislaus Buday

Kiss Péter Szokos István

Emericus Lakatos

Tóti nevű Hellységnek Urbarialis Tabellája (HBML IV.A. 1/d - 31 d.)

Magyarázat: 1/Kategóriák, 2/ Jobbágy Helynek Minősége (jobbágytelek nagysága), 3/ Jobbágy Helynek Mivolta, a/ Pozsonyi Mérőre Való (házhely p. mérő), b/ Szántó Föld Hold, c/ Rét Ember Vágó

1	2	3		
Tktts Baranyi Família részéről Örökös jobbágyok		a	b	c
Balog István	2/8	2 2/4	3 6/8	5
Szabó János	3/8	1 2/4	9	4
Kovács András	2/8	1	3 4/8	7
Tolvaj Ferencz	2/8	1 2/4	6 2/8	4
Szabó Miklós	2/8	1	7	5
Kovács Mihály	3/8	1	8	5
B Kovács János	3/8	3	10	4 4/8
Barrabás Péter	2/8	1 2/4	6	5
Szokos András	1/8	2	1 4/8	4
Ör Fóris István	2/8	1 2/4	2 6/8	5
Király György	2/8	2	5	3
Boros István	2/8	2	5	6
Kis Szabó István	1/8	1 2/4	3 2/8	2
Ör Szabó István	2/8	1 1	5	6
Tolvaj Mihály	2/8	2	2 4/8	4 4/8
Nagy Ferencz	2/8	1 3	4	5
Tolvaj István	1/8	1 2/4	3	3
Ör Tolvaj János	2/8	1 2/4	4	5
Ör Fóris János	2/8	2	1 5/8	7
Ör Fóris Mihály	2/8	2	3	4
Bara Ferenc	2/8	2	4	4
Kovács János	2/8	1 1	5 2/8	2
Búzás Péter	3/8	1 1	9 4/8	4
Szabó Mihályné	2/8	3	5 2/8	14
Sipos Péter	1/8	1	4 6/8	2
Döbröndi István	1/8	2	3 6/8	2
Szabó Péter	2/8	2	5	2

Szabó György	1/8	2	2	4
Király János	2/8	2	5	5
Sipos András	2/8	1 2/4	5	3
Döbröndi András	1/8	1	5	4
Tolvaj Péter	2/8	1	6 4/8	5
Szilágyi István	2/8	1	5 3/8	5
Kovács István	3/8	3	10 2/8	3
Szilágyi András	1/8	1	3 6/8	3
Sipos János	3/8	1	8	5
Búzás Ferencz	3/8	1	9	5
Szabad menetelű emberek				
Esias István	2/8	2	7	4
Kiss Péter	4/8	1 2/4	12 4/8	6
Tóth István	1/8	1 2/4	1 6/8	3
Dobozy János	3/8	3	9	7
Tóth Mihály	2/8	2	5	5
Iff. Horváth János	3/8	2	6	6 2/8
Ör Horváth János	1/8	2	1 4/8	5
Takács János	2/8	1	6	5
Sólyom Mihály	2/8	1 1	5	5
Fóris István	3/8	2/4	9	7

Házzal bíró zsellérek

Deák Mihály
Iff. Fóris Mihály
Tolvaj András
Király Ferencz
Tolvaj Mihály
Iff. Fóris Mihály
Barrabás András
Pataki György
Marosi Miklós
Kos Mihály
Ilosvai János
Bancsik István
Makai István
Iff. Fóris István

Más házánál lakó zsellérek

Örökös jobbágyok:

Szabó György
Sipos István
Búzás Péter
Kovács Ferencz

Szabad menetelűek

Fóris János
Ör. Búzás János
Szilágyi János
Szabó Ferencz
Szilágyi György
Palotai Sigmond
Kovács Mihály
Takács Mihályné
Esiás Péter Iff.
Szilágyi István
Szilágyi Péter
Sólyom János
Bálint Márton
Győri Mihály
Erdélyi János
Búzás Mihály
Tóth Ferencz
S. Szilágyi István
Szilágyi Mihály
Szabó András
Pap János

Szabad menetelű Házzal bíró Sellérek Tarczali Zsigmond úr részéről

Medve Mihály
Barnódi János
Varga János

Sellérek Tarczali Ferencz úr részéről

Kos János
Sólyom István
Szabó Péter

Szabad menetelű Házzal bíró Sellérek Tarczali Péter úr részéről

Molnár István
Varga Mihály

A vármegye politikai életében fontos szerepet töltött be a Baranyi család, amely a legnagyobb birtokos volt Micskén és Tó-tin. A család első tagja, Baranyi László 1642-ben, Abaúj megyében nyert címeres nemesi levelet. A Váradra, majd Debrecenbe költözött Baranyiak a 17. század végétől jelentős beosztásokba kerültek. Baranyi György fia, Miklós, Bihar vármegye alispánja lett a micskei uradalom birtokosa. Fia, Baranyi Gábor komolyan átszervezi az uradalom gazdálkodását. 1757-1773 között mint első alispán nagy tekintélynek örvendett. Magyarország történeti

helységnévtára (1773-1808) alapján földbirtokosok voltak a következők: Baranyi László, Baranyi Gábor, Baranyi István, Lányi János, Tarczaly Zsigmond, Gruden Vince. A falunak a Bercece vizén négy malma volt. A római katolikus egyház a Váradi Püspökséghez tartozott, mint a Berettyói Esperesség, Micske filiája volt, a görögkeleti az Aradi Püspökséghez, mint a Cséffai Esperesség, Bozsaj filiája, a református egyház pedig a Tiszántúli Egyházkerülethez, az Érmelléki Egyházmegye alá tartozott, anyaegyház.

Az első magyarországi népszámláláskor (1784-1787) Tótin 126 ház állott, 147 háztartással, a népességszám 692 volt, melyből 359 férfi, 338 nő, a férfiak közül: 1 pap, 16 nemes, 30 paraszt, 113 zsellér, 140 sarjadék (fiúgyermek), melyből 1-12 között 100, 13-17 között 40. A házak 10 százalékában élhetett két-két család. Általában egy családban 4-5 személy élt, beleértve a gyermekeket is. A férfiak létszáma szinte mindenütt több mint a nőké, sőt van ahol feltűnően több, de ez magyarázható a fiúgyermekek nagy létszámával is.

A 19. század első felében a Reviczky, Baranyi, Vincze és Gruden családoknak volt itt birtokuk.

Érdekes esemény zajlott le Tótin 1848 decemberében. A császári sereg fenyegetően közeledett a főváros felé. Az országgyűlés elhatározta, hogy a kormány és az országgyűlés székhelyét áthelyezi Debrecenbe. Kossuth, a Honvédelmi Bizottmány elnöke megbízta Bónis Sámuel képviselőt, hogy gondoskodjon a korona és a hozzátartozó jelvények elszállításáról Debrecenbe. A vasládában őrzött koronát vasúton vitték Szolnokig, majd szekéren tovább Debrecenig. Óvatosságból kerülő úton haladva Köbölkútra mentek Bónis Lászlóhoz, a képviselő unokatestvéréhez. Itt éjszakáztak, de éjszakára a vasládát a szőlőben levő pajtában elásták, majd tüzet raktak fölötte, hogy az ásás nyomát eltüntessék. Másnap marhakereskedőnek öltözve folytatták útjukat, átkeltek a Berettyón és Baranyi Félix földbirtokos kasté-lyában szálltak meg Tótiban. Éjszakára itt is elrejtették a vasládát. Itt különös dolog történt. Baranyi addig erőszakoskodott, amíg felnyitották a ládát és a jelenlevők megdöbbenésére a földesúr a saját fejére helyezte a koronát, amiért életével fizetett. Később a Habsburgok kopói jelentek meg Baranyi Félixnél, elhurcolták és a koronának szállástadó földbirtokost élve soha többé senki sem látta.

A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása második részének A népesség foglalkozása című fejezetéből a következőket tudjuk meg:

Tótiban összesen 166 birtokos és bérlő volt, ebből:

2 100 katasztrális holdon felüli birtokos,

68 10 és 100 kat. holddal rendelkező kisbirtokos vagy bérlő,

77 10 kat. hold alatti kisbirtokos, bérlő vagy kisbirtokos napszámos,

14 részes földműves,

5 majoros, baromfitenyésztő.

Ezek mellett:

- segítő-családtag 87 férfi, 55 nő és 455 eltartott.

- 140 mezőgazdasági cseléd, ebből 65 kereső, 75 eltartott

- 411 mezőgazdasági munkás, ebből kereső 16 éven alól 17, 16 éven felül 149 és eltartott 245.

Összesen 33 ipari vállalat működött, melyből:

- 22 iparvállalat segéd nélkül

- 7 iparvállalat 1 segéddel

- 4 iparvállalat 2 segéddel

A faluban működött 8 kovács, 4 gépész, 5 asztalos, még 6 a faiparban, 1 szabó, 3 cipész és csizmadia, 7 a malom- és sütőiparban, 2 hentes és mészáros, 1 kőműves, 5 ács, 6 vendéglős.

1912-13-ban Pető József, akinek birtokában volt a Bányahegy, elhatározta, hogy lignitbányát nyit, fel is küldte a mintát Budapestre, bevásárolt egy csomó gépet, de a válasz az volt, hogy a szén minősége még nem megfelelő, még vagy száz év kell hogy elteljen. Közben jött a világháború, a vagyonának nagy része ráment a befektetésre. A háború után a gépeket el kellett adnia és teljesen elszegényedett.

Az első világháború

Vele kapcsolatosan és az eseményekről nem találtunk adatokat.

Az első világháborúban hősi halált haltak:

Balogh István, Barabás Ödön, Bende István, Braun Antal, Braun Jenő, Braun Sámuel, Buczi István, Búzás Sándor, Fazekas István, Fenyődi József, Fodor Imre, Freiberger József, Freiberger Sámuel, Freiberger Sándor, Horváth Imre, Jégh András, Jégh Sándor, Kiss Imre, Kovács Pál, Marozsán Bálint, Molnár Ferenc, Papp József,

K. Szabó Imre, Szabó József, id. Szegedi Imre, Szilágyi János, ifj. Szilágyi József, Szőke Géza Gábor, Szőke Sándor, Takács József, Timuj János, Tóth András, Tóth Mihály.

Az adatok a korabeli anyakönyvből valók, valamint az adatközlők visszaemlékezései alapján. Sajnos mind a mai napig senki nem állított emlékművet ezen hősöknek, mintha nem is a falu szülöttei lettek volna.

Az első világháború után az elesettek feleségei, mint hadiözvegyek, hogy ne veszítsék el az özvegyi nyugdíjat, újra házasságra lépve nem esküdtek meg új férjeikkel, így magyarázható hogy egy családon belül a testvérek különböző nevet viselnek: Jégh-Szűcs; Barabás-Rozs.

A második világháború

1944 nyarán összeszedték a zsidókat, Tótiból 123-at vittek el. Ezek közül a következők kerültek vissza: Braun Tibor, Breier Dezső, Frőlich Ernő, Freibergel Mózes, Fridman Emil, Gyémánt Edit, Kaufman Fülöp, Lőrinc András, Lőrinc Erzsébet, Meier Jasis, Rosenfeld Ignác, Rosenfeld Margit, Stern Gyula, Ternel Farkas.

A front 1944. október 16-án éri el a falut, amikor is az orosz csapatok már elérték Bozsaly határát, míg a magyar és német katonák még Tótiban voltak. Ekkor a magyar és német katonák ellentámadásba lendültek, hogy fékezni tudják az oroszok előrenyomulását, mivel a visszavonulást nem győzték a margittai zónában. 80 magyar és 20 német katona Papfalváig szorította vissza az oroszokat. Közben a németek felrobbantották a Berety-tyó hídjait Margittán és felgyújtották a margittai nagy malmot.

Az emberek pincékbe menekültek. A Rhédey pincében kb. 35-40-en voltak. Az eseményekről néhány szemtanú számolt be:

Pető Ferenc: „Október 18-án az oroszok elfoglalták a falut. A Nagyhegyről lőtték az oroszok a falut, mert annak a másik végében még magyar és német katonák voltak. A harcokban kb. 12-13 orosz katona esett el, egy német katona sebesült meg, akit a Sváb tanyán ápoltak Szoták Pálék. Ez a német katona a 80-as években eljött látogatóba, hogy megköszönje az ápolást.

Az elesett katonákat 1945 tavaszán temették el a tóti temetőbe, sírjukat ma már nem lehet megtalálni.

Az oroszok több ökrös fogatot elvittek lőszert szállítani, egészen a Tiszáig, Szolnokig. Volt akitől az ökröket elvették, de az embereket visszaengedték.

Volt egy félkegyelmű, Győri Miska nevű, aki az oroszokat ment fogadni, de a falu végén agyonlőtték."

Tóth András: „Az oroszok el akarták vinni, hogy hajtsa a csordát, amit az átvonulás során különböző helységekből koboztak el. Szerencséje volt, mert pár száz méter után sikerült be-ugrania egy kapu alá, ahonnan a kertek alatt hazamenekült.

1944 őszén az oroszruhába öltözött fegyveres bodonosi rablók Szabó Jánost vállon lőtték, amikor a kertjében elrejtett pálinkafőző üstöt keresték, melynek Lickai volt a tulajdonosa."

Béres István (1932): „Béres István kertjében a harcok közben egy orosz tiszt fejlövést kapott és meghalt. A család a kertjük végében temette el. A következő év tavaszán eljött az elesett apja és húga Ukrajnából, kiásatták halottjukat és egy tincs haját vitték magukkal. Civilben tanító volt. Később, mikor a többi halottat összegyűjtötték, ezt is elvitték a többiekkel együtt.

Ugyancsak a harcok alatt egy magyar tartalékos katona lemaradt a csapatától és egy csutkakúpban bújt meg. Két nap múlva, éjszaka mert csak előjönni, élelmet kért, Bihardiószeg felől érdeklődött, mivel odavaló volt. Néhány nap múltával elment és sikeresen hazaért."

A második világháborús hősök névsorának kalandos története

Ötven év után két résztvevő, akik mind a második világháborúban, mind a fogságban részt vettek, elhatározzák hogy az elszenvedett keserves évekre való megemlékezés által indíttatva emléktáblát készíttetnek a háborúban és fogságban odamaradt sorstársaiknak.

Szilágyi Gábor Gál Imrével, akivel egy korosztálybeli volt, összeállították a névsort. Szilágyi Gábor saját költségén elkészíttette az emléktáblát fehér márványból. Az emléktábla felállítását 2003. október 10-20. között szóbelileg engedélyezte a tóti református presbitérium és a református lelkész. Az emléktáblát elhelyezték a tóti református templom pulpitusában. Felszerelése után azt összetörték és a szemétdombra dobták.

Szilágyi Gábor újból elkészíttette az emléktáblát, melyet most már a tóti római katolikus templomban helyeztek el. 2004. október 24-én szentelték fel. Ma is ott található.

Szilágyi Gábor adatai: 1922-ben született. Részt vett a második világháborúban, 1945 februárjában került fogságba Budapesten, innen Jászberénybe vitték mint hadifoglyot, onnan Má-ramarosszigetre. Március 15-én Ukrajnába, Nikolajevkába került. 1947-ben büntetőlágerbe vitték, Sumiba, innen Harkovba. 1951-ben engedték haza. 1990 után presbiter volt.

Ezen sorok Szilágyi Gábor saját emlékezései alapján készültek.

Tóti hősi halottai, akik a második világháborúban hősi halált haltak, vagy a lágerekben odavesztek:

1941-1945

1. Balla Mihály
2. Balogh István
3. Búzás Imre
4. Búzás Pál
5. T. Fazekas Imre
6. Kóródi Imre
7. Kos György
8. Marozsán József

9. Nyéki Lajos

10. Papp Károly

11. Rozs Sándor

12. Sólyom Ferenc

13. Szegedi Károly

14. Szilágyi István

15. Ardelean János

16. Ungurean János

17. Fridman Izidor

18. Fridman Zoltán

19. Kaufman Lázár

20. Stern Dezső

21. Bardt György

22. Szegedi Imre

A szocializmus évei

Az 1949-es évben volt az úgynevezett „kenyérkérés Tótiban".

Az emberek fellázadtak, mert a hatalom azt akarta elérni, hogy a napszámosok csak pénzért dolgozzanak a gazdáknak, sőt a cséplés idején a gépeknél is, ezáltal a kenyértől fosztották volna meg őket. Ebben az időben annyi beszolgáltatást szabtak ki, hogy még a kenyérnekvalót sem hagyták meg a gazdáknak. Az akkori pártvezetés kihasználta ezt a megmozdulást, az egészet a gazdák ellen fordította, jó alkalom volt, hogy ezzel a tehetősebb gazdákat elvitessék, s lehetőséget teremtsenek a kollektív gazdaság megalakítására. A lázongók elvágták a telefonvonalat, de egy buzgó hithű kommunista kerékpáron Margittára sietett, hogy jelentse az esetet és segítséget kérjen a Siguranţá-tól, közben a harangokat a faluban félreverték, ezzel híva gyülekezőre az embereket. A községháza épülete előtt összegyűlt tömeget a Siguranţa emberei szétszórták, majd másnap 28 embert vittek el lázadás címén; köztük volt Ecsedi Károly, ifj. Mészáros Lajos, Mészáros István, Rhédey Zsiga, Fazekas Vince és a fő vádlott, Búzás Sándor. Három hét után hárman maradtak a nagyváradi börtönben minden ítélet nélkül, a többieket hazaengedték. Négy hónap után Ecsedi Károlyt és Fazekas Vincét is hazaengedték. A fő vádlottat, Búzás Sándort 8 hónap után Kolozsváron a katonai törvényszék 8 hónap és nyolc napra ítélte lázításért, meg más hasonló koholt vádak alapján. Majd kb. 9 hónap után szabadult. A szabadulás után sehova sem vették fel dolgozni. Majd csak később sikerült különböző munkahelyre elhelyezkednie.

Elmondta: *Búzás Sándor*

Az úgynevezett kis kollektív 1951-ben alakult meg, majd ezt követte a társulás megalakulása 1958-ban. 1961-62-ben volt az általános kollektivizálás, amikor is mindenkit bekényszeríttettek a közös gazdaságba.

1945 után beindul az almaszegi építőtelep, mely felépítette az almaszegi bányavállalatot és az almaszegi hőerőművet. Egymás után nyílnak meg a lignitbányák Bodonoson, Baromlakon, Középesen, Várvizen, Verzájon és Cserpatakon, valamint a der-nai aszfaltbánya is kibővül. Megépül a kisvasút Vedresábrány és Almaszeg között, valamint minden bánya és Almaszeg között, úgyszintén

egészen a feketeerdői üveggyárig. Ez óriás lehetőséget jelentett a falu fiataljai számára, úgyhogy inkább elmennek Almaszegre dolgozni, semhogy a kollektívben maradjanak.

1965-66-ban a kisvasút helyére normálvasutat építenek egészen Almaszegig, a Bányavállalatnál javító- és karbantartó műhelyeket építenek. Felépítik a kokszgyárat. Ezzel párhuzamosan Margittán egymás után épülnek a gyárak, először konfekció, majd cipőgyár, bútorgyár, majd felépül a szerszámgép-gyár, autóalkatrész-gyár. Naponta 20-25 busszal utaztak az ingázók a munkahelyekre.

Tótit 1966-ban villamosították, a lakosság hozzájárulásával, majd utólag a Zöldfa utcát és a Svábtanyát is

Az 1970-es években a tóti kollektív gazdasághoz csatolják a községhez tartozó falvak kollektív gazdaságait. Megalakul a gépállomás részlege, amely a traktorosokat tömörítette. Itt végzik a traktorok és mezőgazdasági gépek karbantartását és kisebb javításait.

A faluban a következő **malmok** működtek:

A Tóti és Bozsaly között levő vízimalom, mely a Jégh családé volt. 1880-ben Kovács Bálint veszi meg, majd 1910-ben a Tóth család. Ezután a faluban gőzmalmot épít Kovács Bálint, de ez sem működik sokáig.

A másik malom, mely a pálinkafőző mellett volt, szintén a Bisztra folyásán, először a Szűcs Lajosé volt, aki Pusztainak adta el. Ennek rozshengere is volt, ezért nemcsak darált, hanem rozslisztet is állított elő. Ezt a malmot Keresztesi Károly veszi meg, először, mint vízimalom működik, de később dízelmotort szerelnek bele, s ezután főleg csak daráló malom volt.

A harmadik a Poroszlayaké volt Rétiben, ez is csak darálómalom volt.

A gyakori árvízveszélyek miatt, melyek sok anyagi kárt okoztak, az 1983-1986-os évek között a Bisztra medrét szabályozták. Megépítették a cséhteleki gátrendszert, zsilippel ellátva, amely a vízhozamot hivatott szabályozni a Bisztra alsó szakaszán. Ugyanakkor egy levezető csatornahálózatot létesítettek, melynek szerepe a Bisztrába vezetni a határról a felesleges esővizet, illetve megakadályozni az elmocsarasodást.

Az 1967-es években megkezdték a kőolaj kutak fúrását. A tóti határban több kutat fúrtak, közülük ma már csak egy működik, a többit felszámolták, mivel hozamuk elapadt.

Az 1989-es fordulat után 1990-9l-ben megszűnik a kollektív gazdaság, s megkezdik a földek visszaadását a régi tulajdonosoknak, illetve azok leszármazottainak. Majd megszűnik a gépállomás, és annak vagyonát is felszámolják. Az 1994-es évek után egymás után zárják be a gyárak kapuit, megszűnnek a munkahelyek. Bezárja kapuit az almaszegi Bányavállalat is. Az 1998-as évtől kezdve megindul az el-, illetve kivándorlás a faluból. Ma már a fiatalok jelentős része vagy más városba vagy külföldre települt át.

1990 januárjában alakult meg az RMDSZ szervezete. 1994-ig a margittai körzeti szervezethez tartozott, utána önálló szervezetté alakult. Az RMDSZ elnöke a megalakulástól a mai napig Szilágyi József.

Sajnos az ifjúsági szervezet nem alakult meg mind a mai napig, s már nincs is nagy esély a megalakulásra, mert a fiatalok nagy része eltávozott a faluból.

Demográfiai adatai

Az 1552-es összeírásnál: 42 porta, 760 lélek.

Az 1598. évi házösszeírásnál: 57 ház, 330 lélek, a visszaesés az 1577. és 1585. esztendőkben dúlt pestisjárványnak köszönhető.

1784-87 közti népszámlálásnál: 126 ház, 147 család, 697 lélek.

1804: 730 református, 1836: 800 református,

1850-ben az összlakosság 990,

1857: 960,

1869: 1124, melyből 37 ortodox, 52 görög katolikus, 137 római katolikus, 795 református, 4 evangélikus, 99 izraelita,

1880: 699, a visszaesést a kolerajárvány idézte elő,

1890: 964,

1900: 1210, melyből 55 román, **1144** magyar, 1 német, 10 szlovák, felekezeti megoszlása: 18 ortodox, 103 görög katolikus, 95 római katolikus, 900 református, 94 izraelita,

1910: 1554, betelepülések növelték a népességet,

1920: 1538, ebből 159 román, 1210 magyar, 56 német, **113** zsidó,

1930: 1650,

1941: 1803, melyből 176 román, 1538 magyar, 59 német, 9 zsidó, 20 szlovák, felekezeti megoszlása: 41 ortodox, 176 görög katolikus, 258 római katolikus, 1223 református, 1 unitárius, 84 izraelita, 19 baptista. Ha összehasonlítjuk a nemzetiséget és a vallási megoszlást, láthatjuk, hogy a magyarok között is vannak görög katolikusok és zsidó vallásúak

**A község legidősebbjei: Kiss Erzsébet (szül. 1912. szept. 13.)
és Tóth István (szül. 1912. okt. 9.)**

1956: 1524, különvált Rétimalom-tanya,

1966: 1350,

1977: 1308,

1992: 1123, melyből 57 román, 1049 magyar, 14 német, 3 szlovák, felekezeti megoszlása: 51 ortodox, 5 görög katolikus, 147 római katolikus, 882 református, 1 evangélikus, 34 baptista, 1 pünkösdista, 1 adventista.

2002: 1116, melyből 95% magyar, vallási megoszlása: 75% református, 17% római katolikus, 8% más vallású.

Mezőgazdaság

Földrajzi helyzetéből adódva Tóti határa nem igazán alkalmas a földművelésre. Határának kb. 80 százaléka dombos, lejtős szürkésfehér erdőtalaj (III., IV. kategória), a maradó többi is II-ős kategóriás, a legjobban termő földek szinte csak a Bisztra völgyében vannak (l-es kategória) kb. 20 százalékban. Ami a termést illeti szinte csak a 60 százaléka az érmelléki termésnek, de ez is csak megfelelő trágyázás mellett és kiváló vetőmag használásával, illetve szakszerű talaj műveléssel érhető el.

Termelnek búzát, kukoricát, árpát, napraforgót, zabot, elvétve rozsot és tritikálét, zabos borsót, lóherét. A termést 90 százalékban főleg állattartásra használják fel, disznóhízlalásra és szárnyasok tenyésztésére. A tehénállomány lecsökkent a minimumra, ma már nincs 50 fejőstehén az egész faluban. A tejet a 90-es évek elején a szilágysomlyói tejgyár vásárolta fel, de egy idő után csődbe ment, s nem tudta kifizetni a felvásárolt tej árát sem. Ma már nem vásárolja fel senki, csak annyit lehet értékesíteni, amit a falu elfogyaszt. Mivel a környék lakosságának nagy része munkanélküli, a bányák, a margittai fémipari vállalatok bezárása, a feketeerdői üveggyár felszámolása után, az egész Rézalján és Tótiban is csak a nyugdíjasoknak van pénze. Nincs aki felvásárolja a felesleges mezőgazdasági terményt. Szinte csak a kövérdisznóknak van keresettje. Hiába van ott a papfalvai piac, ha nincs pénz. Valamikor Margitta volt a megfelelő vásár, de ma már az Érmellék annyira elárasztotta mezőgazdasági termékkel, hogy oda már nem érdemes terményt vinni.

Juhtenyészettel is foglalkozik vagy öt gazda. Az össz juhlétszám nem haladja meg az ezret.

Szőlészet, borászat

E vidék a legrégebbi időktől kezdve szőlőtermesztéssel foglalkozott. Már a középkorban utaltak rá a különböző okiratok. A szentjobbi barátok már a 14. században kereskedtek kitűnő minőségű boraikkal. Az 1692-es összeírás szerint a szőlőket a török hódoltság utolsó szakaszában is sokkal inkább karban tartották, mint a szántóföldet. Több községben a szőlőművelés volt a lakosság fő foglalkozása. Telkeik elpusztultak, vetésük nincsen, de szőlőművelésük helyenként elég számottevő. Rengeteg adattal szolgál Bél Mátyás Bihar megye leírásában, amely 1723-ban készült. Ebből idézünk: „Bor a vidék egy járásában terem, magas fekvésű helyen, a Vörös Réz-hegység lejtőin, amely Erdély határait érintve egészen Szatmár megyéig, Pusztaújlak mellett Telegdet, Vásárhelyt, Váradot, Püspekit, Bihart, Félegyházát, Diószeget, Székelyhidat, Kiskerekit, Asszonyvásárát, Otto-mányt és más falvakat mintegy körbe fogja. Mivel az ég és a föld különböznek, ez a termést megváltoztatja".

Bihar megyének a 18. század egészében komoly nagyságrendű, elsősorban az érmelléki, margittai és a váradi járásban (rézaljai dombokon) koncentrált szőlőterületei voltak. Több azoknak a helységeknek a száma is, ahol kerti szőlőt művelnek. A szőlőtermesztés nem feltétlenül a település határában folyt, hanem a kisebb-nagyobb távolságra lévő, jó minőségű

bort termő szőlőhegyeken. A 18. században a hegyi szőlők borának minőségét a micskei és tóti hegyek italához mérték.

A szegények a környékbeli szőlőkbe jártak kapálni, „s szüretek alkalmával szekereikkel bérért Debrecenbe és máshová hordják a borosgazdák borát". A szőlő-gyümölcsös együttes előfordulása egyaránt megtalálható volt a szőlőhegy esetében. Általában úgy jellemezték, hogy kevés gyümölcsfa van, főleg a szőlők aljában. Legelterjedtebb gyümölcsfa a szilva volt.

Fényes Elek, 1851-ben, Magyarország Geográphiai Szótá rában a következő adatokat ismerteti: „...Földjei meglehetősek, de különösen szőlőhegye híres és erős bort terem. Bírják Bara nyi, Desseffy, Tarczaly, Szakál, Lányi, Poroszlay, Pálffy, Vincze, Gruden."

A Tóti „Nagyhegy" község rendtartása

I. A hegyközségi rendtartás foglalatja s kiterjedése

Az 1894. XII. 6. t-cz. l.§. értelmében megalakult s érdek körébe tartozó ügyekben önkormányzati alapon intézendő, tótii nagy hegyközségnek, a kitűzött czélok elérése s a rend fenntartására, az intéző közegek hatáskörére s a felügyeletre stb. vonatkozó rendelkezései ezen rendtartásban foglaltatnak.

Ezen szabályok értelmében szervezett hegy-község . A közös összes és hegyrendészeti feladatokon kívül a filoxéra által elpusztított szőlők felújítását, a peronoszpóra viticola és más betegségek elleni közös védekezést. Végül a szőlő jövedelmezőségének fokozása végett egyöntetű gazdálkodás és kezelés szervezését is czéljául tűzi ki.

II. Ügyvitel

2. §. A hegyközség ügyeit intézi:

1. A közgyűlés.

2. A választmány.

3. A hegybíró.

III. Közgyűlés

3. §. A közgyűlés tagja lehet minden birtokos aki a hegyközség kötelekébe tartozik; Gyámság vagy gondnokság alatt levők helyett a közgyűlés a gyám, vagy gondnok vesz részt. Minden tagnak joga van a közgyűlésen magát megbízott által képviseltetni. A megbízott neve a közgyűlés megnyitásáig a hegybírónak írásbelileg bejelentendők. A szőlőbirtokos családtagja írásbeli bejelentés nélkül is megbízottnak tekintendő.

4. §. Rendes közgyűlés évente kétszer tartandó és pedig szeptember és január hóban. Rendkívüli közgyűlést tíz tag kívánatára, vagy a választmány határozatából, bármikor összehívható. A közgyűlés a határnapon belül legalább 8 (nyolcz) nappal hívandó össze, a tárgysorozat a tagokkal közlendő.

5. §. A közgyűlés határozatait szótöbbséggel hozza, nyolcszáz négyszögöl, vagy ennél csekélyebb terület birtokosa egy szavazattal, az ennél nagyobb terület birtokosa pedig annyi szavazattal bír, ahányszor nyolcszáz négyzetöl területe van. Az összes hegyközségi birtokosok szavazatainak egy negyed részénél több szavazatot saját nevében egy birtokos sem gyakorolhat.

6. §. A közgyűlés határozatképes, ha az összes szavazatok egy harmad része jelen van; De ha meghirdetett közgyűlési határnapon a szőlőbirtokosok kellő számban meg nem jelennének, az újból meghirdetendő másik közgyűlésen a jelenlevők szótöbbsége határoz. Azonban a másodszor egybehívott közgyűlésnek más és újabb tárgya nem lehet, mint a mi az első ízben meghirdetett közgyűlés tárgya lett volna.

7. §. A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

1. A hegyi választmány megalakítása;

2. A választmány tagjainak, a hegybíró, jegyző és pénztárnok választása;

3. A jelen szabályok módosítása, hatályon kívül helyezése, és újak alkotása;

4. A hegyközségi munkaterv és költségelőirányzat megállapítása;

5. A számadások felülvizsgálása és jóváhagyása;

6. A kötelesség ellenesen működő választmányi tagok és hegybíró elmozdítása;

7. Az általános szüret idejének megállapítása;

8. A választmány által netalán teendő indítványok feletti határozás s a január és szeptember elsejéig írásban beadott indítványok feletti tárgyalás. A választmány a beadott indítványokra javaslatot tenni köteles;

9. A választmány intézkedései elleni felszólalások felülbírálása.

8. §. A határozatok birtok arány szerint általános szótöbbséggel hozatnak.

9. §. A szavazás, melyet az elnök 10 tag kívánságára elrendelni köteles, a birtokos nevének és birtok mennyiségének feljegyzése mellett nyilvánosan történik. Különben határozat közmegnyugvással is történhetik.

10. §. A hegyközségi közgyűlés jegyzőkönyvét, a hegyközségi jegyző vezeti. A jegyzőkönyv hitelesítését a közgyűlés által választott két birtokos eszközli.

11. §. A közgyűlés intézkedései, illetve határozatai ellen a járási főszolgabíróhoz fellebbezni lehet. A hegybíró és választmány intézkedései ellen csak az esetben van a közgyűléshez való fellebbezésnek helye, ha azok hatáskörüket túllépték s a közgyűlés határozatait megszegték volna.

IV Választmány

12. §. A hegyközségi választmány áll:

1. A hegybíróból, mint elnökből,

2. Hegyközségi jegyzőből,

3. Hegyközségi pénztárnokból,

4. Tizenkét választmányi tagból.

A hegybíró, jegyző és pénztárnok három évre választatnak. A választmányi tagok közül három év elteltével hat tag ki lesz sorsolva. A közgyűlésen azonban a kisorsolt tagok újra megválaszthatók. A választmány saját kebeléből alelnököt is választhat s ügyrendjét maga állapíthatja meg. A választmány minden második hónapban ülést tart, a szükséghez képest többször is. Érvényes határozathozatalra öt tag jelenléte szükséges.

13. §. A választmány hatáskörébe tartozik:

1. A közgyűlések tárgysorozatainak megállapítása és a tárgyalás előkészítése;

2. Az évi költségelőirányzat szerkesztése;

3. A munkaterv tekintetében javaslattétel;

4. A számadások összeállítása;

5. A közgyűlési határozatok végrehajtása;

6. A gyepük, kerítések, utak, kapuk minden év június hó elsejéig megejtendő felülvizsgálása;

7. A hegyőrök számának és fizetésének megállapítása;

8. A vármegye törvényhatósági bizottsága által 1894-1947. bizots. Szám alatt elfogadott és a belügyminisztérium által, annak 32127-1894 sz. Kiadott rendeletével jóváhagyott s a peronoszpóra viticola elleni védekezésről szóló szabályrendelet végrehajtásáról gondoskodik és ügyrendtartásában határozza meg azon módozatokat, melyek szerint a Szőlősgazdák a permetezést végezni kötelesek;

9. Minden a hegyközségi rendtartásban czélul kitűzött ügy érdekében, a szükséges szabályrendeletek foganatosítására és pontos megtartására felügyel.

V A hegybíró jogai és kötelességei

14. §. A közgyűlés által megválasztott hegybíró, vagy ennek helyettese hatáskörébe tartozik:

1. A rendes és rendkívüli közgyűlések összehívása és úgy a köz, mint a választmányi gyűléseken elnökölni.

2. A közgyűlés és a választmány által hozott határozatok végrehajtása;

3. Felfogadni és elbocsátani a vinczelléreket, hegyőröket, csőszöket, szóval az őrző és munkás személyzetet;

4. A pénztárost a pénzkezelésben ellenőrizni;

5. Ezen személyzet működését vezetni s ellenőrizni;

6. A kiadásokat és bevételeket utalványozni;

7. Eszközöltetni és felügyelni a hegyközségi munkálatok végrehajtása körül, a közgyűlés határozata értelmében;

8. Rendkívüli szüretelés engedélyének megadása, a közgyűléstől nyert utasítás folytán;

9. A békebíráskodás, mely bíráskodásról jegyzőkönyvet vezetni tartozik s a abból a felek kívánatára hiteles másolatot kiadni köteles;

10. Az ezen §.-ban foglalt szabályok ellen vétőket illetékes hatóságnak feljelenteni;

11. A vinczelléreket és azok családtagjait nyilvántartani, az összes őrködő személyzet eljárásaira s általában a hegyi bátorság és rend megóvására felügyelettel lenni s ezek felett időnként szemlét tartani;

12. A hegyi közlekedési utak és kerítések jó állapotban való tartására folytonosan gondot fordítani.

15. §. A hegyközségi jegyző hatáskörébe tartozik:

1. A köz és válaszmányi gyűlések jegyzőkönyvének vezetése;

2. A hegyközségi járulékok kivetése;

3. Levelezés és egyéb írásbeli teendők ellátása.

16. §. A hegyközségi pénztárnok hatáskörébe tartozik:

1. A hegyközségi járulékok és egyéb bevételek beszedése, elnaplózása stb.

A nemfizetők jegyzéke minden fél év végével végrehajtás utján leendő behajtás végett a községi elöljáróságnak beterjesztendő;

2. A hegybíró utalványára a hegyi pénztárból fizetés teljesítése.

VI. Tagok kötelességei

17. §.

1. A reájuk szabályszerűen kivetett hegyközségi terheket befizetni;

2. A hegybírónak saját hatáskörében tett meghagyásait teljesíteni;

3. A szüretelést a közgyűlés által kitűzött határidő előtt meg nem tartani;

4. Ezen §.-ban foglalt összes szabályzatot megtartani;

5. A hegy határát képező árkot és gyepűt minden tulajdonos köteles jó karban tartani, a benne levő élő fákat egy méterre becsonkolni;

6. Köteles minden tag, úgy a mezsgyéje, valamint az utak szélétől is az ültetendő növény fejlődése nagyságához mérten az ültetést úgy eszközölni, hogy sem árnyékolás sem pedig a gyökérzet elhálózása folytán szomszédjának kart ne okozhasson;

Éspedig :

a. A legkisebb 60 cm távolságot igényelnek: szőlő, ribizke, köszméte és málna.

b. Két méteres távolságot igényelnek: szilva, őszi baraczk, meggy, nyospolya (lasponya), birs;

c. Négy méteres távolságot igényelnek: alma, körte, cseresznye, kajszin, berkenye;

d. Nyolc méteres távolságot igényelnek: dió, gesztenye;

7. Köteles minden gazda a föld területéről a káros hatású erdei fákat kivágni, esetleg kiirtani;

8. Köteles minden gazda a napszámosainak a hegybíró által meghatározott napszámot fizetni.

VII. Felügyelet

18. §. Az 1894. évi XII. t-czik 74-ik §-a , illetve a földmíve-lési miniszter úrnak 48.000-94 számú rendelete értelmében: A választmány által megállapított létszámban alkalmazott fölesketett hegyőrök a hegybíró rendelkezésére állanak;

Évi, illetve havi fizetésüket, a választmány állapítja meg. Azon felül a hegyrendőri kihágásokból folyó büntetés pénzek 25 %-ot meg nem haladó része is biztosíttatik, aki a kihágások elkövetőjét, vagy a hegy rendészeti szabályok megsértőjét kinyomozza és feljelenti;

Minden őr bizonyítványt kap, jelvényt és fegyvert. Szolgálatából a hegybíró által azonnal elbocsátandó s ily minőségben nem lesz többé alkalmazható hegyőr:

1. Ha részeges;

2. Ha engedetlen;

3. Ha a szőlősgazdák irányában sértést követ el;

4. Ha mulasztásban, visszaélésben, vagy vétségben lesz bűnös.

Vinczellérek

19.§.

1. Vinczellért minden szőlő birtokos tarthat, azt azonban csak a hegybíró tudtával, szegődő levél mellett. Mely szegődő levél a felfogadott vinczellér bizonyítványával, vagy cselédkönyvével együtt a felfogadástól számított 8 nap alatt a hegybírónál bemutatni tartozik, melynek megtörténte után szabad felfogadni és időközben elbocsátani.

A szegődés feltételének a jelen szabályrendelet korlátai közötti meghatározása, a gazda és vinczellér szabad egyezkedésére bízatik, az az hagyatik ugyan amennyiben a megállapítandó

bérnek, részben napszámok is képeznek egy részét, az ilyen napszámok az egész év tartalmára az egyezség létrejöttekor határozott összegben lesznek megállapítandók;

2. A vinczellérek felfogadásánál rendszerinti határidő napjául január hó 1-ső napja állapíttatik meg. A már meglevő azonban nem ezen határnapon kezdődő bérlevelek ezen határnapra kiigazítandók lesznek;

3. Az önhibájuk folytán szolgálatból elbocsájtott vinczellérek a hegyen sehol és senki által sem lesznek felfogadhatók;

4. A vinczellérek első sorban a hegybíró felügyelete alatt álnak, ki ezen felügyeletet a kerülők által gyakorolja. De a rendőri felügyeletet és nyilvántartást a községi elöljáróság gyakorolja. Kötelesek ezért a szőlőbirtokosok vinczelléreiket a felfogadás alkalmával az 1876. évi XlII.t-cz figyelembe vételével a községi elöljáróságnak is bejelenteni;

5. Az őr vinczelléri minőségben is alkalmazható és a vin-czellér őri minőségben is felfogadható.

Hegyrendészet

20. §. A hegyi munkára és munkásokra a következő szabály lesz megtartandó:

1. A munka mindenkor nap feljöttekor kezdődik és naplementekor végződik;

2. Munka szünetül reggelire fél óra, ebédre egy óra, uzsonnára szintén fél óra engedélyeztetik. Azonban az uzsonnái munkaszüneteknek csak május elsejétől, augusztus hó elsejéig van helye;

3. Szüretkor és fedési, avagy más munkálat végzésénél a reggelizés a munka megkezdése előtt végzendő s ebédre csak a szükséges étkezési idő hagyandó ki;

4. E munkarend betartására a hegyőrök felügyelni s a rendetlen vinczellért, illetve munkásokat a szőlős gazdáknak és hegybírónak bejelenteni kötelesek.

A hegyi utakról

21. §.

1. Minden szőlő és gyümölcs tulajdonos, kiknek földjük szélében, derekán avagy végében a közlekedési utak elvonulnak, a hegyi tanács határozatához, és megállapításához képest legalább négy méterre minden út kiszélesítendő;

2. A szüret idején kivéve, terhek kifuvarozására csak olyankor használhatók, midőn az úttest rongálása nélkül történhetik, rendkívüli szükséglet esetén a hegybíró külön engedélyt adhat;

3. Idegeneknek a hegyi utakon való közlekedésétől, úgy szekérrel, mint gyalog eltiltandók, sőt a hegyközség tagjai is a rendes út használatára korlatolandók. A szőlőhegy zárt területébe eső egyéb utak használatától, kivéve a tulajdonost, minden más egyén eltiltandó, avagy igazolásra felszólítandók;

4. Minden szőlősgazda szőlőjében, főképpen az utakra lenyúló barázdák végére, az utakat különben elárasztó iszap felfogása végett alkalmas s az úttesttől legalább két méteres távolságban, vízfolyó gödröket készíteni köteles;

5. Vízfolyások feltartóztatására, vagy a vizek más földjére való vezetése által okozott károk a víz jogi törvények rendelkezései alá esnek, ilyen esetekben a hegybíró csak barátságos ki-egyeztetést kísérelheti meg a felek között, a mely ha nem sikerül, a felek a törvény rendes útjára léphetnek;

6. A hegykaput és ajtót köteles minden gazda, a vagy cseléd tagja, vagy bármely járókelőnek mindenkor maga után betenni, a vagy behúzni, kivéve a szorosan vett szüreti időszakot;

7. Gyümölcsösben, szőlőben termelt terménynek a hegyről való beszállítása, avagy árulása, cselédnek csak a gazdától, más lakosnak, vagy idegen községbelieknek, csupán illető községi elöljárótól nyert bizonyítvánnyal való igazolással engedtetik meg;

Tizenkét éven aluli gyermekek csak szüleikkel, vagy a családhoz tartozó felnőttebb tagjával léphetnek a hegybe, ezek hiányában a hegyőr köteles a kapuig elkísérni és haza ereszteni.

8. Minden szőlőtulajdonos gyümölcsfáit, eleven sövényeit hernyóztatni és megnyesni köteles;

9. A közös barázdákat mindkét fél igazítani és jó karban tartani köteles;

10. Minden olyan tag, kinek lejtősödéssel bíró, forgatott szőlőtalaja (van) az úttesthez való fekvésnél fogva, az abban össze-gyülemlő talajvíz kiszivárgása által az úttest veszélyeztetve, annak az úttesten kívül való elvezetéséről gondoskodni köteles;

11. A szőlőhegyen lovat, csikót, szarvasmarhát, aprómarhát szabadon tartani, vagy a hegykapun bevinni tilos. Sertés, tengeri nyulak, kutyák tartása pedig általában véve nincsen megengedve;

12. Szüretelni csak az általánosan kitűzött határidő következtével, vagy a hegyközségi rendtartás értelmében kinyert külön engedéllyel szabad. Az idő előtti, vagy engedély nélkül megkezdett szüret folytatását a hegybíró meggátolni köteles;

13. Szőlő érés idején idegeneknek, azaz azoknak kik nem tagjai a hegyközségnek s nem a tagok hozzátartozói a hegyközség területén járni, vagy tartózkodni csak a hegybírótól nyert igazolvánnyal szabad;

14. Ha valamelyik birtokos gyümölcsöséből, avagy szőlőjéből szed vagy szedett, erről az illető hegyőrt utólagosan is köteles értesíteni;

15. Az általános szüret megkezdése előtt minden gazda a szőlőjét nézze fel és ha netalán hibát venne észre, úgy a szüretet ne eszközöltesse addig, míg a hegyőrrel azt fel nem nézeti és a kárt vele fel nem becsülteti, szóval a kártételre vonatkozólag teljes megállapodásra nem jutnak. Ennek elmulasztása esetében a szüretet mégis megkezdené bármelyik gazda is, az addig történt károkért felelőséggel nem tartozik az őr;

16. Közös mezsgyéket a tulajdonosok jó és tiszta állapotban tartani kötelesek. Elhanyagolt mezsgyéket a hegybíró által kitűzött határidőn belül megigazítani köteles.

22. §. Ezen szabályok megsértése, a földmívelési miniszter úrnak 1894. évi 48.000 számú rendelete 70. §-a értelmében 100 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

VIII. Pénzügyek

23. §. A hegyközség bevételei:

1. A községtől nyert hozzájárulási összeg;

2. Birtok arány szerint kivetett hegyi járulék;

3. Egyéb bevételek.

A hegyközség rendes kiadásai:

1. A hegybíró, jegyző és pénztárnok tisztelet díja;

2. A hegyközségi őrök díjazása;

3. A hegyközség területén átvonuló utak, vízvezeték fenntartási költségei;

4. A peronoszpóra elleni védekezés czéljából beszerzendő permetező anyagok költségei;

5. A hegyközség rendkívüli kiadásai lehet permetező eszközök beszerzései;

6. A nagyobb mérvben fellépett szőlő, gyümölcs, avagy más pusztító rovarok vagy egyéb állatok elleni védekezés költségei, stb.

Kelt Tóti, 1903. február hó 15-én.

Weisz Jakab, Jégh József,

hegyközségi jegyző hegyközségi elnök

109-1903. Biz. Sz. *„Jóváhagyatik"*

Kelt Bihar vármegye törvényhatósági bizottsága 1903. évi márczius hó 18-án s folytatva Nagyváradon tartott rendes évnegyedes közgyűlésében.

A közösség nevébe: **Jancsó Károly,** aljegyző

Tótinak négy hegyen (dombon) van szőlőföldje. A legnagyobb kiterjedésű és legjobb adottságú a Nagyhegy és környéke, azaz ide tartozik a Döccen, és a Rigóhegy. Ezek közül a legjobb szőlőföldek a Nagy hegyen vannak, illetve a Döccenben.

A következő a Bánya, utána a Trécser, majd a Királyi hegy (valamikor Micskéhez tartozott, és itt kaptak szőlőföldet a be-rettyókirályiak is. Még ma is sokuknak van ezen a hegyen szó-lője. A legrégebbi szőlőhegy az Újhegy volt, ez a Trécser Terje felőli oldala, de itt már régen nincs szőlő.

Az 1800-as évek közepéig mielőtt a filoxéra (gyökértetű) kipusztította volna a szőlőt a tóti szőlőhegyeken, Tótiban még csak oltásszőlő volt, mint: fehér mézes, erdőszőlő, slankamenka, fehér-, piros-, Napóleon-saszla, bakator, kadarka, cirfandli, rizling, Csaba gyöngye, hamburgi muskotály, petrezselyem szőlő. Addig a szőlőket csak dugványozással ültették, emiatt a filoxéra óriás pusztítást végzett, s az emberek kénytelenek voltak újratelepíteni, de ez alkalommal a filoxérának ellenálló ripáriába oltották a nemes szőlőket. Akik nem voltak tehetősek, sőt még mások is, nem foglalkoztak szőlőoltással, hanem ekkor kezdték telepíteni a direkt termő fajtákat, mint a noha (nova). A Nagyhegyen és környékén azonban az újratelepítést szinte kizárólag oltásszőlővel végezték. így már a századfordulón a Nagyhegyen és környékén 120 ha szőlő volt (lásd a Nagyhegyközség rendtartását).

Az első világháború előtt, sőt még utána is, mivel jelentős volt a szőlőtermés, s a borok jó minőségűek voltak, a borkereskedők (főleg zsidók voltak) már ősszel, a szüret után hordóstól vásárolták meg a borokat, melyeket azután Nagyváradra, Debrecenbe, Budapestre sőt egészen Bécsig szállítottak. Ezen kívül sok szőlőt, főleg a csemegeszőlőt a piacokon értékesítették: Margittán, Nagyváradon és Debrecenben is, ahova szekerekkel, leszorított faládákban szállították.

Néhány adat az akkori gazdák terméseiről: Sternéknek évi termése 1800-2000 hl bor volt, utána Rosenfeldnek 700 hl, Ecsedieknek, Mészárosoknak 100-100 hl; Tóth Zsigmondnak, Tóth Albertnek, Tóth Károlynak 50-60 hl bor egyenként.

Az 1900-as évek közepétől ahogyan az oltásszőlők kiöregedtek, mindinkább elterjedtek a direkt termő szőlők, ezeket a Nagyhegy kivételével a többi szőlőhegyekre telepítették. Az utolsó oltásszőlőt a Nagy hegyről a kollektív gazdaság irtatta ki.

Az új direkt termő szőlőfajták, amiket telepítettek: Nova, Otelló, Reska, Delawar, főleg piros, fehér Delawar (szinte kizárólag csak kertekbe), majd később az 50-es években megjelent a Görög royal. A kollektív idején telepítettek vagy négy hektár Leánykát, de az 4-5 év után tönkre ment.

Pincegazdák

A **Nagy hegy** oldalában voltak: Búzás László, Fórizs Eva, Mészáros Lajos (családi), Szabó Mihály, Kovács Sándor (családi), Bayer, Ecsedi Gyula, Szűcs József, Fazekas család (családi), Fazekas Sándor, Váradi János, Sólyom József, Sólyom hívő József, Sólyom Vince, Ecsedi Lajos, őrm. Kovács Mihály, Tóth család (családi), Szabó Mihály, Veres Náci (Rhédeyek), Csengő Kiss Lajos, Stern Gyula és Dezső (családi), Rosenfeld Jakab, Ecsedi Károly, Tolvaj József, Búzás András, Poroszlay Sándor, Ecsedi Lajos, Nagy István, Bagosi József pincegazdák.

A többi szőlősgazda, más mint a Nagyhegyi: **Trécser,** a hegy neve állítólag „három cser": Búzás Pál, Szabó Imre, Tóth Károly, Drágos János, Gondek András, Papp Imre, Sólyom Lajos, Sólyom Károly, Fazekas József, Fazekas István, Buzi Ambrus, Baróti Lajos, Fényes Lajos, Zima Imre, Kovács Lajos, Szabó Vince, Szabó Imre, Pap Gábor, Kiss Albert, Rhédey Zsiga, Üveges Gyula, Rhédey Gyula, Tóth György, Pető Sándor, Pető József, Pető Mihály, Pető Ferenc, Tóth Károly, Szökőcs Imre, Szilágyi Gábor, Kozma László, Tóth Vince, Kovács Károly.

A Bánya hegyen állítólag valamikor szénbányát akartak nyitni, onnan a neve: Tóth Vince, Lakatos Zsiga, Drágos László, Fazekas Lajos, Fazekas Margit, Babuc József, Brindea János, Kiss Bálint, Rozs Ferenc, Buda Sándor, Tóth Dániel.

A Királyi hegy eredetileg Micskéhez tartozott, itt kaptak a berettyókirályiak szőlőföldet. Pap Mihály, Pap László, Rozs Lajos, Búzás Albert és mások.

A szőlőtermesztésnek a múlt rendszer megadta a kegyelemdöfést. Az egykor virágzó szőlőtermesztés a kollektív gazdaság idején 80 százalékban tönkre ment. A gazdáktól elvették a szőlőt, hogy így jobban kényszerítsék, hogy a közösben dolgozzanak, ne legyen más jövedelmi forrásuk. Másfelől megszűnt a bor piaca a sör elterjedése miatt. A szőlőket a kiskertekben telepítették ebben az időszakban, lugas formájában, majdnem minden kertben és udvaron megtaláljuk még ma is, bár az itt termelt szőlők gyenge minőségű bort adnak.

1990 után Pető Béla, Pető Ferenc, Demján László, Kapusi Gyula és mások is telepítettek kisebb területen (10-20 ár), főleg a Nagyhegyen, a falu felőli oldalon, mivel itt pusztították ki teljesen a szőlőültetvényeket a kollektív gazdaság idején. Általában az új fajták között szerepel a Zala gyöngye, a Bianka, Xa-viár, Feri szőlő, de van még Reskó, Otelló, Görög royal és más új hibridek. Más részein a Nagy hegynek is telepítettek: Baki Ferenc, Kása Árpád, Mészáros Ferenc, Búzás Lajos, özv. Sólyom Pálné, Szilágyi József.

A többi hegyen a kollektív nem pusztította ki a szőlőt, de ezek nagy része kiöregedett mára és alig terem, mellesleg a kollektív idején itt mérték ki a kollektív tagoknak a háztáji szőlőt.

Ma a bort helyben értékesítik, valamint nagyobb mennyiségben lakodalmakra veszik meg a szerencsésebbektől. Mivel nagy a sör konkurenciája, a bornak nem igazán van piaca, úgyhogy a megmaradt bort a második évben sokan kifőzik pálinkának.

Az új szőlősgazdákat kivéve, nagy többségben vörösborokat készítenek, ezek árnyalata változik a fehér szőlő arányától; a világos pirostól egészen a sötét pirosig. Sajnos még nagyon kevés az a szőlősgazda, aki nem termeli a noha (nova) szőlőt.

Ami a pincéket illeti, régen csak a Nagyhegyen voltak pincék, mivel itt volt a bortermelés nagyobbik része és közel is volt a faluhoz, látótávolságban, míg a többi szőlőhegy 3-4km-re van a falutól. Ma a Nagy hegyen a Szabóék hármas pincéjén és a Bogyáén kívül pincéje van: Mészáros Zoltánnak + Búzás Lajosnak (a régi Mészáros-féle pince), Lőrincz Jánosnak (villa van fölötte), Ecsedi Lajosnak, Kapusi Gyulának, Pap Sándornak,

Pap Istvánnak, Szűcs Sándornak, hívő Pap Lászlónak, Sólyom Sándornak, a többinek már a helyét sem lehet megtalálni.

Régen a pince két részből állt: elől a présház és hátul a pince a boros hordókkal. Az újabb pincék már nincsenek elosztva, egy helyiségből állnak, ilyen a Kapusi Gyuláé, a két Pap fiúé, a Szűcséké is. Ami az építkezés módját illeti, az új pincék közül egyeseket a homokkőbe vájták, nem építették téglából mint régen.

Mivel a hegyen már alig van pince, az emberek a házaknál építettek pincéket, de ezekkel van egy gond: a falu nagy részén a talajvíz szintje igen magas, ezért a pincéket csak 30-40 cm-re lehet lesüllyeszteni a földszint alá, másképpen állandóan tele vannak vízzel. Két régi ház alatt, amelyek magasabban vannak, van régi pince, ezek a régi Szakáll-féle kastély alatt és a Rhédey-féle ház alatt, valamint a Keller-féle ház alatt (ma a Herpai családé a 111. szám alatt). Ezek téglából vannak és kiválóak a bor tárolására. Sokan, akiknek nincs pincéjük kamarában tartják a bort.

Pontos kimutatás a mai szőlőterületről nincs.

Az 1992-es évben a Stern-birtokból visszakapott 4,5 ha területen új szőlőültetvény létesült. Hasonlóképpen a régi pincére három részre osztott villa épült, a pincét is megfelelő három részre osztották az új tulajdonosok. Kiváló minőségű borokat termelnek, melyek többször díjat nyertek a különböző borversenyeken. Ezen bortermelők a következők:

- Szabó Mihály nyugdíjas szőlész szakember.

- Voicu Vasile, margittai nyugdíjas kertészmérnök.

- Dr. Jagamos István volt az örökös, mostohaapja, Stern Gyula után, akinek halála után Stern Benjámin (aki mellesleg visszakapta a földet) Moisa Emanoil mezőgazdasági szakmérnöknek adta el a saját részét.

Szabó Mihály adatai: 1934-ben született Kárásztelken. 41 évet dolgozott a szőlészetben, borászatban. Ő volt a telepítés kivitelezője, irányítója.

A telepített *szőlők* kimutatása

a. fehér borszőlők:

- Királyleányka:	500 tő
- Zala gyöngye	500 tő
– Tramini	200 tő
- Ottonel muskotály	200 tő
- Szürke barát	200 tő

b. piros borszőlők:

- Burgundi kék	200 tő
- Merlot	200 tő
- Oportó	200 tő

c. csemege borszőlők:

- Saszla	500 tő
- Splendid	100 tő
- Napoca	100 tő

Összesen kb. 3000 tő parcellánként.

Művelési rendszer: középmagas karos, huzalos támrendszer-rel.

Hektáronként 15 tonna jó termés esetén. A bort helyben értékesítik nagy tételben.

Ezen kívül minden tulajdonosnak van 25 ár gyümölcsöse a következő gyümölcsfajtákból:

- Stanley szilva 100 db
- Anna Speth szilva 100 db
- kajszi, cseresznye, körte, alma.

A szilvából kb. 2-3 tonnát értékesítenek kompótnak.

Szabóéknak van még ezen kívül 2 db 300 m^2-es fólia sátra, ahol főleg paradicsomot termesztenek, s a környékbeli üzletekben értékesítik. Hasonlóképpen pálinkafőzdéjük is van, ahol saját és a falu részére főzik a pálinkát.

Gépek, berendezések: 1 db 445-ös traktor szőlőművelésre képezett tartozékokkal, valamint kézi motoros permetezők.

Rajtuk kívül a margittai Bogya László a megvásárolt földterületre 30 ár nemes szőlőt ültetett.

A tóti falunapokhoz Szabó zöldséggel, Voicu borral és Moisa 1 db disznóval járul hozzá.

Pálinkafőzés

A 19. század elején pálinkafőzője volt: Pető Józsefnek, Frei-bergel Mózsinak, Jéghnek, Szűcsnek, 1940-ben Mészáros Istvánnak, Lickai Imrének, később Kaufman Fülöpnek is.

1948-ban a főzőket államosították, majd később a MAT létesített pálinkafőzőt, mely egészen 1990-ig működött. 1994-ben Szabó Mihály épített új pálinkafőzőt, amely a mai napig is működik. A pálinkafőzés kb. egy fél évig tart. Megkezdik szeptemberben a cefrét főzni, majd novembertől áttérnek a törkő (törköly) és seprő kifőzésére, ami sokszor egész januárig elhúzódik. A falubelieken kívül a környékbelieknek is főznek.

A mezőgazdaság helyzete 1940-ig

Nagy-, közepes és kisbirtokok is voltak Tótiban. *Nagy- és közép birtokosok:*

- Baranyi Bódog,
- Márki János, meghalt 1915-ben,
- Üveges János, meghalt 1903-ban,
- Rhédey Zsigmond, 1882-ben halt meg,
- Baranyi Géza, meghalt 1907-ben,
- Ifj. Rhédey Zsigmond, meghalt 1927-ben,
- Rhédey Árpád, meghalt 1929-ben,
- Stern Dezső, 1900-ban született, 300 kisholdon gazdálkodott.
- Stern Gyula: 1894-ben született. Felesége Rosenfeld Margit. Testvérével együtt gazdálkodott. A második világháború után hazajött, de az államosítás alkalmával a birtokát elvették, őt magát a Duna-csatornához vitték kényszermunkára. Lakásában az 1961-ben megalakuló Kollektív Gazdaság székháza lett.
- Barcsai Gyula: a Barcsai tanyán volt a birtoka kb. 200 ha, valamint lakatos műhelye Nagyváradon, de a földosztások során kétszer is kisajátítottak birtokából, majd a megmaradó részt 1950-ben elvették, a tulajdonost egész családjával Vajdahu-nyadra vitték kényszerlakhelyre, ahol meg is halt. A birtok helyén állami gazdaság alakult, mely 1994-ig működött.
- Mann Mózes: kb. 150 ha birtoka volt, akinek földjéből 1945-ben a földreform során 72 nincstelen, vagy kevés földdel rendelkező kapott földet, a megmaradt terület az állami gazdaság tulajdonába ment át. Az eredeti birtokos a holokauszt áldozata lett.
- Fástáncz István svábtanyai birtokos, akinek egész birtokát államosították, őt pedig családjával kényszerlakhelyre vitték.
- Özv. Poroszlay Pálné, férje 1937-ben halt meg. 130 kat. holdon gazdálkodott. Leánykori neve Baranyi Lenke. A Baranyi család nemessége 1560-ból való.

- Mészáros István birtokos 1902-ben született. 28 kishold földje volt, valamint pálinkafőzdéje, községi pénztáros, a Gazdakör jegyzője. Felesége Sólyom Mária. Az államosítás idején, 1950-ben az egész családot a Duna-deltába vitték kényszerlakhelyre, lakásukból a megalakuló állami gazdaság istállót alakított ki. Lakásukat később visszakapták.

- Mészáros Lajos 1880-ban született. 1914-ben lesz önálló gazda, 30 hold földje volt. Községi képviselő, református gondnok. Felesége Kovács Piroska. Birtokát az államosítás előtt fiai közt szétosztotta. (Orbán Attila és Csatár István, 1941. évi adattár.)

Az 1940-es évek elején

10 holddal, vagy annál több földterülettel rendelkező gazdák:

- Fazekas Károly
- Fazekas Sándor közös cséplőgép
- Fazekas Pál
- Fazekas Vince "
- Fazekas István
- Fazekas József
- Mészáros Lajos, fia Lajos aranykalászos gazda
- Ecsedi Károly cséplőgép
- Kovács Viktor cséplőgép
- Kiss Lajos cséplőgép
- Csuba József
- Csuba Sándor
- Szilágyi József (Csongorádi) ezüstkalászos gazda.

A kis kollektív gazdaság: Adatközlő: T. Fazekas Sándor egykori kollektív elnök (szül. 1924-ben).

1950-ben alakult meg az úgynevezett kis kollektív gazdaság. A nincsteleneket és a svábokat kényszerítették, hogy belépjenek.

A réti tanyán már 1949 végén megalakult a kollektív gazdaság a Poroszlay-féle birtokon és kastélyban. Megalapítója és elnöke sokáig Halgas Elek volt.

Az induló mezőgazdasági terület: a három kitelepített család, a Mészáros István és a sváb Fástánc István birtokaiból, valamint a Stern-féle birtokból állt. Mivel ezen területek nagy része, mint a Stern- és a Fástánc-féle földek nagyon gyenge földek, mezőgazdaságra alkalmatlanok voltak, ezeket kicserélték első osztályú földekkel, mint például a Kenderföld. Akiknek beleesett a földje, azok kapták a gyenge csereföldeket, több esetben más falu határában. Az első elnök Botó Zoltán, egy Bályokról betelepült lett. Őt követte 1954-től T. Fazekas Sándor. A brigádosok: Sólyom Elek és Szabó Imre voltak, az első mérnök egy Urbáno-vics nevezetű.

Párhuzamosan megalakult a társulás is, melybe fokozatosan bekényszerítették szinte az egész falut. Ennek az első elnöke ifj. Mészáros Lajos lett. Azon gazdáknak, akik nem voltak hajlandók még a társulásba sem beiratkozni, földjeit elvették és a leggyengébb földeket kapták.

Mezőgazdálkodás az egyesített kollektív gazdaság idején

1962-ben az általános kollektivizálás alkalmával megalakult a nagy kollektív, melybe belekényszerítették az összes gazdákat, teljes földterületükkel, igavonó állataikkal és mezőgazdasági felszereléseikkel együtt. Sokukat azzal zsarolták, hogy az iparban elhelyezkedett családtagjaikat kiteszik a munkából, ha nem iratkoznak be a kollektívbe.

Az elnök Farkas János lett, majd egy fél év után T. Fazekas Sándor követte, egészen 1964-ig, amikor is egyesítették a környező falvakban megalakult gazdaságokat, Bisztraterebes és Réti kivételével. Az új elnök a bozsalyi Hodorog Iosif, az alelnök a tóti Balogh László lett. A brigádosok, mármint a tótiak: Sólyom Elek, Ecsedi Lajos, Mészáros János, a mérnök Máté Ádonis volt.

Az újabb központosítás 1986-ban következett be, amikor a többi kollektívet is ide csatolták. A réti kollektív megmaradt önállónak Hallgas Mihály elnöklete alatt.

Az új elnök Ştefanovici Constantin mérnök lett. A kollektív gazdaság könyvelői voltak: Mészáros Piroska, Ecsedi László, Lukács Miklós, Debreceni Magda, Chilba Florica. A mindenes (kovács) Lukács Miklós, a főraktáros Pap Gyula.

A székház a Stern-féle porta volt. Itt a gazdaság egy terménytároló magtárat épített (ma a lakodalmas ház), valamint garázst és műhelyeket. Tóti és Bozsaly között egész gazdaságot építettek ki, mint tehenészetet, takarmánykészítő berendezést, ugyanakkor itt volt a gépállomás épülete, valamint a mezőgazdasági gépek és traktorok parkja. A falu Margitta felöli végén növendék-állat-istállót építettek, a Svábtanya felé tyúkólat és juhhodályt.

Az MTSZ volt székhelye

Az évek folyamán az állatállomány teljesen leromlott, úgyhogy az 1960-as évek közepétől kezdve az egész állomány tbc-s lett a gyenge és rosszminőségű takarmányozás következtében. Ide csoportosították karanténba a környék összes beteg állatait. Ebből kifolyólag több gazda (már kollektív tagok) tehene is megbetegedett, mivel a legelő nem volt elkülönítve a beteg állatok számára. A tbc átterjedt az emberekre is, így az állatgondozók közül 16-an kapták el a betegséget.

Balogh Lászlót Mészáros János követte az alelnöki beosztásban.

A brigádosokat szakosították:

- a növénytermesztésben Sólyom Elek

- a szőlészetben és a gyümölcsösben Fazekas József

- az állattartásban, miután leváltották az alelnöki beosztásból, Mészáros János lett.

- a kertészetben, mely a Bisztra mellett a leglelke földön létesült, id. Pap Imre, Kovács Géza és Emma dolgozott.

A kollektív tagok az elvégzett munkáért munkanapokat kaptak és annak megfelelő értékben pénzt, búzát és tengerit.

A kollektív gazdaságban dolgozó szakemberek a következők voltak: Kincses Lajos és Sólyom Kálmán mérnökök a növénytermesztésben; Kovaci Gavril, Holhoş az állattenyésztésben (a zootechnikában - ahogy akkor mondták).

A gazdaság fontosabb mutatói:

- Összterület: 3264 ha

Ebből - mezőgazdasági terület: 3122 ha

- nem hasznosítható terület: 142 ha Az össz mezőgazdasági területből:

- szántó: 2415 ha

- szőlő és gyümölcsös: 8 ha

- legelő: 404 ha

- kaszáló: 295 ha

Az állatállomány: 1985 db, ebből:

- szarvasmarha: 850 db -juh: 2860 db

- ló: 72 db Össz-személyzet (kollektív tagok): 1327

- irodai személyzet: 25

- kollektív nyugdíjas: 427

Utolsó elnöke Ştefanovici Constantin mérnök, főmérnöke Orbán István volt.

Az Állami Gazdaság Cséhteleki farmja:

Összterület: 1015 ha

- szántó: 421 ha

- legelő: 568 ha

- kaszáló; 26 ha Mezőgazdasági profilja: juhtenyésztés

- állomány: 6550 db

A Mezőgazdasági Gépesítési egység (Gépállomás):

Berendezései:

- 36 traktor
- 14 Glória kombájn (arató-cséplőgép)
- 8 más kombájn
- 17 vetőgép
- 117 különböző gép
- 2 markoló-rakodó Személyzet: 38 alkalmazott

Utolsó elnöke Ştefanovici Constantin mérnök, főmérnöke Orbán István volt.

Termékösszetétel:

Termék	Termés kg/ha	Elvetett terület [ha]
Búza	2100	2100
Kukorica	5000	900
Rozs	1500	100-10
Zab	1200	60-70
Árpa	1800	150
Napraforgó	1500	150
Cukorrépa	—	40

Ezek mind veszteséges termékek voltak, egyedül a melléküzemágak voltak jövedelmezők, valamint a vetőmagtermesztés: hibridkukorica, búza, rozs, len, de ezeket vagy két évben termesztették. A kampánymunkáknál az iskolásokat és gyári munkásokat, valamint a falun dolgozó értelmiségieket is felhasználták, akiket ingyen dolgozni kényszerítettek.

A kollektív tagok munkanapot kaptak az elvégzett munkáért, aminek értékét terményben kapták meg; kiszámították mennyi egy évi szükséglete egy személynek, amiből levonták a kiegészítő gazdaságban termeltet, így egy évre, akinek teljes munkanapja volt a következőket kapta:

Mindenki számára, A zootechnikában dolgozók

kivéve a zootechnikát: számára:

-búza kg 300-400 600

- kukorica kg 300-400 600

Adatközlő: *Ştefanovici Constantin mérnök*

(a kollektív utolsó elnöke)

A kollektív gazdaság melléküzemágai

a. 1980-ban létesítették **a cipősarok üzemet.** Vezetője, szervezője Búzás Imre betegnyugdíjas mester lett. A műhelyt a Stern-féle ház hátulsó helyiségeiben alakították ki.

Termékeik: cipőtalp Aradra, cipősarok a margittai cipőgyár részére készült.

Tizenöt kollektíves betanított munkással dolgoztak. A muká-sokat pénzben fizették és munkakönyvet nyitottak a számukra.

Ezen tevékenység 1990-ig tartott, majd megszűnt a kollektív gazdaság felszámolásával együtt.

Adatközlő: *Ecsedi Szilágyi Rózsika* (1942)

b. Pékség: 1987-ben a kisiskola épületében, melyben már akkor szünetelt a tanítás, alakították ki önkéntes munkával. Az alkalmazottak mind kollektív tagok voltak, akiket tanfolyamokon képeztek ki. Két váltásban, kb. 7-8 személy dolgozott, a vezető Bagosi György pék volt. Nagyon jó házi típusú kenyeret sütöttek, még csere lisztből is. Fizetésüket pénzben kapták és munkakönyvet nyitottak a számukra. Ezen tevékenység 1994-ig tartott, amikor is elárverezték a pékséget.

Adatközlő: *Búzás Zeleznik Gyöngyvér* (1948)

Az 1980-as évektől kezdve a kollektív gazdaság fokozatosan eladósodott, a földek tönkrementek és mind kevesebbet teremtek, az állatoknak nem volt mit enni adni, melyek máskülönben is betegek voltak, tehát sem tejüket sem húsukat nem volt szabad felhasználni. A gépállomásnak sem tudtát kifizetni az elvégzett munkák ellenértékét, így azoknak nem volt pénzük, hogy üzemanyagot és alkatrészeket vásároljanak. Így köszöntött be az 1989-es fordulat, mely után rohamosan összeomlott a kollektív gazdaság. Az emberek visszavették földjeiket és megpróbáltak újból gazdálkodni a tönkretett, kisoványodott földeken.

Az 1994-es adatok

Összterület:	2648 ha
Szántó terület:	1933 ha
Ebből mezőgazdasági terület:	2337 ha
Legelő:	253 ha
Kaszáló:	68 ha
Szőlő:	58 ha
Gyümölcsös:	30 ha
Erdők:	130 ha
Víz és mocsaras területek:	21 ha
Más:	160 ha
Gazdaságok	491 db
Ebből < mint 2 ha	350
2-5 ha között	124
5-10 ha között	12
50-100 ha között	—
100 ha fölött	1

A legnagyobb bérlő az OVIMEXIM SRL Marghita, amely 706 ha szántóföldet használ bérletben.

Mai adatok

Mezőgazdaságban dolgozó 10 ha fölötti területtel rendelkezők, akik a saját földjüket, illetve másoktól bérben vagy szolgáltatások alapján földet dolgoznak meg:

- **Fényes Tibor** 130 ha földön gazdálkodik, saját 30 ha és 100 ha bérelt. Búzát, kukoricát, napraforgót, árpát és zabot termel. Régebben tehenészete is volt. Felszerelése 2 traktor, 2 tárcsa, 2 eke, 1 vetőgép, 1 kombájn, gyomirtó berendezés, trágyaszóró. Gépjavító műhelyt rendezett be portáján.
- **Petre Magdolna** (szült. Poroszlay) földjét bérben dolgozzák meg.
- **Poroszlay Huba** földjét bérben dolgozzák meg.
- **Szilágyi Ferenc** 15 ha saját, 2 ha bérelt földön dolgozik. Gépparkja 2 traktor, eke, tárcsa, gyomirtó gép, utánfutó. Búzát, kukoricát (Pioneer hibridet vet), takarmánynak borsót vet. Főleg sertéstenyésztéssel foglalkozik. Az apaállat hungaris 56 hússertés; a kocák lapályi hússertés. Négy anyaállattól évente 80 db malacot nyer, 20 db sertést hizlal saját használatra és eladásra.

- **Ecsedi Ferenc** 17 ha saját és 10 ha bérelt földön dolgozik. Gépparkja: 2 traktor, 1 eke, 1 ekekapa, 1 tárcsa, búza- és kukoricavető gép, gyomirtó berendezés, műtrágyaszóró, 2 kombájn, silózógép, csőtörőgép, szalmaprés, 1 teherautó. Állattenyésztés: 3 fejős tehén, 3 növendék, 17 db sertés.
- **Tóth Vince** 17 hektár földdel rendelkezik. Földjét bérben dolgozzák meg.
- **Tóth Béla és** fia, **Tóth Botond** kb. 10-15 ha földet dolgoznak meg, saját és bérben, 1 traktor ekével + tárcsa, gyomirtó berendezés és kombájn van a tulajdonukban.
- **B** 25 ha saját és bérelt földet dolgoz meg. Gépparkja 1 traktor ekével + tárcsa, valamint gyomirtó berendezés. Aratás idején bérelt kombájnnal dolgozik.
- **Gáll Árpád** kb. 10 ha földet művel, saját és bérmunkában. Van 1 traktorja ekével + tárcsával, ekekapa, valamint búza és kukoricavető gépe és kombájnja. Műhelyt épített, melyben a traktorokat és mezőgazdasági gépeket javítja. Sertéstenyésztéssel is foglalkozik. Kb. 20 darabbal évente.
- **Silye Sándor** kb. 10 ha földet használ (saját és bérelt). Van 1 traktorja teljes felszereléssel, valamint kombájnja.
- **Vincze Sándor** kb. 10 ha földet művel meg. Van 1 traktorja (eke + tárcsa), 1 kombájnja.

A mostani adatok az állatállományról

- szarvasmarha: 120 db
- sertés: 560 db
- szárnyas: 12 000 db
- ló: 50 db -juh: 1000 db

Piacozás régen és ma

Régen főleg a margittai piacra szállították termékeiket a gazdák, ahol hetente nagy vásárok voltak, mint disznó-, szarvasmarha-, ló-, terménypiac. A tótiak általában terményeket, kismalacokat, szarvasmarhát, lovakat vittek a piacra, de ezen kívül nagyon sok gyümölcsöt, mint csemegeszőlőt, cseresznyét, őszibarackot, szárnyasokat is vittek eladni. Ezekkel a termékekkel valamikor elmentek a nagyváradi, sőt a debreceni piacra is. Mivel a bányavidék sok embert vonzott a Réz alá, 1970-ben megnyílt a piac Papfalván is, ahova szintén eljárnak a tótiak a piacra.

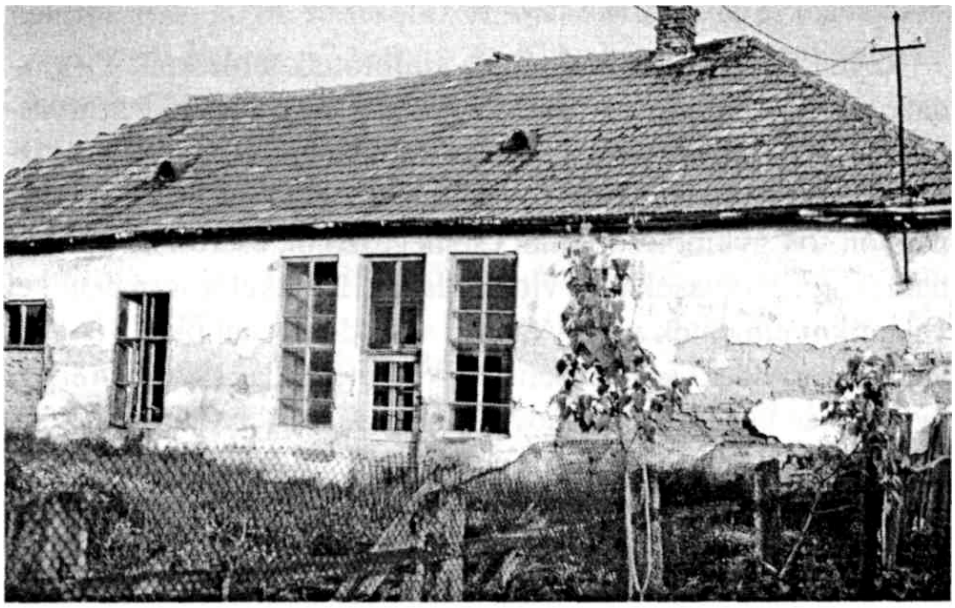
A faluban a szerdai napon van a piac, de csak kis piac, ahol baromfit, tojást, zöldséget vagy tavasszal palántákat árulnak.

Oktatás

Az iskolák szervezési éveire vonatkozó adataink Fényes Elek 1851-ben megjelent Geographiai Szótárából ismeretesek. Innen tudjuk, hogy Tótiban 1700 elején létesült református vegyes iskola.

Első iskolára utaló feljegyzés 1755-ből származik. Iskolamester: Losonczi András. Az iskola egy teremből állott, osztatlanul működött. Együtt tanultak a fiúk és lányok. A további feljegyzések hézagosak. Csupán néhány esztendőre szorítkoznak. Itt megemlítik, hogy 1763-ban Szalatsi Péter, 1775-ben Ketskés György, 1779-ben Szoboszlay Gergely volt az iskolamester. Ezek a hézagos jelzések arra engednek következtetni, hogy a 18. század folyamán rendszertelen volt az iskolamesteri működés falunkban.

1786-ban Horváth György, 1788-ban Fazekas István működik falunkban. A tanító cím az 1800-as évek elején jelent meg, s a 19. század közepén vált általánossá.

A régi óvodaépület és tanítói lakás

1800-tól kezdve rendszeres oktatás folyt falunkban, minden évben működött tanító.

Az egytermes iskola, amely a jelenlegi épület helyén állott, 1835-36-ban épült, a mellette levő tanítólakás 1880-ban. Az egytermes iskolában már négy, később öt, majd hat osztály működött, egy tanító irányítása alatt.

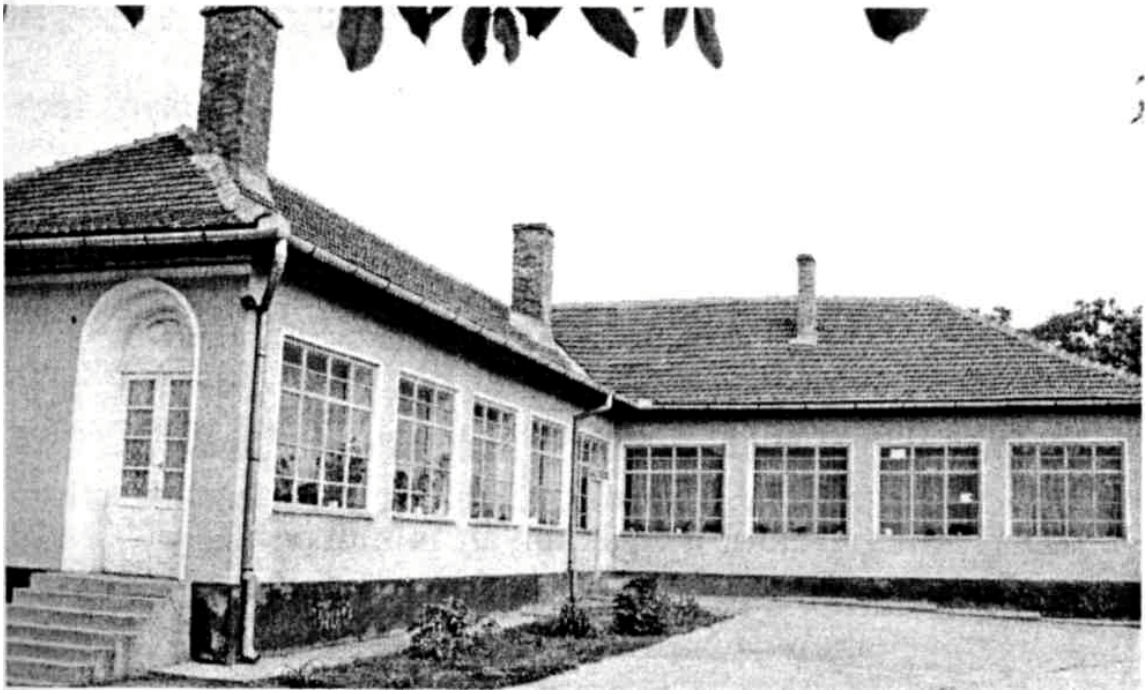
1912-ben felépült az úgynevezett leányiskola, a jelenlegi óvoda. Ez azért fontos, mert ekkor kétfelé osztották a gyermekeket: külön tanultak a fiúk és lányok.

Lejegyezte néhai ifjú *Liszkay Kálmán*

tóti református lelkész

A két világháború között a Stern Jumitól elvett épületben kialakították az állami iskolát, ahol a tanítás román nyelven folyt.

1945 után a volt tanító lakásban is kialakítottak egy osztályt, mivel nagy volt a gyermeklétszám, s nem volt elég tanterem. Sőt még 1949-ben az első osztályt, nagy létszáma miatt (45 tanuló) ketté osztották, egy része a volt állami iskolába járt, a hatodik osztállyal egy tanterembe.

Az I-IV. osztályos iskola

A tóti iskola

A leányiskola 1953-tól óvoda lett, benne két csoporttal, kis-és nagycsoporttal. Miután felépült az új I-VIII. osztályos iskola, nem használták tovább mint tantermet, könyvtár volt egy darabig. Ma romos állapotban van, nem használható, a református egyház tulajdonába került vissza.

1961-ben felépült az új iskola, a mai I-VIII. osztályos iskola, a régi iskola helyén.

Az állami iskolában 1945 után az V-VII. osztály tanult, ahol tanári lakás is volt. Az új iskola felépítése után mint I-IV. osztályos iskola működött egészen a 80-as évek elejéig. Majd pékséggé

alakította a kollektív gazdaság. 1996-2000 között sikerült az épületet feljavítani és az oktatást, az I-IV. osztályt visszaállítani.

Az 1950-es évektől a Svábtanyán is működött I-IV. osztályos iskola egészen 1980-ig. Hasonlóképpen a Rétimalom tanyán is megalakult az I-IV osztályos iskola, mely mind a mai napig működik.

Tótiban tanítottak

Fiúiskola		**Leányiskola**		**Állami iskola**	
Tanító	év	**Tanító**	év	**Tanító**	év
Kágyi József	1890-1905				
Némethy Lajos	1905-1908				
Molnár Gábor	1908-1913				
Barcsay Endre	1913-21				
György Sándor	1924-tól				
Mátyási István	1926				
Berényi Sándor	1927-tól	Szabó Ilona	1929-tól		
Adorján Mihály	1932-35	Orbán Lajos	1929-tól		
Kovács András	1935-36	Módi Irma		Mándru(né	1934-35
Búzás Gábor	1935	Csiszér Emma		Gheorghescu luliana	
Balogh Péter	1936			Pergelné	1940
Ecsedi Irén		Orbán Petri Piroska	1940-41	Nagy István	1941
Tóth Gábor	1942-43			Liszkay Vilma	1940-1944

1972-1996 között

- **igazgatók:** Buczi Lajos, Jozefic Lajos, Barna Stella, most Buzecki Antal.
- **felső tagozat:** Popescu Erzsébet, Barna Stella, Nagy Ilona, Sâşianu Alexandru, Baki (Kállay) Mária, Jozefic Lajos, Varga Gyula, Szilágyi Erzsébet, Vincze Renáta, Szelecki (Kiss) Éva, Gondos Ferenc, Buzecki Antal, Rozs Magda, Papp Sándor, Jánosteac Járika, Kása Katalin, Kozma Piroska, Demian Piroska, Pető Olga, Kovács Katalin, Búzás Levente, Buczi Emese, Huszti Jutka.
- **alsó tagozat:** Király Ilona, Király Zoltán, Bende Tibor, Barabás Éva, Fényes Irén, Marozsán Mária, Kőber Erzsébet, Buczi Irén.
- óvoda: Nyeste Katalin, Cégé Erzsike, Huszti Jutka.

A tanulók létszámának változása

Évek/létszám	I-IV.	V-VIII.	Évek/létszám	I-IV.	V-VIII.
1981-1982	65	157	1995-1996	47	90
1982-1983	65	152	1996-1997	61	99
1983-1984	63	148	1997-1998	55	105
1984-1985	67	131	1998-1999	63	119
1985-1986	62	129	1999-2000	65	111
1986-1987	60	122	2000-2001	66	122
1987-1988	62	117	2001-2002	77	130
1988-1989	62	123	2002-2003	71	134
1989-1990	48	101	2003-2004	72	139
1990-1991	38	85	2004-2005	65	133
1991-1992	42	95	2005-2006	62	136
1992-1993	36	87	—	—	—
1993-1994	41	88	—	—	—
1994-1995	49	90	—	—	—

Napjainkban a következők tanítanak:

Igazgató: Buzetzky Antal (koordonáló igazgató is, nem csak a faluban)

Tanárok: Punga Monica, Vincze Éva Krisztina, Sólyom Judit, Szabó Róbert, Tripó Melinda, Şipoş Mircea, Szabó Béla.

Tanítónők: Horváth Andrea, Oláh Beáta, Mester Ildikó, Kis Eva.

Óvónők (kis- és nagycsoport): Tóth Réka, Rimay Annamária.

Egyházak

A Református Egyház

A község közepén, szép kerek halmon emelkedő egyház, amely ma a reformátusok birtokában van, még mutat némi középkori részleteket. Ilyen a 6,85 m széles hajó mindkét oldalának nyugati része, mintegy 6 m hosszan, s a nyugati ajtó, amely állítólag félkörrel záródott, de faragott kőbélletét a bejárás tágí tása miatt kiszedték, s az északi oldalon álló, kőszószékhez lép csőket alakítottak belőle. Ablakai csúcsívesek, de a hajó északi falán egy berakott ablak köríves vonalakat mutat. Észak és dél nyugati szögletein még áll egy-egy támpillér, az északi oldalon már csak a nyoma látszik még két támpillérnek. A hajó eredetileg homokkőből épült. 1830-ban bővítik a keleti végét és tornyot építenek hozzá téglából. Eredetileg zsindely borította, amely az 1863-as tűvészkor leégett. 1866-ban átépítik. Ezután cseréppel, a tornyot bádoggal borították be. Az idők folyamán a ttőzet megrongálódott, ezért a hívek áldozatkészségéből 1924-ben felújították. A msodik világháborúban meg sérült a torony bádogfedele, amelyet Mészáros István főgondnok javíttatott ki, sját költségén, 1946-ban.

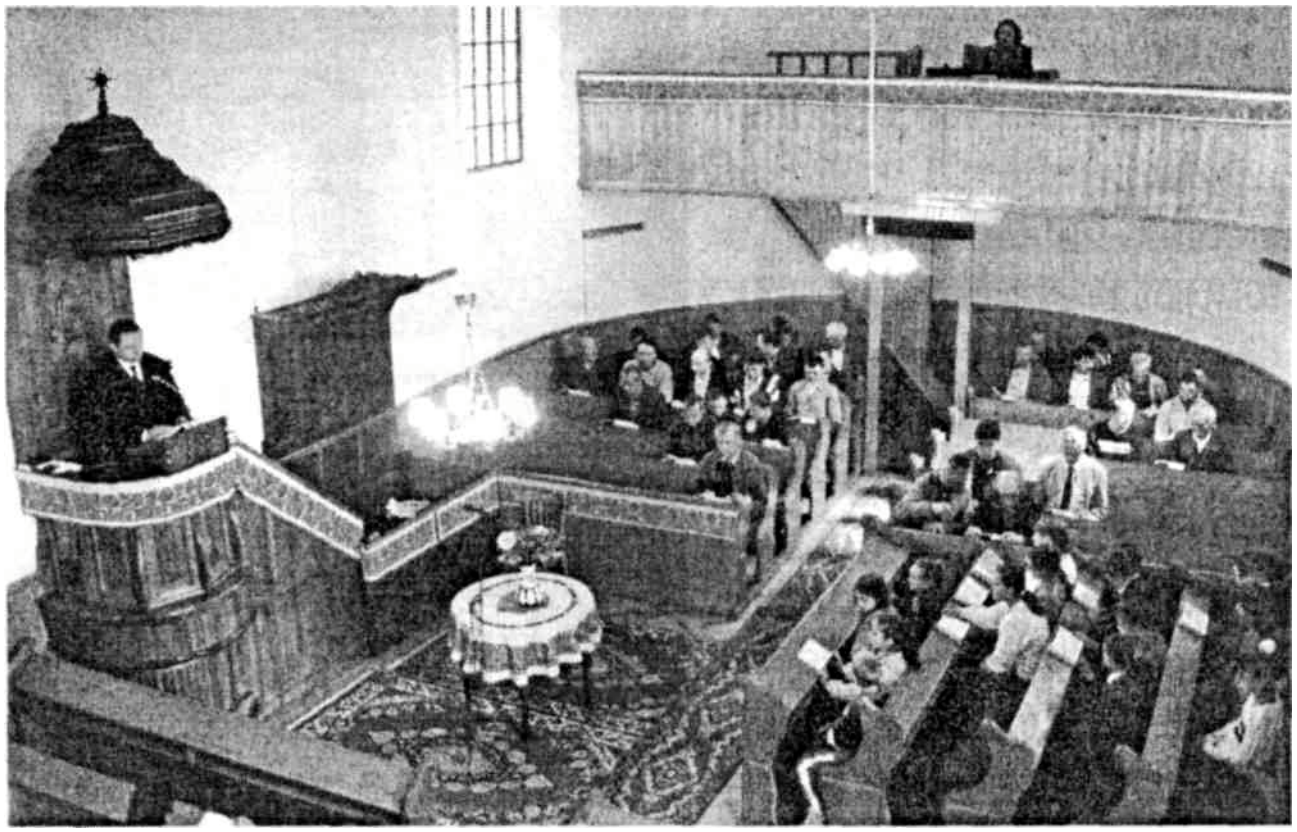

A református templom

Az első világháború előtt a toronyban két harang állott. A háborúban a nagyobbikat lefoglalták háborús célokra. Helyette 1928-ban Aradon új harangot öntettek. Felirata:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÖNTETTÉ A TÓTI REF. EGYHÁZ-1928. Átmérője 125 cm, magassága 85 cm, hozzávetőleges súlya 2400 kg. A kisebbik harang ma is megvan, melynek felirata:

KÉSZÜLT A TÓTI EV. REF. EGYHÁZ KÖLTSÉGÉN SZŐTS SÁNDOR LELKÉSZ - K.G.-B.K.-D.T.-S.G.-CS.L.-K.K. - EGYHÁZFIAK ALATT - ÖNTÖTTE ANDRÁSCHOFSKY JÁNOS - KOLOSVÁRT - 1871. Oldalán díszlik a magyar címer, felső részén pedig hat emberfej dombormű látható. Átmérője 70 cm, magassága 65 cm, súlya kb. 850 kg.

A református templom belseje

Az egyházközség legrégebbi úrasztali edénye az 1692-ből való kehely, ezüstből és az 1695-ből származó ezüsttányér. A másik két tányér 1730-ból és 1770-ből, míg a boroskancsók 1678-ból és 1699-ből valók.

Az egyházközség lelkipásztorainak névsora:

1. Sirapkai István 1685
2. Oroszi István esperes 1734-1743
3. Szerentsi János 1743-1747
4. Jánosi(?) Váczi Mihály 1747-1756
5. Danka András 1756-1762
6. Ruszthi György 1762-1764
7. Halászi József 1764-1772
8. Némethy Mihály 1772-1782
9. Budai József 1782-1787

10. Szolnoki Sámuel 1787-1792

11. Báthori Márton 1792-1799

12. Kabai János 1799-1803

13. Rimai János 1803-1814

14. Vámosi János 1814-1816

15. Séni József 1816-1821

16. Rásó István 1821-1828

17. Tatai Ferenc 1828-1834

18. Tunyogi Szüts Sándor 1834-1876 *Lelkipásztorsága alatt égett le a templom 1863-ban. Szolgálati ideje alatt építették át, újrafedték a tornyot bádoggal, a hajót pedig cseréppel. Ugyancsak ő öntette a kisharangot. Tótiban temették el 1876. január 20-án.*

19. Sípos János 1877-1905 *Szolgálata alatt épült a régi lelkészi lakás, 1879-ben*

20. Józsa Gábor 1905-1915 *Pósalakáról jött. Istennek jámbor, apostoli lelkű, áldozatos, nagy tudású szolgája volt. Tótiban temették el.*

21. Viszi Kovács Lajos 1915-1937 *Debrecenből jött Tótiba. Jó szellemi képességű, szónoki tehetségű lelkipásztor volt.*

22. Mihályi Zoltán 1937-1940

Hűséges, buzgó pásztor volt. Tótiból Érszalacsra távozott, onnan pedig Érmihályfalvára. O volt az 1968-ban megszün-tetett Érmelléki Egyházmegye utolsó esperese.

23. Id. Liszkay Kálmán 1940. május 1.-1963. január 11. *Belényesújlakról jött. Lelkipásztori szolgálata alatt indult meg a belmissziói munka. Tótiban temették el.*

24. Ifj. Liszkay Kálmán 1963. június 1.-1991. január 30. *Kövesegyházáról hívta meg a gyülekezet. Tótiban halt meg.*

25. Demeter Sándor 1991. szeptember 28.

1992-95 között épült az új lelkészi lakás. Ezzel párhuzamosan folyt a templom és a régi lelkészi lakás teljes felújítása és a harangozás villamosítása.

A gyülekezet presbitériuma 18 tagú. Főgondnok Kovács Ferenc, gondnok Kovács Csaba, kántor Demeter Ilona.

Az adatokat *Demeter Sándor* lelkipásztor adta

Az egyházi levéltár az 1700-as években tűzvész martaléka lett. Majd az 1980-as években, ifj. Liszkay Kálmán református lelkész idején, még a meglévő anyakönyvet is begyűjtötték és bevitték Nagyváradra az Állami Levéltárba, megőrzés címén.

A református parókia

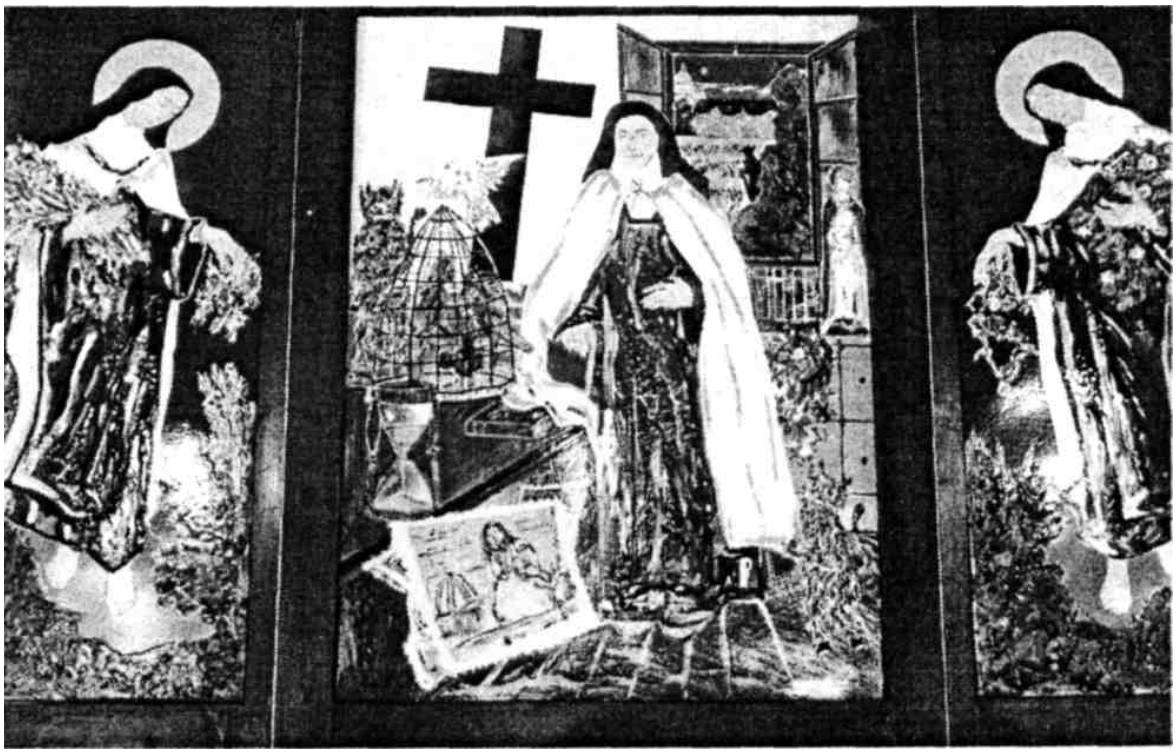
A Római Katolikus Egyház

Több mint 100 éve a mics-kei parókia filiáléja, a beszolgáló lelkész a mindenkori micskei lelkész. Az istentiszteletet házaknál tartották az 1970-es évig, amikor a gyülekezet megvette a 378. szám alatti házat, melyet átalakítottak az istentisztelet céljára.

1992-1994 között új templom épült, melynek védőszentje Liseux-i Kis Szent Teréz. Tempfli József megyés püspök szentelte fel 1994-ben. A templom németországi segítséggel és saját forrásból épült fel. A tűzzománc szárnyas oltárképet és a 14 keresztúti stáció képét Morvay László művész készítette. Erről a 2003-ban megjelent A Nagyváradi Egyházmegye történelmi sematizmusában Mons. Fodor József általános helynök a következőket írta: „A tóti születésű Gittai István költő jó barátja Morvay László művésznek. Amikor elkezdődött a tóti templom építése, Gittai megígértette a művésszel, hogy amint a nagyváradi vártemplom számára is megfestette a tűzzománc stáció képeket, ugyanúgy megfesti a tóti új temploma számára is. A művész állta szavát, s felszenteléskor együtt gyönyörködhettünk a szép művészi munkában.

A katolikus templom és belseje

Tűzzománc szárnyasoltár a római katolikus templomban

Most az egyháznak 113 tagja van, ebből 17 iskolás, de folyamatosan csökken.

Gondnokok: Balogh Sándor (1960-1970), Gondek János (1970-1990), Mokk István (1991-1997), Gondek János 1997-től.

Az első hívő templom

Baptista gyülekezet

A gyülekezet 1900-ban alakult. Micskéről Juhász Teréz 1900 szeptemberében férjhez jött Erdei Sándorhoz, ők voltak a gyülekezet alapítói. Az istentiszteletet házaknál tartották. A mostani imaház helyén levő házat 1908-tól bérelte a gyülekezet, 1915-ben megvásárolták. A gyülekezet nevére 1924-ben íratták reá. A mostani imaházat 1957-ben építették.

A hívők száma 2000-ig 20-30 között ingadozott. Jelenleg 14 tagja van a gyülekezetnek.

A lelkipásztorok beszolgálók voltak különböző helységekből.

Lelkipásztorok	**Periódus**	**Gyülekezetvezetők**	**Periódus**
Simon István	1915-1917	Palócz Illés	1920-ig
Varga Bálint	1930-1935	id. Papp Sándor	1920-1960
Hubert Szabó János	1935-1962		
Ballá Dávid	1962-1966	Ifj. Papp Sándor	1960-1991
Bodor Sándor	1966-1992	Papp László	1991-től
Bandi Sándor	1992-1995		
Kiss Zoltán	1996-2002		
Ifj. Papp László	2002-től		

Apostoli pünkösdista gyülekezet

Kilenc éve vált ki a tóti baptista gyülekezetből. Az istentiszteletet különböző helyeken tartották, magánházaknál, a kis iskola osztálytermeiben. Megvásárolták a Rimay családtól a 134. szám alatti Poroszlay-féle magtárat, amit imaházzá alakítottak. A megnyitó istentisztelet 2005. augusztus 14-én volt. A prédikátor Papp Dániel. A gyülekezetnek 20 tagja van, 8 férfi és 12 nő.

Temetők, temetkezés

Tóti régi temetőjéről nincsenek írásos adatok, csak szájhagyomány. Állítólag az első település a Telek pataka mentén volt, s talán itt lehetett az első temető is, ez a falu végétől Micske felé van úgy l km-re. Csontokat nem, de tégladarabokat találtak itt.

A második temető a templom körül lehetett, mivel vele szembe, a Kovács Gáspár portáján kerítésépítés alkalmával emberi csontvázakat találtak, ez közvetlen a községháza mellett van. Máskülönben a mellékelt térképen, ami az 1800-as évek elejéről való, a templomtól északnyugatra van egy telek, melynek száma a templom után a következő, a térkép készítése idején egy épület volt rajta, s az említett csontokat ezen a telken találták.

A jelenlegi temető kb. 1600-ból való, ezek szerint a harmadik, a mai a Nagy hegy déli oldalának alján egészen a bozsalyi határ szélén van. Telekkönyvi kivonat 1886-ból való, mely szerint az

egész terület a református egyház tulajdona. Ez két részre oszlik, a régi és új temetőre. A régi rész felül van. A temetkezési sorok a hegy lejtőre merőlegesek. Itt már alig található síremlék, s ezek feliratát már nem lehet kiolvasni. A felső rész közepén vannak a járványokban elpusztultak, akiket közös sírba temettek, de sajnos ennek felirata ma már nem található meg. Az új rész aljában van a jelenlegi sor.

1950-ig volt virrasztás, a temetés három napra történt, de már kiment a divatból. Minden vallásnak a saját szertartása szerint történik a temetés, ebben nincs semmi különös. A temetés régen is, ma is a halottas háztól történik, vagy a templom cinterméből (az oldalsó bejárati rész előcsarnoka). Ez igen szűkös hely, ezért inkább mindenki a háztól való temetést választja. A temetést a tor követi, ahova meghívják a rokonságot és a szomszédokat, s természetesen a sírásókat.

Fejfák, síremlékek

Régen is mindig a temetés alkalmával fejfát állítottak. Ez keményfából készült. Fejfakészítők a kerékgyártó Bagosiak vol-tak. Ők faragták ki a fejfákat. Ezek alakja reformátusok és hívők (baptista) esetében felül lekerekített formájú volt a következő felirattal:

Itt nyugszik

Született

Meghalt

Béke poraira

A fejfa alsó részét, ameddig a földbe tevődött megégették, hogy ne korhadjon el hamar.

Mivel ma már a Bagosiak mind kihaltak, nincs aki a fejfákat faragja, vésse. Most vascsőből készítik a fejfát, amire négyszögű vaslemezt hegesztenek, amire ugyanazt írják mint régen. A katolikusoknak keresztet készítettek, készítenek. Vegyes házasság esetén a közös sírra két fejfát tesznek.

Később a fejfákat márvány síremlékekkel cserélik ki, amelyen ugyanaz a felirat, vagy újabban bibliai idézeteket is írnak. Vegyes házasságok esetén a síremlék tetejére keresztet tesznek.

Újabban vannak olyan síremlékek, melyekre a foglalkozással kapcsolatos képet vésnek, ilyen a Bagosi Sándor és feleségéé: ő kerékgyártó volt, felesége varrónő; a Mészáros Lajosé, aki földműves, szántó-vető volt, a Szeleczki Lászlóé, aki traktoros, Búzás Leventéé, aki mérnök-tanár volt.

Vannak olyan sírok, amelyek kovácsolt vaskerítéssel vannak körülkerítve, mások beton párkánnyal, újabban egyesek pedig betonnal vannak lefedve.

Ami a nagy családok sírhelyeit illeti, nincsenek elkülönítve, oda temették őket ahol a sor jött, kivéve a Poroszlay családot, akik a 80-as évek végén kerítették be síremlékeiket, mivel az ő halottaik egy helyre voltak temetve.

Ugyanúgy bekerítették a zsidók síremlékeit, amelyek egy csoportban voltak.

Egészségügy

A két világháború között az egész környéken nem volt orvos. Az emberek Szilágysomlyóra jártak a híres Mártonffy-hoz. Majd később a harmincas évektől Margittára, ahol Golbergel Emil, Rosenfeld Győző, a '40-es évektől Vajda voltak az orvosok.

Ebben az időben a faluban csak bábaasszony volt, a leghíresebb Papp Mihályné, Ágnes néni. 1944 után Micskén volt egy Kovács nevű körorvos.

1946-ban a Községháza megvásárolta Rosenfeld Ignác házát, Fazekas Sándor bírósága idején. 1946-47-ben az átalakított Ro-senfeld-lakásban megalakult az orvosi rendelő, a Dispensar. 1956-ban ugyanott felépítik az orvosi lakást is.

1949-ben volt az első orvos a faluban. Ettől kezdve állandóan van orvos, sokszor kettő is, mivel általában az orvosok feleségei is orvosok voltak. 1989 után megváltozik a helyzet: a kihelyezett orvosok nem laknak a faluban, hanem ingáznak, ezért a hétvégeken az orvosi ellátás nincs megoldva. Miután megalakulnak a magánrendelők, a község lakossága két magánrendelő között oszlik meg.

Orvosi rendelő

Orvosi rendelő

A 70-es évektől gyógyszertár is van a faluban, de néhány év után miután a gyógyszerésznő férjhez ment, bezárt. Hosszú idő után, 2005 tavaszán nyitott ki egy magángyógyszertár.

A faluban dolgozó orvosok időrendi sorrendben a következők: Tabacu 1951-52; Balló Mihály 1954-55; Nagy Kálmán 1955-56; Nagy András 1957-59; Lazar Aurél 1960-64; Szondi 1965-67; Tolcea Petru + Elena 1968-72; Galiş 1973; Nagy Kasza Gyula 1973; Csuha András + Borbála 1974; Mózes Gábor + Márta 1974-75; Chitulea Petru + Elena 1978-85; Mangel Klára 1986-90; Merluţ Maria 1992-93; Nagy Tünde 1993-95; Cornea Maria; Gug Marieta;

- magánrendelő Tarsoly Kálmán 1990-2003
- magánrendelő: Codrean Angéla 1996-tól
- magánrendelő: Drimbău Olimpia 2003-tól
- magánrendelő: Pantea Valentin 2005-től Asszisztensek és nővérek: Bocra Maria, Rozs Mária, Brindea

Anna, Laza Margit, Pop Elisabeta, Silaghi Viorica, Ecsedi Mónika, Dalai.

* * *

1945 után Tóti a micskei állatorvoshoz tartozott. Az első állatorvos 1958-ban került a faluba, de csak egy évig volt itt.

1980-ban építik a mostani állatorvosi rendelőt a Lapison.

Az itt szolgáló állatorvosok a következők voltak: Gábriel Iu-liu, Tofan, Ercsei Pop loan, Bódizs Attila, Săveseu Deliu, Jigan Eugen. Technikusok: Sári Zsigmond, Laza József, Mudura loan.

Posta

Posta állandó jelleggel volt a faluban de különböző helyiségekben. Sohasem volt saját épülete, különböző házaknál béreltek egy-egy helyiséget. Egy időben a tanács épületében volt a posta, ma a volt apaállat-istállóban van.

A telefonhálózat 1996-ban épült ki automata központtal, lakossági pénzből. Előtte csak hat kézi kapcsolásos telefon volt az egész faluban. A hálózat megvalósításában oroszlán része volt Szilágyi Józsefnek, Petre Magdolnának, Vincze Lehelnek, Vin-cze Nándornak. 2004 novemberében a Romtelecom átvette a hálózatot és új digitális központot helyezett üzembe 2005 januárjában. A magánelőfizetők száma meghaladja a 60-at.

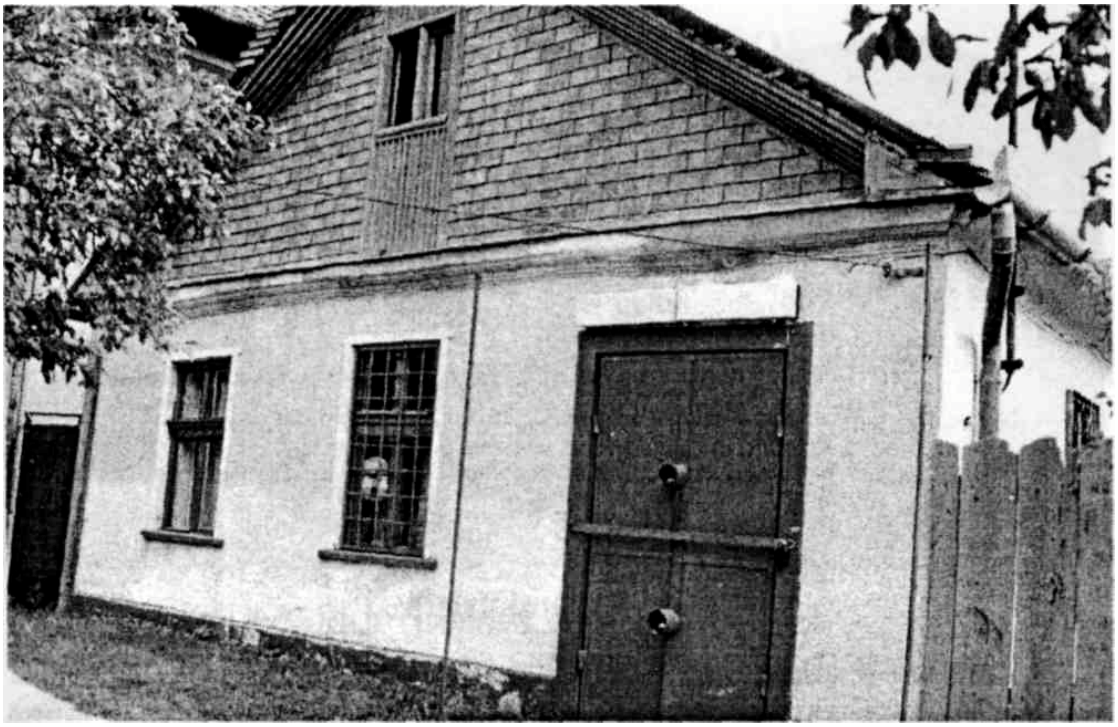
Fogyasztási szövetkezet

A negyvenes évek elején csak Margittán volt Hangya szövetkezet, és annak voltak néhányan tagjai Tótiból.

A fogyasztási szövetkezet az 1940-es évek végén alakult. Az elnök a berettyókirályi Soporan volt, Tótiból csak a raktáros és a kocsis volt, de rövid működés után csődbe mentek. Az 50-es években újraalakították. A főbb áruk vásárlásánál kellett a részvényt fizetni, egy ideig osztalékot is adtak, de egy idő után ez is elmaradt. A szövetkezet látta el áruval a falu (község) lakosságát, de egy idő után, főleg a 80-as években már szerződéskötésre kényszerítették (disznó, házi nyúl) a lakosságot, s miután ez nem járt nagy sikerrel, a saját alkalmazottaikat kényszerítették, hogy szerződjenek, ha volt tehetségük, ha nem.

A lakosságtól felvásárolták a következő termékeket (kötele-zésszerűen): kövérdisznót, tojást, paszulyt, majorságot, tollat, mézet, szénát és egyebeket.

A szövetkezet hol önálló volt, hol Papfalvához csatolták, hol ismét önálló lett. Amikor önálló volt a következő üzletei voltak:

Az első falusi üzletet 1938-ban nyitotta meg Balogh József Tótiban.

1940-ben kocsma is működött az üzlet mellett 1945. május 9-ig.

1948. augusztus 8-án újra megnyílt az üzlet az államosítást követően.

1948-1968 között 20 éven keresztül az üzletvezető Tóth István volt

- a bisztraterebesi vegyes üzlet;
- a réti vegyes üzlet;
- Tótiban két vegyes üzlet, büfé, tévéjavító-műhely, fodrászat, fényképészet, cipőjavító részleg;
- Bozsalyon vegyes üzlet;
- Cséhteleken vegyes üzlet és büfé volt.

1992-ben az iroda átköltözött a saját épületébe. 1997-től a tóti fogyasztási szövetkezetet átvette a margittai fogyasztási szövetkezet, mivel már nem tudott önállóan működni tovább.

Manapság magánvállalkozók működtetik a szolgáltatásokat. Ezek a következők:

SC. Stefani SRL vegyeskereskedés; SC. Eniger SRL vegyeskereskedés;

SC. Nostercom SRL vegyeskereskedés; SC. Kriszkat kávézó.

A központi üzlet

A boltosok ellátása áruval:

Ma kivétel nélkül az angrósok hozzák az árut az üzletekbe megrendelés alapján. A kenyeret például a környékbeli sütödék szállítják, mint a margittai, mihályfalvi, alsóábrányi, tasnádi sőt szalárdi, aki be tud törni a piacra. A boltosok hitelbe is adnak árut, főleg az alap élelmiszereket.

A margittai ICOMCOOP-hoz tartozik: vasas vegyes bolt, büfé, a tévéjavító műhely.

Családi vállalkozások:

- Kerezsi Piroska élelmiszer,
- Szegi Erzsébet fodrászat,
- Lőrincz szódavíztöltő.

Magánvállalkozások:

- Pap Dániel tévéjavító,
- Péter Attila autójavító,
- Baki Ferenc asztalosműhely,
- Szabó Mihály pálinkafőző,
- Erdei Imre kőműves,
- Pap István pintér,
- Pető István kovács és bádogos.

Mesterségek, foglalkozások

Mesterek

- **asztalos:** Gál János és fiai: Imre és József, Váradi János, Baki Ferenc és fia, Ferenc, Tóth Zoltán, Hégető Sándor.
- **bádogos:** Kiss Sándor, Szilágyi Imre, Szabó István, Pető István, Balogh Ferenc.
- **kovács:** Gáspár Géza, Sólyom Pál és fiai: Zoltán és ifj. Pál {gépész is [mozigépész]}, Bagosi János, Sólyom József, Tripó István, Kovács Viktor (gépész is), Erdei József.
- **borbély:** Rhédey Gyula, Karkéz Márton, Keresztesi Károly.
- **kerékgyártó:** Bagosi József, Bagosi János, Bagosi Bálint, Bagosi István, Tóth Bálint, Bagosi Sándor, Bagosi Pál, Búzás Sándor.
- **pintér:** Balla Péter, Szabó Sándor, Búzás András, Papp Ferenc és fiai: István és Sándor.
- **kőműves - ács:** Kis Imre, Kis Lajos, F. Szabó János, Kiss Károly, Nagy József, Üveges Gyula, Tóth György, Pető Károly, Pető József, Mészáros Ferenc, Mészáros Gábor, Lakatos Ferenc, Ambrus, Vilidár, Szabó János.
- **vincellér:** Sólyom László, Szilágyi Vince.
- **mészáros és hentes:** Papp Mihály, Lőrinc Ferenc, Rimay János, Tóth Vince.
- **molnár:** Keresztesi Károly, Szűcs L, Pusztai P.
- **szabó:** Szentmiklósi Sándor, Pap Imre, Freiberger József.
- **cipész:** Hebristean János, Kapusi Sándor, Kapusi Ferenc, Martin, Csicsó, Tóth László.
- **varrónő:** Sólyom Margit, Tóth Klára, Fényes Emma, Benedek Julianna, Hégető Ida, Szilágyi Piroska (Buczi).

Margittán, a 19. században, s talán a 20. század elején még volt fazekasság, amely ellátta a környéket edényekkel, így Tóti-ba is eljutottak termékeik. Ezelőtt úgy 50 évvel még voltak ezekből, mint: vászonkanna (olaj tárolására), szilke, fazekak (káposztafőzésre, lekvár tartására), vizeskorsók, bögrék, csuprok (tej tartására), kancsók. Mára már teljesen eltűntek, kiszorította őket az olcsó és tartósabb ipari termék. Egyetlen darab szilkét találtak nemrég, Pető Erzsébetnél, a 235. szám alatt, aki az egyik déditől örökölte.

Új mesterségek

- **autószerelő:** Tóth Gábor, Fazekas Attila, Péter Attila, Balogh Barnabás, ifj. Balogh Barnabás, Vincze Sándor, ifj. Szabó Sándor.

- **autó-villanyszerelő:** Herpai Kálmán, Gáll István.
- **vízvezeték-szerelő:** Petre Gábor.
- **gépkocsivezető:** Pap András, Barabás István, Vincze Lajos, Tóth Árpád, Ecsedi Ferenc, Gondek János, Tolvaj Sándor, Szabó Lajos.
- **tévészerelő:** Papp Dániel, Fejős József.
- **villanyszerelő:** Fazekas Sándor, Pfeifer Sándor, Szilágyi József, Szilágyi Ferenc, Búzás Gyula, ifj. Búzás Gyula, Kozma Dániel, Drimbó Zoltán.

Foglalkozások

- **boltos** (kereskedő): Wolf, Braun Ferenc, Kaupfman Fülöp, Tóth István, Mészáros Gábor, Szilágyi Mihály, Wolf, Braier Béla, Balogh Gizella, Brudasca Andrei, Veress László;
- **borkereskedő:** Gyémánt;
- **kocsmáros:** Mészáros István, Keller, Frőlich, Búzás László, Szentmiklósi Sándorné Bagosi Erzsébet, Papp Katalin;
- **csordás:** Csordás Mitru, Mendea Gábor, Balogh Sándor;
- **csürhés:** Csürhés András, Koszta Gábor, Mikk János;
- **kisbíró:** Szabó Imre, Búzás József, Drágos János, Nagy Béla, Kovács Imre, Zs. Kovács Sándor, Mikula János;
- **kerülő:** Csordás Mitru, Nyéki József, Szilágyi Bálint, Király Bálint, Moisa Aurél - erdőkerülő;
- **harangozó:** Nyéki József, Kiss Sándor, Juhász Julianna, Zsiga Kovács Julianna, Barra Emma, Tóth Zoltánné, a sváboknál Csicsó.
- **zenész:** Huszár József, Búzás Imre, Vincze Sándor, Hégető Sándor, Erdélyi Imre, Erdélyi József, ifj. Pető Ferenc, ifj. Kovács Imre, Pap István, Vincze Nándor, Ecsedi László, ifj. Szilágyi;
- **bíró:** Ecsedi Károly, Mészáros Lajos, Ecsedi József, Fazekas Sándor (1946-ig volt, ő az utolsó);
- **elnök:** Bende Zsuzsanna, Farkas János, Veres Iosif, De-mian Ioan, Sőrés József, Patka Emil.

Különleges foglalkozások, művészek

Hoch Sámuel: malomszerelő-mester. Ausztriából jött az 1800-as évek elején. A bozsalyi és cséhteleki vízimalmot szerelte, majd itt telepedett le, megházasodott és három leánya született. A malmok alkatrészeit ökrösszekereken hozták Ausztriából.

Gittai István, szül. Szilágyi István: költő, publicista. Több kötete jelent meg. A Kelet-Nyugat és a Bihari Napló munkatársa volt.

Tóth István: fotóművész, a nagyváradi Fotó Art Galéria megalapítója. Sokfele járt külföldön, ahol kiállításai voltak.

Baki Ferenc Zsolt: 14 éve foglalkozik intarziával, művészi szinten. Tányérokat és absztrakt formákat készít lombfűrésszel, melyeket elsősorban korondi motívumokkal, valamint saját alkotású mintákkal díszit. A környező falvak napjain voltak kiállításai. Kiállítása volt a Tibor Ernő Galériában is, Nagyváradon. Szerepelt néhány példánnyal a Ki mit tud? megyei vetélkedőjén. 2003-ban önálló kiállítása volt a Fotó Art Galériában, 2005-ben III. díjat nyert a

Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság által meghirdetett Élő népi mesterségek című pályázaton

Baki Ferenc: műbútorasztalos. A margittai Rekord szövetkezetnél dolgozott 1994-ig. 1994-től kisiparos. Fontosabb munkái:

- a tóti református templom belsejének teljes felújítása, úgymint faragások, lambéria, padok, belső lépcsők, tartóoszlo pok. A munkálatok nagyjából három évig tartottak;
- a margittai református templom lambériája;
- a margittai baptista imaház belsejének teljes felújítása;
- a tóti baptista imaház padjainak felújítása.

Házak, épületek

Műemlék jellegű épületek

1. A 99. szám alatt létezett egy 1455. körül épített **kastély** (Báthory vagy Rhédey tulajdona), melynek pincéjében két sír emlék volt, ezekből mára csak egy maradt meg, a következő felirattal: „A jó szülék - S. Jókai Szakáll Pál és neje Biki Nyírő Klára hamvainak emeltette hálás leányuk Ilosvay Ferenczné 1864-ben." Ez a Szakáll Pál egyike azoknak, akik részt vettek azon a mulatságon, amelyen Bárányi Félix a fejére tette a magyar koronát 1849 éjjelén. Szakáll Pált Nagyváradra vitték és itt kínozták halálra.

A kastélyt a Szakáll családtól Kovács Bálint vette meg 1900-ben. Ma Péter Attila tulajdona. A kastélyból ma már csak a régi filagória van meg, amely a bejáratot képezte, valamint a pince, amely az egész épület alatt végighúzódott.

A homlokzaton régen címer volt a következőkkel: kék alapon két keresztbe tett kard és egy török fej (Husztyak vitték el).

2. A Rhédey-porta, 235. szám: 1720 körül épült, Váradi János tulajdona volt, akitől a Sarkadról betelepülő Márki János vette meg, majd a Rhédeyek, akik Öcsödről települtek ide. Később az épület fele a Fényeseké lesz. Ma egyik része az ifj. Pető Ferencé, másik része a Fényes Tibor birtokában van. Az épület alatt téglapince található.

3. A Baranyi-kastély a 285. szám alatt, Szilágyi Pál kertjében található, ma már a helye sem azonosítható pontosan.

4. A másik **Baranyi-ház** a 366. szám alatt található. Ma özv. Balogh Istvánné tulajdona. A ház több mint 300 éves. A múlt század elején Baranyi Gézától vette meg a betelepülő Jégh, majd tőle Balogh vette meg.

5. Lakóház a Mici-kert közepén: Poroszlay Zsigmond építtette 1850 körül, lányai örökölték, Erzsébet és Irma (Irmuci = Mici), ma a Páter család tulajdona.

Lakóházak és gazdasági épületek

Az 1900-as összeírás alapján Tótiban összesen 207 lakóház állott. Építőanyaga és tetőzete alapján így nézett ki: kőből vagy téglából 14, kő- vagy téglaalappal, vályogból vagy sárból 29, vályogból vagy sárból 164, cserép, pala- vagy bádogtetővel 26, zsindely- vagy deszkatetővel 34, nád- vagy zsúptetővel 147.

A faluban az első világháború előtt, illetve a két világháború között épült a házak nagy része. Ezek nyitott tornácos házak voltak, a következő beosztással: a tornác egyik végén van a kamra. A tornácról a konyhába lépünk, innen egyik oldalra a kisszoba, vele szembe a nagyszoba.

A konyhából volt leválasztva az éléskamra. A konyhában volt a boglyakemence szája. Ezeket a régi házakat ma már többnyire átalakították: a tornácot beüvegezték, a kemence már ritkán maradt meg, ezzel szemben megjelent a fürdőszoba, van hely, ahol a nagy szobát is ketté osztották.

Mivel ezek a házak általában a földműves gazdákéi voltak, a házzal szemben, vagy a ház végén volt a nyári konyha, ahol kora tavasztól késő őszig tartózkodott a család. Itt zajlottak le a disznótorok is.

A kapuval szemben, az udvar végén volt az istálló és a szénacsűr, esetleg a csűr külön volt. A nyári konyha folytatásában volt a góré, amely alatt régebben disznóól és tyúkól volt. Ma már a górék alját szabadon hagyják, így biztosítva a védelmet a rágcsálók behatolása ellen. A disznóól újabban a második udvaron van, sőt a tyúkól is. A terményeket a kamarában elhelyezett hombárokban tartották, de általában csak a búzát, a többi termény a padlásra került, mint a zab, árpa, szemes kukorica stb.

Tóti - 2006

A füstölt disznóhúst is a kamrában tartották. A pince vagy a ház alatt volt a magasabb részeken, vagy a kamrából volt kiképezve, félmélyre ásva a talajvíz magas szintje miatt.

Régen a borospincék a hegyoldalban voltak, például a Nagyhegy esetében, de ma már alig van egy pár pince a hegyen. Ezért kényszerültek az emberek arra, hogy a háznál építsék meg a pincét. Több helyen a pincében a zöldséget és krumplit is tárolják, valamint a gyümölcsöket. A füstölő vagy a nyári konyhában volt, vagy a különálló kemencéhez építve.

A mellékelt képen egy modern terménytároló látható, melynek egyik részében góré, másik felöl hombárok sora van. így lehetséges 4-5 fajta termény tárolása és a csöves kukoricáé is.

Később megjelennek az L. alakú házak, de ez csak a lakóházra vonatkozik, a többi épület az udvarban hasonló az előbbiekhez. Mivel a faluban főleg csak lovakat és teheneket tartottak, az istálló közös volt a lovak és tehenek számára.

Az utóbbi időben megjelentek a garázsok, ezeket akár az utcafrontra vagy beljebb építik, ahogy az udvar elrendezése megengedi. Van ház ahol a nem használt istállóból lett garázs, vagy más rendeltetésű épület, pl. fáskamra.

Sok új ház épült az 1950-70-es években, mivel az emberek munkahellyel rendelkeztek és jól kerestek, így adottak voltak a lehetőségek az építkezéshez. Később megjelentek a különböző modern épületek, de már nem annyira gazdasági rendeltetésűek, inkább a luxust szolgálják.

Tóti faluban a házak száma 400 körül van, nem lehet pontosan tudni, mivel üres telkeknek is van házszáma, de ugyanakkor vannak ikerszámok is. A svábtanyán 20 ház volt, míg a Rétiben 77 szám.

Tóti utcáinak elnevezése

- **Hatház utca** - Margitta felöl bejövet a faluba;
- **Fő utca** - a Hatház utca folytatása a központig;
- **Zöldfa utca** - a Fő utcából jobbra, a római katolikus templomtól fel a falu széléig;
- **Felszeg utca** - a központtól jobbra, a református templom mellett fölfele a falu széléig;
- **Alszeg** vagy **Malom utca** - a központból balra a Bisztra felé;
- **Bozs utca** - a központból előre, egészen Bozsaly széléig;
- **Hóstánc utca** - a Bozs utcából jobbra kiágazik fölfelé;
- **Arany Sári kútja sikátor** - a Hóstáncot a Felszeggel köti össze;
- **a Felszeget** a Zöldfa utcával két párhuzamos sikátor köti össze, de ezeknek nincs külön nevük;
- **Serke város** - a Zöldfa utca utolsó szakasza a falu széléig;

- **Ecsedi sikátor** - a Hatház utca-Fő utca csatlakozásánál egy kicsi sikátor jobbra.

Tanyák

1. Balkus-tanya: a Királyi hegyen volt, közel a Trécserhez.

2. Béres-tanya (Puskás): a Vermes dűlőben volt. Ma már nem lakott.

3. Csongorádi-tanya (Szilágyi): a Vermes dűlőben volt. Lakói a múlt század elején Micskéről települtek ide, illetve Komá-diból származtak. 1977-ig laktak benne, utána lebontották. Szilágyi József 1930-ban jött nagybátyához, Csongorádi Józsefhez Komádiból, aki mivel nem volt családja, örökbe fogadta.

4. Csuba-tanya: három házból állt, lakói a 20. század elején Sarkadról települtek ide. Ma lakatlan, nincs rajta épület.

5. Miron-tanya (lebontották) eredetileg a Túri családé volt, akik Micskéről települtek ide az 1920-as években. Micskére Mezőberényből jöttek a századfordulón. Később eladták a tanyát Mironéknak és kb. 1 km-re másikat építettek, de az már a berettyókirályi határban volt.

6. Poroszlay-tanya: a Poroszlay-tagban volt, ma már nem létezik.

7. Réti-malom: Tótihoz tartozó tanya volt a Poroszlayak birtokán, az udvarház 1860-1870-ben épült. 1952-ben faluvá nyilvánították, új neve Réti (Poiana), és megalakították a kollektív gazdaságot, az elsők között a megyében (alapítója Hallgass Mihály volt). Ma I-IV. osztályos iskolája van, s egy vegyeskereskedése.

8. Svábtanya: a falutól kb. 1,5 km-re levő település, melyben svábok laktak. A Szintai-tagot vették meg és arra építették a házakat. Az 1950-es évek közepéig 20 háza volt.

9. Szilágyi-tanya: eredetileg három házból állott, melyekhez később még három épült. A legrégebbihez tartozott egy fürdő is, ahol még villanyárammal is kezelték a betegeket, amelyet

egy kézzel meghajtott dinamó szolgáltatott. A kezeléshez masszázs is tartozott. Reumatikus betegségeket gyógyítottak. A fürdő tulajdonosa néhai Szilágyi Lajos volt. A Koókok Erdőgyarakról kerültek ide, de előbb a Réti-malomban is laktak, majd a Varga-tanyán. Ma egyetlen tanya lakott a harmadik patak (Árkus) mellett, Kecskés tulajdona.

10. **Varga-tanya:** valamikor a Közmezőben (Varga-tagban) volt, az '50-es évekig volt lakott.

Határrészek, dűlők

1. Antal-tag: a falu Bozsaly felöli részén, a Hóstánctól jobbra terül el, melynek folytatása;
2. Bánya: a Bányapatak jobb oldalán elterülő szőlőhegy;
3. Bánya-patak: a Trécser alatt ered, elválasztja a Királyi hegyet a Bányától, majd lejjebb a Sváblegelőt, illetve a Szállásdombot és legelőt a falutól; a Felszeg utcát, majd a kertek alatt kanyarogva, miután átfolyik a Papfalva felé vezető műúton (Bo-zsaj utca), a Bisztrába ömlik;
4. Barcsai-tag: a tóti határ északnyugati sarka, mely egy felől a királyi határral, másfelől a micskei határral határos, ez utóbbitól az Árkus-patak választja el;
5. Baranyi-tag: az Antal-tagtól a Szállás-domb felé;
6. Bikarét: a kertek aljától a Bisztra folyóig terjedő terület, a Lókért folytatása;
7. Borsos-tag: a Szállásdombtól a Bányahegy felé terül el;
8. Bükkszeg: a Mocsár és a Királyi út között terül el.
9. Breier-tag: a Bánya-dűlő másik oldalán, a Borsos-taggal szemben.
10. Dering: a Mezei kúttól a margittai út bal oldalán a Réti út irányáig, jobb oldalt a Sástóig terjedő terület.
11. Diós-patak: az Árkus-patak felső része, határvonal a Sváb tanya és a Diós-tanya között, amely már micskei határ.
12. Domokos kút: a Veresdomb és a Rózsást összekötő dűlő elején van.
13. Döccen: a Nagyhegy északkeleti folytatása, mondhatni az északkeleti lejtője, amely a Döccen-patakig terjed, szőlőhegy és erdő is.
14. Ecsedi kert: Az Ecsedi sikátortól balra elterülő kert, amely a ház (-ak) mögött van.
15. Ecsedi sikátor: Margitta felöli faluvégről bejőve (Hatház utca) az első sikátor jobbra, gyakorlatilag itt ér véget a Hatház utca.
16. Ecsedi-tag: a Svábtanyával szemben terül el, a Bányadomb kezdetén.
17. Florentál-tag: (valamikor tanya is volt) a Rigóhegy folytatása a Réti-malom felé.
18. Folyás: a Dering jobb oldalától a Bisztráig terjedő terület, a Telek-patakának a Bisztrába történő befolyása mentén.
19. Gazdák erdeje (Felső erdő): a Királyi hegy alján terül el, jobb oldalról a Bányapatak határolja.
20. Hegymegerdő: A Rigóhegy folytatása Erábrány felé.
21. Jegyző-tag: a Hatház utcai kertek alján (jobb oldalt) terül el, a Pap-tag szomszédságában.
22. Kenderföld: a Hatház utcai felső kertek folytatása a Sváb tanya felé.
23. Két patak: a Veress-tag és Borsos-tag között.

24. Királyi hegy: a Bányapatak bal partjától Térje felé elterülő szőlőhegy, ahol a berettyókirályiaknak is van a szőlője.

25. Királyi út és dűlő: Tótit Berettyókirályival összekötő földút, kb. 2 km hosszú.

26. Kissástó: a Hostánc utca végén az Antal-tag felé.

27. Knapp-tag: a tagok szélén a Mann-erdeje felé.

28. Közmező (Varga-tag): Három patak szeli át: Görbec, (második?) Árkus - ez a határvonal a micskei határral. Észak felől a Barcsay-tag határolja.

29. Lapis: Tóti és Bozsaly között terül el. Ez a libalegelő, és itt van az állatorvosi körzeti rendelő is.

30. Lókért: a kertek aljától (Sáskert) a Bisztráig terjedő terület.

31. Malomgaz, régen Koroszló: a Bisztra bal partjától a Nagyhegy aljáig elterülő legelő és szántó, amely a futballpályát is magába foglalja.

32. Mann-tag: a bal oldali Deringtől a királyi határ felé eső terület.

33. Mann-erdő: a Stern-taggal határos.

34. Mezei kút: a Margitta felé vezető út a faluból kijövet kb. 300 m-re egy éles kanyart vesz Bisztraterebes irányába. Itt volt valamikor a mezei kút.

35. Mici-kert: a Zöldfa utca és a Felszeg által határolt kertek közötti terület. Most csak egy ház van rajta. Régebben itt volt az első gépállomás, de később a kollektív idején új épületbe költöztették.

36. Mocsár: a Mezei kúttól balra térve a Bükkszeg után, egészen a Veresdomb aljáig.

37. Nagy hegy: a Rézhegység dombokra simuló utolsó szakasza észak irányban, magassága 248 m. Valamikor a falu elsőosztályú szőlőhegye volt. Ma egy nagy részen, a gerincen akácos van, de szórványosan már visszatelepítették a szőlőket.

38. Pap-tag: a Bikarét és Jegyzőtag folytatása a Bisztra felé. A református egyház földje.

39. Rigó-hegy: a Nagy hegy tol északkelet felé elterülő szőlőhegy.

40. Rimay-kert: a falu végén, Bozsaly felé, a műút bal oldalán a Szálláspatak, a Bisztra és a Lapis által határolt terület.

41. Rimay-tag: a Breier-taggal szemben.

42. Rózsás: a Szilágyi-tanyák felé vezető dűlő, amely a királyi útból ágazik ki, ennek a Görbec patak felé haladva, bal oldalán a Veresdomb folytatása észak felé.

43. Sáskert: a Fő utca bal odalán levő házak kertjei (valamikor csak sás termett, mert minden tavasszal víz alá került).

44. Sástó: a Margitta felé vezető út jobb oldalán, a Dering után, egy lapályos területre ér, amely egészen a Réti útig tart. Valamikor csak sást termett, innen az elnevezése, sőt most is esősebb években elönti a víz.

45. Sűrű-dűlő: a Királyi útból balra, a Vermes-dűlővel párhuzamosan, egészen a Görbec patakig tart.

46. Stern-tag: a Trécser legkeletibb része, Bodonos irányában.

47. Sváb-legelő: a Királyi hegy és Bányapatak által határolt terület.

48. Szállás: a falu szélén a Svábtanya, illetve a Bánya felé. A Szálláspatak szeli ketté. Ez

legelő, de télen a szánkózások színhelye.

49. Szugoly: a Malom utca végén jobb oldalt a házak és a Bisztra folyása által elhatárolt terület, melyet libalegelőnek használtak.
50. Telek-dűlő: A Svábtanya alatt eredő patak mellett, amely a kenderföldtől határolja el, egészen a falu végéig tart.
51. Telek-pataka: a Svábok felöl ered, majd a falu végét elhagyva a Bisztrába ömlik.
52. Trécser: szőlőhegy és erdő, amely a terjei határig terjed, a falu határának legdélkeletibb része.
53. Tyúkól: a kollektív gazdaság idején épített ól, az őt körülvevő területtel.
54. Újhegy: a Trécser Térje felőli oldala, szintén szőlőhegy.
55. Veres domb: egyik oldalt a Telek-pataka dűlő folytatása a Svábtanya felé, a másik oldalt a Mocsár folytatása. Nevét egykori tulajdonosa nevéről kapta.
56. Vermes-Kiskút: A tóti határ északnyugati részén a be-rettyókirályi határral határos.
57. Veronka-tag: a Breier-tag és a Mann-erdő között terül el.
58. Zsellérföld: a Kenderföldtől a Svábtanya felé.

Közművelődés, kultúra

Tótiban nem létezett kultúrotthon a két világháború között, az előadásokat a fiúiskolában tartották.

Az 1930-as évektől a faluban zenekar alakult, a következő tagokkal: Illés Árpád hegedűs, prímás, Lakatos Ferenc kontrás hegedűn, Vincze Sándor nagybőgős. Lakodalmakban, bálákban zenéltek egészen 1946-ig, sőt 1946-ban a majálison is.

1940-1944 között működött a dalárda, amelyet az akkori református lelkész, id. Liszkay Kálmán vezetett. Ugyanakkor volt nőegylet is, de erről nincs több adat.

1946-48-ban a Volf házát megvásárolta a község, s ezt alakították át kultúrházzá, ahol mozivetítés is volt; kezdetben karaványmozi, majd saját filmvetítő-gépet kapott a falu. Ettől kezdve rendszeres filmvetítés volt. A villanyáram-fejlesztő gépésze Sólyom Pál volt, a mozigépész Pető Béla. Az utolsó mozis Baki Ferenc volt 1976-1977-ig.

A kultúrház udvarán kialakították a falusi könyvtárat. Könyvtárosok voltak: Bagosi Emma, Pető Árpád, Pető Béla, Osz Olga, Betuker Ibolya, Botó Mária. A könyvtár hátánál teke-(kugli) pályát is építettek.

A régi tanítói lakásban, melyben a Király házaspár lakott, akkori tanítók a faluban, az 50-es években már osztályteremként működő helyiségben rendezték be a könyvtárat. A falusi könyvtárat egyesítették az iskolai könyvtárral. Ma a Tanács épületében van a könyvtár, a könyvtáros Corneanu Borbála. Jelenleg mintegy 6 000 kötet található benne, állapota a sok költözködés ellenére elfogadható, olvasható állapotban van. Az állomány kb. 70 százaléka magyar nyelvű kötet. Jelenleg helyszűke miatt (nincs olvasóterem) a könyvtár nehézkesen működik. Az olvasók tábora inkább a tanulók köréből kerül ki, akik főleg a kötelező olvasmányok miatt keresik fel.

A múlt rendszerben leépítették az egészmunkakörös könyvtárosi állást, és utána csak bizonyos napokon működött, néhány órás nyitva tartással. 2000 áprilisától azonban újra rendes órarenddel működik a könyvtár.

A kultúrház igazgatója 1962-1975 között Poroszlay Magda tanítónő volt. A lakodalmas című színdarabot a 60-as években mutatták be nagy sikerrel, nemcsak Tótiban, hanem a környező településeken is.

Az 1960-as évek végén, Poroszlay Magda kultúrigazgató jóvoltából, rendszeresen megszervezték a színházlátogatást. Többnyire a nagyváradi színház jött vidéki előadásokra, melyeket a margittai kultúrházban tartottak, s a színház autóbusza szállította az előadásra a jelentkezőket.

1969-ben neves esemény volt a tóti kultúrházban: vendégszereplésen voltak Madarász Katalin és Gáli Gabriella művésznők, felejthetetlen élményt szerezve a falusiaknak.

Az 1970-es évek végén a Fonó című műsort mutatták be a falu fiataljai. A rendező betanító Király Ilona tanítónő volt. A leányok ruhája: piros fehér babos szoknya, piros mellény, fehér rövid ujjú blúz, fehér kötény, fekete csizma. A fiúk ruhája: fekete mellény, fehér hosszú ujjú ing, fekete nadrág, fekete csizma. Fekete kalap. A kalap mellett árvalányhaj volt.

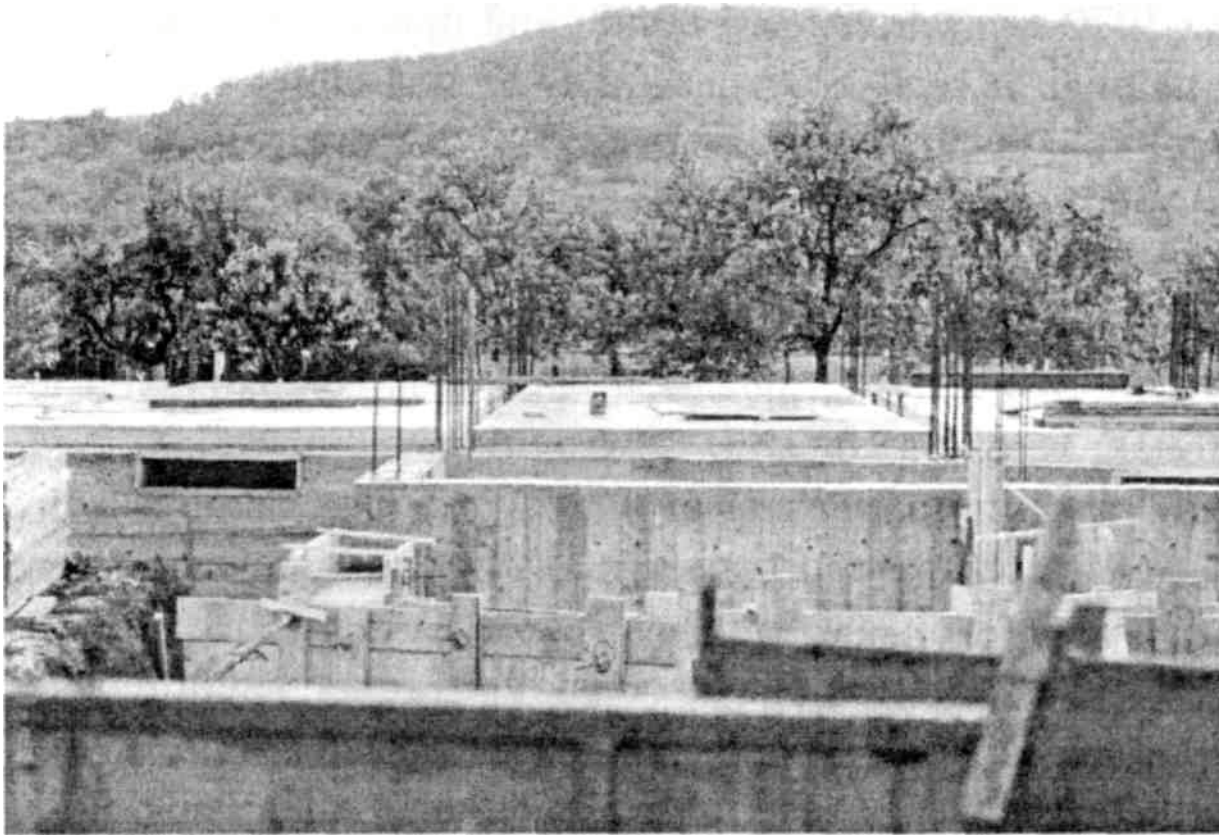
A kultúrház 1980-ig működött, amikor is javítás helyett lebontották; később a könyvtár is hasonló sorsra jutott.

A Király házaspár vezetésével 1981-ben megalakult a citera zenekar és néptánccsoport, melyek 1984-ig működtek, sok sikeres fellépésük volt a környéken. Műsoruk a következő volt: zenés vígjáték a Bölcsőtől a lakodalomig címmel; citera zenekar műsora; népdal kórus. Az öltözékük a következő volt: a lányoknak sötétkék, fehér babos szoknya, sötétkék mellény, rövid ujjú fehér blúz, fehér kötény, fekete csizma. A fiúknak fehér hosszú ujjú ing, fekete mellény, fekete nadrág, fekete csizma és fekete kalap. Ezzel a műsorral bejárták az egész környéket, sőt Temesváron is tartottak előadást, II. díjat is nyertek. Az akkori romániai magyar nyelvű televízió is közvetítette előadásukat. Az egyik műsorvezető, Józsa Erika a falu vendége is volt.

1980-ban új zenekar alakul Week and elnevezéssel, egészen 1994 végéig működtek. Lakodalmakban, bálokon zenéltek. A zenekar tagjai voltak: iíj. Pető Ferenc, ifj. Kovács Imre, Vincze Nándor, Erdei Imre, Erdei József, Szilágyi Ferenc.

Azóta a kultúrház hiánya, de főképpen a tanárok és tanítók, valamint az iskola vezetőségének nem megfelelő hozzáállása következtében nincs kulturális élet. Bár meg kell jegyezni, hogy mindezek ellenére az alsó tagozatos tanítónők, főleg évzárón, kis műsoros ünnepeket szoktak rendezni, saját kezdeményezésükből. Elismerés legyen ez az ő számukra.

Most kezdődött el az új művelődési ház építése, amelyben helye lesz a falusi könyvtárnak is.

Épül az új kultúrház

Tóti falunapok

A falunap lefolyása

- Hintós hívogató: népviseletbe öltözött leányok és legények hintóval végigjárják a falut, énekelnek, rigmusokat mondanak, ismertetik a falunap műsorát és hívogatják a közönséget a falunapra;
- megnyitó;
- sportvetélkedők: kötélhúzás, kerékpárverseny, focibajnokság;
- különböző kulturális műsorok, mint rajzverseny, kiállítások: fotó, népművészeti alkotások, fafaragások;
- szórakoztató vetélkedők: asszonycipelés, lufiborotválás, karaoke, tánc- és szépségverseny, a helyi iskolások műsoros előadásai;
- a környező falvak, városok tánc- és énekcsoportjainak előadásai;
- hazai és külföldi sztárvendégek fellépései;
- helyi fiatalok előadásai. Meghívottak:
- a megyei tanács részéről,
- a helyi tanács részéről,
- országgyűlési képviselők, szenátorok,
- RMDSZ vezetősége,
- szomszédos községek és városok küldöttségei,
- tanárok, tanítók.

Támogatók: megyei tanács, helyi tanács, helyi vállalkozók, résztvevők.

2005-ben volt a negyedik falunap, 2002-től minden évben megszervezték.

Vincze Nándor alpolgármester

Közigazgatás

A tanács (polgármesteri hivatal) épülete 1910-ben épült. 1907-től vannak adatok:

Az első bíró Ecsedi Károly volt 1907-1926 között, majd Fazekas Sándor 1940-1948-ig.

A községházánál alkalmazásban volt:

- 1 kisbíró;
- jegyző. A jegyzőket nem lehet pontosan megállapítani: volt Curtean Ioan, Némethi Lajos, Szőke Zsigmond stb.
- 1 adóvégrehajtó, 1 anyakönyvi vezető, 1 könyvelő. 1950-ig minden helységben (faluban) külön volt községháza.

Tótihoz tartozott a réti malomi tanya (a későbbi Réti falu).

1950-ben területi újjászervezés volt, amikor is kialakították a ma is érvényes formát: Tótiban van a községháza, a polgármesteri hivatal, a helyi tanács, azelőtt néptanács.

A tóti községháza

A Rendőrség épülete

Hozzátartozó falvak: Bisztraterebes (Chiribis,), Réti (Poiana), Tóti (Táuteu), Bozsaly (Bogeiu) és Cséhtelek (Ciutelec). A mai polgármesteri hivatal összetétele:

- polgármester: ing. Báliban Ioan Petru,
- alpolgármester: Vincze Nándor,
- titkár: Pa§c Florin,
- költségvetési könyvelő: Curtean Florina,
- bevétel könyvelő, kasszás, adóvégrehajtó, szociális munkás,
- anyakönyv-vezető: Kása Rhédey Katalin.

A helyi tanács 13 tagból áll: ebből RMDSZ-es 4; Nagyromá-niás 1; Demokrata párti 1; Romák képviselője 1; Szociáldemokrata 3; Konzervatív Párt (humanista) 2; Parasztpárt 1.

Tóti községhez tartozó települések

BISZTRATEREBES (CHIRIBIS)

Az első írásos feljegyzések 1219-ből említik, Terebus néven, de alapjait még valami itt talált szláv néptöredék rakhatta le. A királyi uradalom bomlása után a Hontpázmányok Újhelyi ága szerezte meg és birtokolta az egész középkorban. Királyival, Fancsikával emlegetik együtt. 1466 körül és a 16. század közepén egy ideig Középszolnok megyéhez számították. A 15. században a Zoárdfiak, Dengelegiek, a Zólyomiak voltak a földesurak.

Az 1769. október 4-én kelt úrbéri kilenc kérdőpontra adott válaszokból a következőket tudjuk meg: „Gyümölcsöseink s kevés szilvásunk van, mikor terem Margittáról meg szokták venni

pálinkának. Vadgyümölcs-termő fák vannak a határunkon, megengedte eddig ingyen szedni afölduraság, ecetet magunk szükségére csinálnunk belőle. Korcsmánk Szent Mihály naptól új esztendeig van. A földesuraság engedelméből mind tűzre, mind épületre való fánk vagyon...Makkoltatásnak idein inkább nekünk, mintsem az idegeneknek rendes bérért engedódött a makk... Ami széna terem, az jóféle és a laposabb helyeken kétszer egy esztendőben lehetne kaszálni, de a marhánk számához nem bővek a kaszálóink, mivel némelyek közülünk eladni való marhákat is tartanak... A földnek természete ellen nem panaszkodhatunk, trágyázás nélkül is hét, nyolc s kilenc köböl megterem egy köböl vetés után. Aki kapával élelmét keresni szokta, úgy ha valamit venni vagy adni akarunk Margitta városába félórányira járunk. Őrlés kedvéért is nem kell a határból tovább menni, mivel az uraságnak ott malma van... A fogyatkozások közé számlálhatjuk azt is, hogy amikor Berettyó és Berzencze vize, kinek rendkívül árja vagyon, kaszálóinknak némely részében kárt szokott okozni... Szekérrel való szolgálatot az uraságnak négy vonó marhával szoktuk megtenni, úgyhogy akinek két marhája vagyon, az olyan más ember két marhájával összefog. A szántást se magunknak, se az uraságnak négy vonómarhán alól meg nem tehetjük." Vallomástevők: Mosza Demeter főbíró, Baba Mihály, Tóth Péter, Major Mihály, Major Tivadar.

A falu földesurának, a Bárányi családnak 37 örökös jobbágya, 7 örökös zsellére, 3 szabad menetelű zsellére és 3 hazátlan zsellére volt.

Később a falu a Fráter családé, akik itt kastélyt is építtettek, amely a 19. század végén a Veres Dánielé volt. Ortodox temploma 1800 körül épült.

Demográfiai adatai

1869: 430, ebből 294 ortodox, 26 görög katolikus, 17 római katolikus, 53 református, 40 izraelita,

1880: 285

1890: 337

1900: 423, melyből 284 román, 128 magyar, 7 német, 1 ukrán, 1 szlovák, 2 egyéb, felekezeti megoszlása: 249 ortodox, 40 görög katolikus, 27 római katolikus, 101 református, 6 izraelita,

1910: 448

1920: 327

1930: 501

1941: 551

1956: 691

1966: 725

1977: 783

1992: 778, melyből 758 román, 20 magyar, felekezeti megoszlása: 640 ortodox, 4 görög katolikus, 6 római katolikus, 18 református, 9 baptista, 92 pünkösdista, 7 adventista, 8 egyéb,

2004: 772, ebből: 749 román, 17 magyar, 6 cigány, felekezeti megoszlása: 612 ortodox, 11 református, 8 római katolikus, 1 görög katolikus, 140 más.

Mezőgazdaság

Összterület: 771 ha, ebből mezőgazdasági terület 706 ha, amelyből:

szántó 544 ha, legelő 82 ha, kaszáló 71 ha, szőlő 9 ha, nem mezőgazdasági terület 65 ha, amelyből: vizek, tavak 13 ha, más terület 52 ha.

Kereskedelem

A településen nyolc kereskedelmi egység működik: élelmiszeri és vegyeskereskedések.

Szolgáltatás

Két autójavító magánműhelye és egy benzintöltő állomása van.

A faluban I-VIII. osztályos iskola és óvoda működik.

1997-ben az emberek hozzájárulásával bevezették a gázt. A telefon-előfizetők, kb. tíz személy, a margittai Romtelecom központba vannak bekötve.

RÉTI (POIANA)

A volt Réti malomtanya. A Poroszlayak birtokán épült. Az uradalmi kastély 1860-1870-ből való. 1952-ben faluvá nyilvánították, amikor is a helybéli Hallgass Mihály megalakította a kollektív gazdaságot (az elsők között Bihar megyében). A falunak egy vegyesboltot és egy I-IV. osztályos iskolát építettek.

Demográfiai adatai

1910: 132, ekkor még Tóti része volt,

1956: 259

1966: 292

1977: 251, melyből 145 román, 105 magyar, 1 szlovák,

1992: 241, melyből 206 román, 34 magyar, 1 cigány, felekezeti megoszlása: 205 ortodox, 6 római katolikus, 30 református,

2002: 263, ebből 152 román, 104 magyar, 7 más, felekezeti megoszlása: 152 ortodox, 79 református, 16 római katolikus, 3 görög katolikus, 50 más.

Mezőgazdaság

Összterület: 395 ha, ebből mezőgazdasági terület 337 ha, amelyből:

szántó 295 ha, legelő 29 ha, kaszáló 11 ha, szőlő 2 ha, nem mezőgazdasági terület 58 ha, amelyből: erdő 38 ha, vizek, tavak 5 ha, más terület 15 ha.

Kereskedelem

A faluban egy szövetkezeti vegyeskereskedés található. I-IV. osztályos iskolával és óvodával rendelkezik.

BOZSALY (BOGEIU)

A Bisztra völgyében fekvő település. Az első írásos említése 1406-ból származik, Bozay néven, a Sólyomkőhöz tartozó vlach falvak között. Neve szláv eredetű. Megülői románok voltak. Lakói között, bizonyára a szomszédos Tóti kisugárzásaként, a 16. század végén még a magyar nevűek voltak többségben. Az 1599-es dicalis összeíráskor Keresj, Molnár, Magjar,

Sarka, Zakal neveket írtak fel. 1438-ban a kusalyi Jakcs család birtoka.

Az 1770. február 16-án kelt úrbéri kilenc kérdőpontra adott válaszokból a következőket tudjuk meg: Urbáriumuk nem volt. Földbirtokosai Gazsi Jánosné, id. Fráter László, Fráter István, Fráter József, Tarczali Zsigmond voltak. Margittára jártak a hetivásárokra. „Hegyi szőlőink határunkon vagyon, melyekben jó bor szokott teremni, és a tóti borokkal egy áron szokott kelni... Gyümölcsöseink vannak, melyeknek gyümölcseit leginkább helyben eladni, pálinkának kifőzni szoktuk... Somlyó valami három mérföldnyire lévén tőlünk, onnat

Debrecenbe sót szállítani szoktunk... Makkoltatása a sertéseinknek - az uraság enge-delméből - a bozsaji és cséhteleki közös erdőkön rendes bérért vagyon... Szántóföldeink nemigen bőven vannak... Hanem irtani való föld volna... Legelőmezőnk elégséges vagyon... Vízimalom határunkon lévén, máshová őrlés végett menni nem kényte-lenítettünk. Vad gyümölcs is határunkon terem, melyből ecetet szoktunk csinálni. A kaszálóink és tengeri földeink többnyire a Berzence vize mellett, a laposokon lévén, azokban az árvíz gyakorta károkat szokott okozni."

Gazsi Jánosnénak volt 2 örökös jobbágya, 8 örökös zsellére, 2 szabad menetelű zsellére, id. Fráter Lászlónak 4 örökös jobbágya, 3 örökös zsellére, Fráter Józsefnek 1 örökös jobbágya, 2 szabad menetelű zsellére, Fráter Istvánnak 3 örökös jobbágya, 9 örökös zsellére, 7 szabad menetelű zsellére, ifj. Fráter Lászlónak 5 örökös jobbágya, 4 örökös zsellére, 8 szabad menetelű zsellére, Tarczali Zsigmondnak 1 örökös jobbágya, 3 szabad menetelű zsellére volt.

A vallomástevők a következők voltak: Szűcs Lupuj főbíró, Lenkar Mihály, Demijan Tamás, Puj Lupulj, Lenkar Karácson, Lenkar Tivadar, Hodorog Karácson, Porczon Illés.

Későbbi földesurai a Bozsaji, Fráter és a Szénássy családok voltak. A község egy részét az 1870-es árvíz pusztította el. Ortodox templomát 1899-ben építették.

Demográfiai adatai

1869: 328, melyből 292 ortodox, 11 görög katolikus, 10 református, 15 izraelita,

1880: 225, valószínűleg hiányos felvétel,

1890: 350,

1900: 394, melyből 340 román, 54 magyar, felekezeti megoszlása: 282 ortodox, 66 görög katolikus, 19 református, 26 izraelita, 1 egyéb,

1910: 508, betelepülések növelték a népességet,

1920: 483,

1930: 601, melyből 470 román, 5 magyar, 27 zsidó, 93 cigány, 6 szlovák, felekezeti megoszlása: 533 ortodox, 26 görög katolikus, 8 római katolikus, 2 református, 27 izraelita, 5 baptista. Ebből látszik, hogy a cigányság nagyobb része ortodox, egy kis része római katolikus,

1941: 737, melyből 459 román, 265 magyar, 8 zsidó, 5 szlo vák, felekezeti megoszlása: 573 ortodox, 59 görög katolikus, 41 római katolikus, 20 református, 10 izraelita, 34 baptista. Ebből kitűnik, hogy a cigányság nagy része magyarnak vallotta magát, de vallása megmaradt, nagyobb részt ortodox, de vallották ma gukat római katolikusnak, valamint reformátusnak,

1956: 883

1966: 1108

1977: 1242

1992: 1288, melyből 802 román, 1 magyar, 477 cigány, 8 szlovák, felekezeti megoszlása: 1008 ortodox, 2 római katolikus, 26 baptista, 156 pünkösdista, 16 egyéb, a görög katolikusok beolvadtak az ortodox egyházba,

2002: 1420, ebből: 745 román, 9 magyar, 659 cigány, 7 más, felekezeti megoszlása: 1158 ortodox, 4 római katolikus, 4 református, 254 más.

Mezőgazdaság

Összterület: 1180 ha, ebből mezőgazdasági terület 557 ha, amelyből:

szántó 363 ha, legelő 130 ha, kaszáló 51 ha, szőlő 13 ha nem mezőgazdasági terület: 623 ha, amelyből: erdő 502 ha, vizek, tavak **11** ha, más terület 110 ha.

Kereskedelem

Nyolc magán-vegyeskereskedése van.

A faluban I-VIII. osztályos iskola és óvoda is működik.

CSÉHTELEK (CIUTELEC)

Az első feljegyzések 1305-ből *Cheytheluc,* 1406-ban *Chethelek* néven említik. A Bisztra völgyében levő falut a bihari királyi uradalom telepítette a 13. század elején. 1305-ben a Turul nemzetség birtoka. 1406-ban mint possesio valachis Chetelek néven jelenik meg, mint a sólyomkői uradalom tartozéka. 1438-ban a régi birtokosok közül való Bozzási György átengedte itteni részét a Jakcsoknak. Jakó Zsigmond említi, hogy a szomszédos szilágysági vidéken a 13. század elején rutének éltek, s arra gondolhatunk, hogy a királyi ispánság a rézaljai erdők hasznosítására nagyobb tömegben hozott ide szlávokat. Akciójával függhetett össze Cséhtelek megalapítása is. A 14. században meginduló nagyarányú román bevándorlás a község nemzetiségi arculatát megváltoztatta.

1687-ben az okiratok 12 családot említenek. A falu temploma 1727-ből való. 1745-1754 között papja Sándor.

Az 1770-es urbariális felmérésből tudjuk, hogy urbáriuma nem volt. A haszonvételek szinte megegyeznek a Bozsajéval. Hegyi szőlőik vannak, melyek jó bort teremnek. Kocsmájuk három hónapig működik, a gyümölcsöt helyben adják el, vagy pálinkát főznek belőle, részt vesznek a sószállításban, fát vághatnak az erdőn még eladásra is, földjeik gyengék, nem szokták trágyázni, legelő és kaszáló bőségesen van, határukon három vízimalom is van. Az árvíz itt is gyakorta okoz károkat.

Földbirtokosaik: Gazsi Jánosnénak 7 örökös jobbágya, 1 szabad menetelű zsellére, id. Fráter Lászlónak 2 örökös jobbágya, 1 örökös zsellére és 3 szabad menetelű zsellére, Fráter Józsefnek 5 örökös és 1 szabad menetelű zsellére, Fráter Istvánnak 2 örökös jobbágya és 2 örökös zsellére, ifj. Fráter Lászlónak 3 örökös jobbágya, 8 örökös zsellére, 1 hazátlan zsellére, Kába János, Péter és Gábor földesuraknak 2 szabad menetelű zsellére, id. Maguly Péternek 2 szabad menetelű zsellére volt.

Később a Bojer, Fráter, Szénássy családokat találjuk itt. 1871-ben árvíz pusztította el a község egy részét. 1896-ban a templomot villámcsapás gyújtotta fel. 1890-1911 között Wertheimstein Alfréd, akinek több mint 1000 ha birtoka volt itt, kastélyt épített. Ebben a kastélyban működik ma az Aggok háza, ahol 144 beutaltat gondoznak.

Az első világháborúban elesett hősöknek emlékművet emeltek.

Demográfiai adatai

1869: 643, melyből 65 ortodox, 473 görög katolikus, 50 római katolikus, 39 református, 3 evangélikus, 13 izraelita,

1890: 552

1900: 736, birtokparcellázás folytán történt betelepülés növelte a népességet,

1910: 895, melyből 548 román, 270 magyar, 4 német, 60 szlovák, 13 egyéb, felekezeti megoszlása: 47 ortodox, 521 görög katolikus, 138 római katolikus, 171 református, 15 izraelita, 3 egyéb,

1920: 776

1930: 889

1941: 890

1956: 1150

1966: 1259, melyből 880 román, 317 magyar, 25 cigány, 37 szlovák

1977: 1130

1992: 1008, melyből 804 román, 144 magyar, 3 német, 12 cigány, 1 szerb, 44 szlovák, felekezeti megoszlása: 725 ortodox, 39 görög katolikus, 73 római katolikus, 85 református, 1 evangélikus, 11 baptista, 47 pünkösdista, 19 adventista, 8 egyéb,

2002: 888, ebből 724 román, 120 magyar, 8 cigány, 36 más, felekezeti megoszlása: 628 ortodox, 84 református, 49 római katolikus, 23 görög katolikus, 104 más.

Mezőgazdaság

Összterület: 1982 ha, ebből mezőgazdasági terület 1259 ha, amelyből:

szántó 344 ha, legelő 185 ha, kaszáló 120 ha, szőlő 10 ha nem mezőgazdasági terület 723 ha, amelyből: erdő 574 ha, vizek, tavak 22 ha, más terület 127 ha.

Kereskedelem

Három magán-vegyeskereskedése, a Fogyasztási Szövetkezetnek (Margittához tartozik) büféje és vegyeskereskedése van. A faluban I-VIII. osztályos iskola és óvoda is működik.

A község összesített **demográfiai adatai 2002-ben**

Összesen 4488 lélek,

- etnikai megoszlása: 2494 román, 1269 magyar, 652 cigány, 16 német, 57 szlovák,

- felekezeti megoszlása: 2576 ortodox, 251 római katolikus, 1042 református, 461 pünkösdista, 29 görög katolikus, 71 baptista, 24 adventista, 1 ágostai evangélikus, 27 más, 6 felekezeten kívüli.

Népszokások

Lakodalmas

Régen a házasulandók, illetve azok családja összeültek és megbeszélték a tennivalókat, felkérték a vőfélyeket, megalkudtak a zenekarral, esetleg ha helyben nem volt, elmentek zenekart fogadni. Amikor a lakodalom idejét már tudták, elindították a vőfélyeket hívogatni.

Kis és nagy vőfély volt. Ezek a következő verssel állítottak be a meghívandókhoz:

Hívogató

Illő tisztelettel léptem e hajlékba,
Égi áldás szálljon a bentlakókra.
A ház gazdájától bocsánatot kérek,
Hogy tisztelt házába belépni merészelek.
Jövetelem okát elmondanám én bőven,
Egy szép ünnepély lesz nálunk készülőben.
A ránk jövő héten szombaton tartja
(a család, vagy vőlegény neve) a lakodalmát,
Melyre van szerencsém meghívni
Az egész tisztelt ház családját,

Egy kis étel-ital elfogyasztására
És egy kis mulatságra.

Ma, miután a meghívókat elkészítették, a lakodalmat megelőző egy-két héttel a vőlegény és menyasszony elindul hívogatni a faluban. Miután belépnek a házba, elmondják jövetelük okát, meghívják az egész családot a lakodalomba és átadják a meghívót. Ha valakit segíteni is hívnak, férfit vagy nőt, azt külön bejelentik.

A lakodalmas nép összegyűl a vőlegény házánál, főleg az ő vendégei, miután egy pár kupica pálinkát megittak (ma már sóssal is kínálják a vendéget), elindulnak a menyasszony házához a nagyvőféllyel, aki a vőlegény választottja.

Vőlegény-búcsúztató Apjától

Cigány a hegedűnek szűnjön meg zengése,
Cimbalomnak is szűnjön meg pengése,
Mert búcsúztatómnak most leszen kezdése.
Legyünk csendességbe míg lessen végzése.
Előbb is tehozzád nyújtom én szavamat
Kedves édesapám én búcsúzásomat.
Mert Isten után te nevelted gondomat,
Sajnálom én tőled most is voltomat.
Ezért reád kívánom az Istennek áldását,
Szólítsa reád mint bőven áradását.
A mennyei atya legyen mindig veled,
Valamennyi évedet míg a világban éled,
S midőn életed a halállal cseréled,
Adja meg Jézusod örökös béred.
Kedves édesapám mostmár Isten véled,
Mert a kedves fiad elbúcsúzik tőled.

Anyjától

Kedves édesanyám tehozzád fordulok
Búcsúmenetemmel nagy az én bánatom.
Sűrű könnyeimmel szememet áztatom
Úgy annyira, hogy meg sem számlálhatom.

Odaérve a nagy vőfély mondja a ***beköszöntő verset***
Jónapot kívánok, szállást kérni jöttünk,
Messze Tóthországnak széléről érkeztünk.
Amint látják szegény vándorlegény vagyok,
De higgyék el, hogy ebben a sárban nem csak magam vagyok.
Vannak itt utánam százan, százhúszan,
Kérem engedjenek be ebbe a kis hajlékba.

Ha beengedik

Köszönjük a gazda hűségét,
Hogy befogadott, mint idegen vendéget,
Áldja meg az Isten minden lépését.

Ha nem engedik be

Tisztelt násznagy uram
Ne tegye ezt velünk,

Hogy ide kint álljon a mi kis seregünk.
Nem bántunk mi senkit, majd megegyezünk.

Menyasszony-kikérő a búcsúztatásra

A koszorús lányhoz volna egy kérésem,
Az édes menyasszonyt adjátok ki nékem.
Adjátok ki nékem, mert várja őt
A kedves vőlegénye Isten elé vinni,
Szent esküvőre.
Köszönöm, hogy ilyen szépen felöltöztették.
Fizessen meg az Isten érte néktek.

Sokszor megviccelik a násznépet, mert a menyasszony helyett egy álarcos (általában vénasszonyt) vezetnek elő, a hecc addig folyik míg végül a vőfély megkapja a menyasszonyt.

Násznagyokhoz

Tisztelt násznagy uram jó egészségére
Ürítem poharam, kívánnám életére
Minden jóval az Isten megáldja,
Segítse meg minden feltett szándékába.
Vagy százszor legyen még szép posztjába,
Szívemből kívánom, a násznagyné
asszonyt egy táncra elvárom.

Ha a menyasszonyos háznál rendezik az uzsonnát, akkor beültetik a vendégeket és felszolgálják az ételt. Régen csak borjúpörkölt volt, ma már előételt szolgálnak fel előbb.

Pörkölthöz (a kollektíves időből való)

Itt a finom pörkölt, bikahús főtt benne
Szimentáli fajta, le van bélyegezve.
Elmondanám a bika földi életét,
Hallgassák meg kérem rövid történetét.
Volt a kollektívnek egy szép kövér bikája,
De szépsége mellett volt egy nagy hibája,
A teheneket sohasem kívánta,
Hiába legelt köztük a csordában.
A tehenek örömmel simultak hozzája,
De egy sem tetszett neki az egész csordában.
Nem törődött vélek, hátra sem nézett
Csak nyugodtan tovább legelészett.
A csorda pásztorai ezért haragudtak rája
És egy harangot kötöttek a bika zacskójára,
Egy bokor tövisét tűztek a farkára,
Egész nyár folyamán húzgálta utána.
A szarvára tűztek két szalmakalapot,
A marha azt hitte kitüntetést kapott.
A tehenek egymásra ugráltak,
De egymás hátán semmit sem csináltak.
Ezért a bikát feljegyzőkönyvelték,
A vezető tanácsnál halálra ítélték.
Fiatal emberek ebből tanuljanak,
Nehogy a bika sorsára jussanak.

Az asszonynépet jól megtáncoltassák
Nehogy a harangot a nyár folyamán húzgálják.

Régebbi változat

Ismét megérkeztem kicsinykét sokára,
De merem mondani nem jártam hiába.
Olyan eledelt hoztam a tálban,
Amely első az ételek sorában.
Ezen eledelért nagy próbát tettem,
Egy szilaj bikával hét nap verekedtem.
Kicsin múlott, hogy fogamat ott nem hagytam,
Tessék és egyék széles jó étvággyal,
Én meg addig huzatok egy nótát a cigánnyal.

Menyasszony-búcsúztató

1.

Vajda hegedűnek szűnjön meg zengése,
A sarkantyúnak is némuljon pengése,
Mert búcsúzásomnak most leszen kezdése.
Legyen csendes míg lesz a végzése.
E házban gyűlt vendégek csendes békességgel
Áldjon meg az Isten kívánt egészséggel.
Egymás iránt való igaz szeretettel,
Istennek, embernek tiszta szép élettel.

2

Elsőben is apám tehozzád fordulom,
Búcsúzó beszédem zokogva indítom.
Szívedet szívemmel együvé szorítom.
Köszönettel veszem a te jóságodat,
Hozzám megmutatott atyai voltodat,
Felnevelésemet, ápolásodat, s meg nem
Vetettél engem, leányodat.
Úgy szálljon tereád az Isten áldása,
Miként az esőnek az égből való hullása.
Széles e világon se lehessen mása, mint
Víg kedvednek bomlása.
A szenteknek Atyja a te örökségedet
gyámolítsa értem a te szép vénségedet.
Életem csomójában kösse életedet
Az én örömömre kívánom ezeket.
Azután fordítsa könnyes szemeidet
Kedves jó atyádnak add oda kezedet.
Kedves édesatyám a te hűségedet
Áldja meg az Isten, csókold meg most őtet.

3.

Kedves szülőanyám hozzád fordulok
Már, mert tudom szíved is tőlem búcsúzást vár.
Már a letelt hitem tőled mindjárt elzár.

Kívánom életedben ne legyen semmi kár.
Megmutattad hozzám nagy szeretetedet,
Csak nem kimutattad anyai szívedet.
Nem kímélted értem semmi költségedet
Sok szükségimben segítél engemet.
A te én irántam való jóságodért,
Sok fáradságodért, szeretetedért
Adjon a jó Isten mennyben örök bért.
Végtére fordítsad könnyes szemeidet,
Kedves jó anyádnak add oda kezedet.
Kedves édesanyám a te hűségedet
Fizesse meg az Isten, csókold meg most őtet.

4

Kedves testvéreim álljatok előmbe,
Mert keserves könnyek áradnak szemembe.
Csaknem elájulok, bágyadok szívembe,
De jaj, nincs mit tegyek Megválók tőletek.
Azért hát testvéreim most megengedjetek,
Nem tudom ha mártok egy tálból veletek.
Végképpen engemet el ne felejtsetek.
Amennyi csepp víz van a Nílus medrében
Ahány fűszál terem a világ mezejében,
Ahány bimbó virágzott a világ kertjeiben
Annyi áldás szálljon reátok az életben.

5.

Kedves nagyszüleim, tihozzátok is szólok,
Mielőtt tőletek is elválok.
Isten áldását kérem fejetekre,
Oly bőven mint harmat száll a földre,
Végtére fordítsad könnyes szemeidet
Kedves nagyszüleim az Isten áldjon meg
Csókold meg most őket.

6.

Kedves leánybarátaim valakik voltatok,
Könnyező szemekkel nézek most reátok.
Ne fogjon rajtatok semmiféle átok,
Kedves leánybarátaim így szólok hozzátok.
Szerencse mint fő kincs mellettetek álljon,
Mind kívül, mind belül köztetek sétáljon,
Kiben a szívetek örömöt találjon.
Ha a menyasszony árva:
Búcsúzásom rövid, de annál nehezebb,
Mert nincs, hogy kinek nyújtsam a kezem.
Könnyes szemeimet bármerre fordítom,
Kedves jó szüleim sehol se láthatom.
Árva vagyok én, szülő nélkül árva,
Koporsóba van ő a sírba bezárva.
Sír bennem a lélek, zeng a szívem,

Kedves jó ( ) ha reád emlékezem
Koporsód deszkája mélyen van a sírba
Búcsúzó szavam nem juthat el oda
Kedves jó ( ) pihenj a hant alatt,
Isten nyugtassa meg leroskadt párodat.

Legényektől

Álljatok elembe ti híres legények,
Ti kik szemeimet oly sokszor néztétek,
Csalfa szemeiteket reám oly sokszor vetetek.
En mostmár sajnálom hogy nem lettem tiétek.
Csókold meg most őket.

***

Miután a menyasszonyt elbúcsúztatják mindenkitől, következik a:

Templomba menés előtti vers

Tisztelt gyülekezet Isten szent nevében,
Induljunk el innen csendes békességben.
Megkondult a harang íme esküvőre,
Jöjjenek utánam csendes békességben.

A vőfélyek sorbaállítják a násznépet, elöl a menyasszony a nagyvőféllyel, utána a vőlegény az első koszorús lánnyal, s majd a többi vendég. A kis vőfély boros demizsonnal (vagy literes üveggel) a kezében kínálja a kint bámészkodókat, amerre elhalad a násznép. A násznépet a zenekar két-három tagja kíséri a templom kapujáig.

Esküvő után a templomból kijőve mindenki igyekszik szerencsét kívánni az új párnak, fényképeket készítenek (videóznak), majd megint sorba áll a násznép, de most a vőlegény megy elöl a menyasszonnyal, utána a nagyvőfély az első koszorús lánnyal, majd sorjába a többiek.

Most a menet a vőlegényes házhoz vezet (lakodalmas házhoz), ahol a vőlegény szülei fogadják az új párt. Szoktak a menyasszony kezébe seprűt vagy fakanalat adni. A seprűt elhajítja jó messzire (van amikor itallal kínálják és a poharat amiből isznak földhöz verik).

Majd következik a köszöntő a kapunál (lakodalmas ház ajtajában):

Tisztelt itthon maradtak, ismét megjöttünk,
Feladott dolgunkat sikerrel végeztük
Egy szép menyasszonyt hoztunk e hajlékba,
Mely olyan vendég, hogy nem megy el soha.
Áldja meg az Isten minden fáradságunkat,
És tegye boldoggá minden napjainkat.

A sátorban vagy teremben

Jó estét kívánok násznagyuraméknak,
Hogy végére értünk e hosszú utunknak.
Alázattal kérem a jelen valókat,
Hogy hallgassák meg e pár szavaimat.
A mi kis seregünk mely idebent vagyon,
E hosszú út alatt elfáradt nagyon.
Fogadják hát őket, jó mulatságba,
De nagy fáradtságunk ne essen hiába,
Mert egy drága kincset hoztunk e hajlékba.

Íme itt a menyasszony vélünk megérkezett,
Tessék násznagyuram fogjon véle kezet.

Hely kérés az új párnak

Mikor Isten a világot teremtette,
Fákkal és füvekkel szépen felékesítette,
És hogy élvezhessen legtöbb boldogságot,
Ezért szerzé a szent házasságot.
Szentség a házasság, maga Isten szerzé,
Maga adta a menyasszonyt a vőlegény mellé.
Itt van hát jegyesével, párosan megjelent,
Hogy a vacsoránál részt vegyen ő is idebent.
Ezért kérek két helyet szívesen,
Hogy kedves jegyesével ő is leülhessen.
Násznagy uram kérem el ne feledkezzen,
Jól tartsa őket, abban igyekezzen.

Pálinkaköszöntő

Jó estét kívánok az ittlevőknek,
Kicsinyeknek, férfiaknak és nőknek
Szép számmal megjöttek, erre nem számoltunk,
De hogyha már jöttek maradjanak tovább,
Aki éhes süthet majd szalonnát.
Persze aki hozott, kinek pedig nincsen,
Mutassa meg, hogy áll a keze a kilincsen.
Persze ezt én csak mondom, ne vegyék komolyan,
Maradjon a helyén mindenki nyugodtan.
Én most azért jöttem ide,
hogy a házigazda rövid üzenetét átadjam.
Tisztelt vendégsereg akik idejöttek,
És a szép ifjú párral az asztalhoz ültek,
Édes jó szívvel köszöntjük mindnyájukat,
És kívánjuk érezzék nagyon jól magukat.
Lesz mit enni-inni, nem mint szegény helyen,
De a gyomrára azért mindenki ügyeljen.
Az étlapunk is gazdag, sok mindennel teli,
Azonnal meglátjuk mi fog következni.
Első a pálinka, a szilvának leve,
Éppen ezzel van az üvegem tele.
De arra mindenki vigyázzon, ne kortyoljon sokat,
Mert kétszer megy haza,
Egyszer a kabátja, másodszor pedig maga.
Koccintsunk az új pár boldog jövőjére,
És az édes szülők jó egészségére.
Koccintsunk a násznagy igaz örömére,
A szakácsnék ügyes és dolgos kezére,
A cigányprímás hegedű húrjára,
A majd felcsendülő gyönyörű nótára.
Kívánom érezzék nagyon jól magukat minálunk,
Jó étvágyat, rendet és mulatóst kívánok!

A tálaló személyzet felkérése: vőfélyek, koszorúslányok, fiatalok

Kint jártam a konyhán, hol az étkek főnek,
Hol a szakácsnak már egy hete készülődnek.
Kihordták már mindent az éléskamrából,
Cukrot, timsót, kámfort a Mózsi boltjából,
Úgyhogy ennivaló lesz vagy négy napig.
Még csak az kéne ki az asztalra felhozza,
És már ha az is lesz, hogy kivel felhozzam,
Akkor a vacsorához kívánok mindenkinek

nagyon jó étvágyat.

Felkészülnek a felszolgálók, sorba állnak a konyhán, ahol asszonyok rakják tálakba az ételeket, majd sorba állnak, élen a nagyvőféllyel, mikor belépnek a terembe (sátorba) elnémíttatja a zenészeket és jön a rigmus:

Levesre

Itt van már a leves, az első tál étel,
Mit az asztalról elfeledni vétek.
Csigalevest hoztam, nem is főtt el nagyon,
Sok apró jószágnak húsa benne vagyon.
Úgy kell ebből enni, hogy egy csepp se maradjon,
Minden lakodalomba az Isten csak ilyet adjon.

A leves után hozzák a főtt húst, melyet miután a húslevesből kiszednek zsírban kipirítanak.

Itt hozom a kakast ékes tarajával,
Nem petél már többet a szomszéd tyúkjával.
Hiába volt neki húsz-harminc felesége,
A szomszédasszony tyúkját mégis megpetélte.

Az evés alatt szól a zene, általában hallgatót húznak, közben új rigmus következik:

Isten rendelése tudjuk a házasság,
A családi életben terem a boldogság.
A magányos élet mindenkire átok,
Kivéve a papság, nékik megbocsátok.
A magányos életet kívülről ismerem,
Minden bú és baj között is ezer rózsát terem.
Azt mondják rossz ember ki örökké részeg,
Nem más a mellyenek, mint lassan ölő méreg.
Jaj, de a rossz asszonytól is mentsen meg az Isten,
Mert ennél nagyobb átok itt a földön nincsen.

Ezután következik a töltött káposzta:

Paradicsom kertből éppen most érkeztem,
Sok fejes káposztát bőven termesztettem.
Az ország négy oldalát bejártam,
De merem mondani,
hogy ilyen szép fejes káposztátsehol sem találtam.
Mondták, hogy menjek Petribe, adnak ott torzsát,
El is mentem, de ott annyit adtak,
Hogy majd rám jött a frász.

Itt van tehát a finom töltött káposzta,
A szakácsnék legfőbb tudománya.
Fölséges egy étek, már nézni sem merem,
Olyan étvágyam támadt, hogy remeg a kezem.
Tessék és egyék széles jó étvággyal,
Én meg addig húzatok egy nótát a cigánnyal.

Utána a káposztát meg kell öntözni:

Borköszöntő

Mikor Noé apánk az Isten parancsára
A vízözön előtt jutott a bárkába,
Többek között azt az egy jót cselekedte,
Hogy a szőlőtőkét el nem felejtette.
Neki köszönhetjük, hogy a bort ismerjük,
Amiből erőnk és kedvünk meríthetjük.
Ezért fogjuk hát és töltsünk a pohárba,
Igyunk Noé apánk rég elmúlt porára.

A sültek felszolgálásakor

Ismét megjelentem uraim sokára,
De merem mondani nem jártam hiába.
Mert egy olyan étket hoztam hamarjába,
Mely legelső étel az étkek sorába.
Hanem ezért az eledelért én megszenvedtem,
Egy szilaj bikával hét nap verekedtem.
De oda se neki, csakhogy legyőztem,
Fejét a nyakától egyszerre elszeltem.
Itt tehát a bikahús finom mártással,
Kívánom uraim fogyasszák étvággyal.

A tészta felszolgálásakor

Itt van már a finom lisztből készült sütemény,
Nincsen ebben sem mustár sem kömény.
A múlt héten sütötték, nem is olyan kemény,
Aki ebből eszik nem bántja a köszvény.
Senki ebből nagyot ne harapjon,
Nehogy a foga benne maradjon.
De a lányoké nem baj, ha benne fog maradni,
Legalább ha csókolnak nem tudnak harapni.

Miután a tésztát felszolgálták, amely a vacsora végét jelenti, következik a menyasszonytánc. Egy nagy tálat tesznek a násznagy elé, amit lefednek fedővel, több kancsó bort is odakészítenek, a násznagy asszony ok felvágják a tortákat.

Menyasszonytánc-kezdés

Ím itt áll előttünk az ékes menyasszony,
Hogy hajadon fővel még egyet mulasson,
S mindenkinek egy nótát juttasson.
A táncot én kezdem, a többi még ráér,
Addig szaladjanak százasért, ezresért.
Te meg cigány húzd rá ezért az új párért.

A cigányok rázendítenek Az esztendőre vagy kettőre menyecske lesz ebből a lányból... (vagy Asszony, asszony az akarok lenni) című nótára a nagyvőfély megkezdi a menyasszonytáncot a menyasszonnyal, utána következik a kisvőfély, majd a násznagyok, közben más nótát is húznak a cigányok, esetleg kívánság szerint. A tánc végén az odaszánt összeget a nagytálba teszik (ma már borítékolja mindenki). A táncot járja a menyasszony (és a vőlegény is). Közben a násznagyok és a vőfélyek körbe állják a táncoló menyasszonyt, nehogy elrabolják, mely esetben a násznagyoknak és vőfélyeknek váltságdíjat kell fizetni, akár a menyasszonyért, de még a cipőjéért is.

Szokás a menyasszonynak meglepetéscsomagot készíteni, amit a menyasszony nagy derültség közepette bont ki (általában játék baba és csuszli van benne - célzás a bekövetkező gyermekáldásra).

A menyasszonytánc után kezdődik a reggelig tartó mulatság. Az ifjú pár és a násznagyok elvonulnak számba venni az ajándékokat, majd annak végeztével a vőlegény bejelenti a kapott összeget és ajándékot, megköszönve a násznép szívességét.

Közben az öregebbek lassan készülnek hazamenni, de elbú-csúzáskor az örömanyáktól kis csomagot kapnak, mely főleg tésztából áll.

Akik reggelig maradnak, reggel reggelit szolgálnak fel újból egy-egy pohár pálinka kíséretében, általában sült húst, fasírtot, majd kalácsot, tésztákat. Majd a régi mondás szerint véget vetnek a zenének és hazamennek a legények. Mivel a faluban ma már nincs zenekar, a zenét máshonnan fogadott zenészek szolgáltatják.

Valamikor volt fonó a faluban, kb. az 1950-es évek közepéig, ameddig a kendert termelték. Az egy utcabelieknél, a rokonság nál, szomszédoknál volt, főleg lányos házaknál tartották. A lányok általában guzsallyal mentek a fonóba, a kerekes rokkát kevesen használták. A lányok után a legények is mentek a fonóba, akik közben kártyáztak, a leányokkal együtt nótáztak, illetve a leányoktól leesett orsókat kapkodták el és egy-egy csók ellenébe adták csak vissza, majd a fonó után hazakísérték a lányokat.

Hasonlóképpen volt kukoricahántás, napracséplés, tollfosztás, dörzsölő is. Ezek általában kaláka munkák voltak, amit illett visszasegíteni. Ugyanilyen volt a szüret, amit szüreti bál előzött meg, valamint a hordás (a learatott búzát hordták szekerekkel a szérűbe), a szalmahordás, amikor a szérűből hordták haza a szalmát.

Csúfnevek, ragadványnevek

Tótiban kevésbé divatosak, mint más településeken. Csak néhányat tudunk megemlíteni:

- csészli, gubics, pipás, csiribusz, ricu, csuku, bosznyák, nyelű, pilu, nyálas, lapu, szegény;

- őrmester-Kovács, báró-Kovács, zsé-Kovács (így különböztették a három Kovácsot), Takács-Fazekas, Takács-Kis, kaskötő, vitéz, jumi.

A tótiakat sóskásoknak csúfolják, mivel sóskát árultak a piacon (a sóska szabadon terem a Bisztra melletti réteken).

Adatközlők

Tóth István	1912
Tóth Erzsébet	1912
T. Fazekas Sándor	1924
Pető Károly	1926
Fazekas Imre	1926
Búzás Sándor	1927
Tóth András	1928
Szabó József	1932
Tóth Ilona	1933
Pető Béla	1934
Szabó Mihály	1934
Balogh Istvánné (Rozs)	1935
Pető Ferenc	1937
Barabás Éva	1937
Szabó Dózsa Klára	1941
Laza Margit	1944
Baki Mária	1949
Baki Ferenc	1951
Kása Rhédey Katalin	1951
Péter (Kovács) Piroska	1952
Ecsedi Ferenc	1954
Petre (Poroszlay) Magdolna	1955
Fényes Tibor	1955
Erdélyi Márton	1961
Szilágyi Irma	1966
Baki Zsolt	1977

Tótival kapcsolatos népi mondák

Hatház utca

Margitta felől jövet jobb oldalon, a Sólyom sikátortól a falu vége felé a század elején még csak 6 ház volt, ezért nevezték Hatház utcának.

Azóta az országút mindkét oldalán levő üres telkeket beépítették, de az utca neve megmaradt.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (83) - 1980.

Hóstánc

Ennek az utcának a nevét kétféleképpen magyarázzák. Az egyik változat szerint a Hochstadt német eredetű szóból származtatják.

Hoch: magas, Stadt: város. Magyarul: magas helyen levő település. Ez az állítás nem elvetendő, mert valóban az utcasor magasabban van, mint a falu többi része.

A második változat szerint régen egy csárda, egy kocsma volt a falunak ezen a részén. A vásárból hazatérők meg-megáll-tak itt egy-két decire. „Hó!" - mondták a lovaknak, „s tánc" - igyunk, mulassunk, táncoljunk! Innen ered a hely neve: Hóstánc.

Liszkay Kálmán (48) - 1980.

Hóstánc, Hatház, Serkeváros

A régi utcák közül való a Bozs utca, Király utca, Alszeg, Felszeg, Hóstánc. Az újabbak közül való a Malom utca, Zöldfa utca, Sólyom sikátor, Hatház utca.

A Hóstánc, úgy mondják, német eredetű. Magasan fekvő részt jelent, s valóban: az utcasor magassabban van, mint a falu többi része. De azt is mondják, hogy régen egy csárda volt itt, s a vásárból megtérők megálltak:

- Hó! - mondták a lovaknak - s tánc: igyunk, mulassunk, táncoljunk!

Az is előfordulhat, a Hóstánc ebből ered. A Hatház utca meg Margitta felől jövet jobb oldalon a falu vége felé van. A század elején még csak 6 ház volt itt, azért nevezték Hatház utcának. Azóta az országút mindkét oldalán az üres telkeket beépítették.

A Zöldfa utca és a Felszeg utca által közrezárt falurészt meg Serkevárosnak nevezik. A falu peremén, ezen a faluszéli helyen laktak a legszegényebbek: a zsellérek, a napszámosok.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (83) - 1980.

Kecskehát, Szállás

Micske és Tóti között van egy jellegzetes ívelésű dombgerinc: középen laposabb, két végén kiemelkedőbb. Ezért mindenki Kecskehátnak nevezi. Arról híres, hogy itt tűnt fel utoljára Rákóczi fejedelem a bujdosása idején.

A Kecskehát lábánál elterülő völgyet Szállásnak nevezik, mert a fejedelem itt töltött egy éjszakát. Emberei sapkájukban földet hordtak a völgykatlan közepére és az így keletkezett dombon készítettek neki nyughelyet. Az apám mutatta még gyermekkoromban, hogy hol van ez a domb, és azt mondta, hogy itt van Rákóczi fekhelye. És él az emberek ajkán a mondás:

Rákóczi fekhelye feljebb van dombolva,

Úgy néz ki középen, mintha templom volna.

Margitta, *Baranyi Kálmán* (67) - 1980.

Koldusváros

A cséhteleki iskola melletti utca neve Coldavaraş, Koldusváros. Itt laktak a falu legszegényebbjei: a napszámosok, zsellérek, akik ha nagyon megszorultak, kérni voltak kénytelenek azoktól, akiknek volt. A szegénységük miatt ragadt rájuk a csúfnév: a koldusvárosiak. Még ma is így emlegetik ezt a falurészt.

Szilágyi Jánosné Kata Rebeka (65) -*Bende-Tóth Tibor,* 1980.

Köpönyeg-oldal

A Banka-oldal, a Döccen-oldal, a Rigóhegy és a Gézadomb egy nagyobb fennsíkhoz hasonló területet vesz közre, amelyik mint egy hatalmas köpönyeg terül el a Nagy hegy közepén. Neve emiatt Köpönyeg-oldal.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (89) - 1980.

Réti-malom

Ezen a réten, a Bisztra partján vízimalom működött, a tulajdonosa Beke Ferenc volt. Ide jártak a környékbeliek, ha jó lisztet akartak őrölni.

Még most is lehet hallani egyik-másik embertől, hogy Rétimalomnak, moara de ráturi-nak nevezi ezt a helyet.

Tóth Zsigmond (82) - 1980.

Svábtanya, Görbec-patak

Tótinak több tanyája van. Egyik a sok közül a Svábtanya. Mint neve is mutatja, svábok lakják, és a múlt század végén, e század elején jöttek Dengelegből, Nagykároly mellől.

Más tanyák: Csuba, Koók, Szilágyi. Nevüket tulajdonosaiktól kapták.

A Csuba- és Koók-tanya előtt egy kis patak folyik. Neve Gör-bec-patak. Kacskaringós medre miatt nevezték el így: Görbec.

Ezek a tanyák már kipusztulófélben vannak. Lakói Tótiba költöznek. Csupán a Svábtanya van meg, körülbelül huszonöt családdal.

Koók János (84) - 1978.

Szállásdomb

Tótiban Szállásdomb a neve annak a helynek, amelyet az Antal-tag, a Bánya-oldal és a régi Községi erdő fog közre. Ez a domb a falun kívül van, és a szájhagyomány szerint Mátyás király, majd Rákóczi Ferenc is megpihent, megszállt itt. A most is élő öregek - nagyszüleik visszaemlékezéseire hivatkozva - azt mondják, hogy 1848-ban a szabadságharc katonái voltak itt elszállásolva. Nem a házaknál szállásolták el őket, hanem ebben az erdőben, sátrakban.

Azóta az erdőt nagyrészt kivágták, a domb most olyan, mint egy óriás bogár háta. A száz évvel ezelőtti hatalmas erdőből mutatóban maradt meg egy-egy tölgyfa, mondhatni hírmondónak, dacolva az idővel és az emberrel.

Az első világháború előtt itt, az úgynevezett ezeréves fánál tartották a majálisokat, sportrendezvényeket, iskolai ünnepélyeket.

Tóth Zsigmond (82) - 1980.

Szamár út

A Nagyhegy és a Rigóhegy közötti keskeny utat Szamár útnak nevezi mindenki. Azt mondják, hogy a Gézadomb tetején valamikor kolostor állott, szerzetesek éltek benne. Ezen az úton

szamár húzta lajtokkal és lajtvederrel vitték a vizet a Bisztrából fel a Gézadombra. Mert hiába ástak kutat ott fenn, nem találtak vizet.

Olyat is beszélnek, hogy a kolostorból Ábrámba, Margittára és a faluba alagút vezetett. Azon jöttek meg mentek a barátok. Az minden esetre igaz, hogy léteznek ezek a járatok. Egyikmásik helyen olyan széles a földalatti járat, hogy négy ökör is könnyen meg tud benne fordulni. Csak azt nem lehet tudni, hogy hová vezetnek ezek az alagutak, meg hogy milyen hosz-szúak? Már ahol még megvannak.

Ott fent a régi kolostor helyén találtak csontokat, téglát, cserépdarabokat. Olyan hosszú emberi lábszárcsontok kerültek elő, mint egy-egy lóé vagy szarvasmarháé. A koponyacsontok nagysága pedig mint egy szakajtókosár, olyan volt.

Liszkay Kálmán (48) - 1980. **Arany Sári kútja**

Tótiban a Felszeg utcát és a Hóstáncot kis sikátor köti össze. Itt van egy kút, melyet egy bővizű forrás táplál. Valamikor az egész Felszeg odajárt vízért. Sok évvel ezelőtt a közelében lakott egy Arany Sári nevű szemrevaló kapós asszony, aki a kútba dobta magát. Szerencsére hamar észrevették és sikerült kihúzni. Azóta ezt a kutat Arany Sári kútnak nevezik a tótiak.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (83) - 1980.

Döccen-patak, Döccen-völgy, Döccen-oldal

A Banka-oldal és a Rigóhegy közelében egy kis patak folyik, a Döccen-patak. Mivel a talaj itt keményebb kőzetből, málékőből van, a kis patak folyását kisebb vízesések, döccenők szakítják meg. A kis patak folyásánál a völgy a Döccen-völgy, a völgyből kivezető kis emelkedő a Döccen-oldal.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (83) - 1980.

Lóúsztató, Csordadélelő, Csürhedélelő

A Bisztra Tótin átfolyó szakasza, a Tagszál képezi a két szomszédos falu, Bozsaly és Tóti határát. E néhány száz méteres folyószakaszon a Lóúsztató, a Csordadélelő, a Csürhedélelő követik egymást. A ló a legtisztább állat, ezért a folyó felső szakasza a lovaknak, e kecses, értelmes állatoknak volt fenntartva. Ezután következett a Csordadélelő a teheneknek, majd a Csürhedélelő a disznóknak. Itt a kondás nyugodtan szunyókálhatott az árnyékban, amíg a disznók pocsojáztak az iszapos-homokos latyakban.

Amennyire csendes volt a Csordadélelő és a Csürhedélelő, olyan zajossá vált a Lóúsztató akkor, amikor több legény is összetalálkozott az úsztatónál, hogy lovát megmossa, letisztítsa, csutakolja. Ilyenkor valóságos duhajkodás, versengés kezdődött. Ki-ki magát akarta fölülmúlni, hogy saját lovának ügyességét, okosságát bizonyíthassa. Sajnos, ezeknek a virtuskodá-soknak halálos áldozatai is voltak az évek folyamán: többen lelték halálukat a Bisztra vizében.

Tóth Zsigmond (82) - 1980.

Szakáll Bálint tréfája

Amikor 1848-ban a koronát menekítették a szabadságharc emberei, az osztrákok mindent elkövettek, hogy megszerezzék. Szakáll Bálint, aki Tótiban lakott, azt találta mondani:

- Ó, de bolondok ezek az osztrákok! Mindenhol keresik a koronát, az pedig itt van a kertemben!

Valaki besúgta, és az osztrákok elhurcolták Szakáll Bálintot. A szerencsétlen embernek azonban nem volt titka, mert hiszen viccelődött. A kertjében mégis volt valami, de nem a magyar korona, hanem egy virág, amit koronavirágnak hívnak.

A viccelődés tragédiával végződött, mert az osztrákok Szakáll Bálintot vasmellénnyel halálra kínozták.

Tóth Zsigmond (82) - 1980.

Sobri Jóska

Még Rózsa Sándor előtt három évtizeddel vitte a szerepet, mint betyárkodó rablóvezér, Sobri Jóska. Grófi gyermek volt, és gróf Ürmösi Gábor vezetése alatt a francia forradalomban is részt vett. A forradalom leverése után igazságtalanul halálra ítélték, de a kivégzés színhelyéről megmenekült. Futóbetyárok közé került, akik pártfogásuk alá vették. Nem sok idő múlva Sobri Jóskát kikiáltották vezérüknek.

Megfogadta, amire fogadalmat is tett, hogy minden igazságtalanságért bosszút fog állni a zsarnok felett. Annyire vitte, hogy már háromszáz embere is volt. Minden szegényt segített, de az urakat zsarolta. Végigportyázta az egész országot. A magyar főurak nagyon rettegtek tőle. Az osztrákok irtóhadjáratot indítottak ellene. Több embere is elveszett ezekben a harcokban, de élve maradt bajtársaival Amerikába menekült. Ott falut építettek, amit Betyárfalunak neveztek el. Ez a falu Katalin völgyében épült. A völgyet a kedveséről nevezte el.

Sobri Jóska nyolcvanéves korában halt meg, de unokái, dédunokái és azok leszármazottai most is élnek.

Szilágyi János (74) - 1980. 138

Madas Károly

A múlt század közepe táján fiatal gyermekként Madas Károly borjúpásztor volt Tótiban, akkoriban ugyanis a borjakat is kijáratták a legelőre. A későbbi években, amikor már serdülni kezdett, többször megszökött a faluból. Olyan volt a természete biztosan: elégedetlen forma volt.

Amikor aztán elérte a férfikort, betyárnak csapott fel. A Der-na felőli határban kis tanyát vett magának: ott, a tóti Újhegyen. Most ott szőlő van, de akkor sűrű erdő borított mindent.

Még gyermek voltam, jól emlékszem, amikor apám mesélte, hogy a vásárról hazatérő módosabb embereket megtámadta és a jószágot, a pénzt elrabolta tőlük. Olyan ügyesen bánt a fokosával - mert ő mindig csak fokossal támadott -, hogy a nagy ökröt is egyetlen csapással leterítette. Az embert soha nem támadta. De mit is törődött ilyenkor a gazda az állattal meg a pénzzel: saját magát mentette.

Az a hír járta, hogy Madas Károly a perzekutorokkal is jóban volt, megvesztegette őket. Talán ezért tudott évekig zavartalanul betyárkodni. Amikor azonban rettegésben tartotta az egész környéket, a perzekutorok letartóztatták és a gyulai fegyházba vitték.Így pusztult el évek múltán Madas Károly, a borjúpásztorból lett betyár.

Pető Ferenc (73) -1980.

Madas Károly és dédapámék

Az 1860-as években még sűrű erdő borította a Tóti és Micske közötti dombokat. Ezekben az erdőkben bujdosott Madas, a híres betyár. Sokszor töltötte az éjszakát nagyapám szüleinél, ahol biztos menedéket kapott a szénacsűrben, egy-egy oldal szalonnát is adtak neki. Nagyapám mindig mesélte, hogy hogyan táncolt Madas bácsi lobogós ingújban, rojtos szélű csikósgatyá-

ban náluk a tükör előtt: csapkodta a csizmáját, nagyokat ugrott felfelé. Szeretett inni, kedélyes ember volt. Nekünk odahaza megvan még az a tükör, amely előtt Madas Károly táncolt; bár nagyon foltos már, de őrizzük mint családi ereklyét.

Madas nem azért lett betyár, hogy raboljon; csak megszökött a besorolás elől, ugyanis abban az időben kötéllel fogdosták a katonákat és tizenkét évre vitték el. Madas nem ölt meg senkit, és szegényembertől sose lopott. Úgy mondják: csak annyit lopott, hogy fenntarthassa belőle magát.

Egyszer a mezőn parázson krumplit sütött. Odaszólt neki az egyik ember:

- Szaladj, Károly, jönnek a pandúrok!

Madas nem szaladt, amíg a tarisznyájába nem rakta a félig sült krumplit, de mire odaértek a pandúrok, addigra hűlt helye volt.

Nagyapám hatéves korában eltévedt az erdőben, Madas meghallotta a sírását, hátára vette a gyereket és hazavitte.

Egyszer mégis elfogták és halálra ítélték. Már az akasztófa alatt állt, amikor kegyelemlevelet kapott. Nem végezték ki, de forró vassal a hátára sütötték az akasztófát. Örömében, hogy életben maradt, a nagyváradi főutcán bandaszóval vonult végig.

Margitta, *Baranyi Katalin* (24) - 1980.

A rejtelmes vörös barátok

A Nagy hegy és a Rigóhegy közötti keskeny utat Szamár útnak nevezik a falusiak.

A 12-13. században a mai Gézadomb tetején, a Nagyhegy legmagasabban fekvő csúcsán a Németországból betelepített vörös barátok szerzetesrendje egy kolostort épített. Innen be lehetett látni az egész környéket. A Berettyó és Bisztra völgyét stratégiai szempontból uralni lehetett, a vörös barátok ugyanis egy katonai szerzetesrend képviselői voltak, és az Árpád-kori királyok telepítették be őket. Nevüket a vörös csuklyás egyenruhának a viselése miatt kapták. A környékbeliek féltek tőlük, mégis nagy becsben voltak, bár a falu lakosságával nem tartot-tak kapcsolatot. Állítólag II. Endre király is a vörösbarátok egyenruhájában temettette el magát.

A kolostorban élő szerzetesek többször ástak kutat, de nem sikerült vizet találniok. Ezért szamár-húzta lajtokkal és lajtvede-rekkel vitték a vizet a Bisztrából. A mai tótiak azt állítják, hogy a kolostorból Ábrámba, Margittára és a faluba alagút vezetett: itt közlekedtek a barátok. Mindezek az állítások nem elvetni valók, mert valóban léteznek ilyen alagutak, ilyen járatok. Egyikmásik helyen olyan széles az alagút, hogy négy ökör is könnyen meg tud fordulni benne. Csak az alagutak irányát, de főleg hosszúságát nem lehet tudni.

A régi kolostor helyén állati és emberi csontokat, téglákat, edényeket és egyéb maradványokat leltek a tótiak. Olyan hosszú emberi lábszárcsontok kerültek elő, mint egy-egy lóé, szarvasmarháé, a koponyacsontok nagysága pedig mint egy-egy szakajtókosár volt.

Liszkay Kálmán (48) - 1980.

A tóti veres barátok

Apám mesélte, ő pedig a régi öregektől hallotta, hogy nagyon régen, több száz évvel ezelőtt a Nagyhegyen a veres barátok egy kolostort építettek. Innen a kolostorból kivezető földalatti alagutakon keresztül Ábrámba, Micskére is eljuthattak. A domb tetejéről fényjelekkel, füstjellel Debrecenbe is eljuttatták a hírt, mert állítólag ott is volt egy ilyenfajta szerzetesrend. Ezek az óriási növésű barátok egész nap imádkoztak, a kolostor körül levő földeket pedig néhány tóti emberrel munkáltatták meg.

Az a hír járta, hogy ezek a nagy növésű szerzetesek elrabolták Báthori fejedelem lányát. Napközben a Malomgaz közelében, a réten sétáltatták. Valaki meglátta és felismerte. Beárulta aztán a fejedelemnek, az pedig bosszúból elpusztította a kolostort a barátokkal együtt. Ezért tűnt el a kolostor, a lakóit pedig - az előkerült csontok tanúsítják - tömegsírba temették el.

PetőFerenc (73) - 1980.

Az üstökös

Jól emlékszem, lehettem olyan tizennégy-tizenöt éves fruska, 1912-ben és 13-ban ősszel és télen többször is feltűnt az égen egy üstökös. Mindig keleten jelent meg és olyan volt, mint egy nyírágseprű: elöl egy szép fényes csillag vezette az üstököst; a nyaka rövidebb volt, a csóvája pedig hosszan elnyúlt és erősen világított. Mi, mint gyermekek, minden este ujjongva, örvendezve kiszaladtunk az utcára, hogy az égen végighúzó üstököst megnézzük, mert bizony volt olyan hét, amikor minden este megjelent az égbolton ez a csoda.

Azonban valahányszor megjelent, az öregek egymásnak szomorúan mondogatták:

- Ez nem jó jel, háború lesz ennek a vége.

És a világégés bekövetkezett.

Az első világháború után, húsz-huszonegy évre rá pontosan ilyen üstökös jelent meg az égen, mint az első világháborút megelőző. Csakhogy ez az üstökös délnyugaton tűnt fel. Én akkor negyvenegy éves voltam. Átszaladtam a szomszédba és hívtam a szomszédasszonyt, hogy nézze meg ő is a csóvás csillagot. Mi akkor már tudtuk, hogy a háború elkerülhetetlen, és nemsokára újabb világégést fogunk megérni.

Tóth Zsigmondné Márki Mária (83) - 1980.

{Bihari népmondák. Közzéteszi Faragó József és Fábián Imre,

Literátor Könyvkiadó, Nagyvárad, 2001.) 142

Melléklet

***A lakodalmas* című színdarab**

Kedves közönségünk! Biztos vagyok abban,
Hogy mindenki tudja, melyik család tagja.
Az élet alapja a család, melyet minden helyen
Másképpen alakítják.
Mégis van egy általános forma, amikor összegyűl
A falu apraja és nagyja.
Van ott vőlegény, menyasszony, vőfély, örömapa
Násznagy, násznagyasszony, meg a cigánybanda.
Senkit sem öl olyankor unalom
Amikor kezdődik a víg lakodalom.
E szép ősi szokás szinte feledésbe ment,
De mi nem hagyjuk, mert mi örököltük, számunkra szent.
Életünket színesebbé, szebbé, gazdagabbá csak ez teheti.
Ha megtanuljuk újra, mit elfeledtünk, mindaz ki teheti.
Előbb bemutatjuk a leánykérés szokását,
Ahogy azt nálunk tenni szokták.

I. jelenet

Szabó és felesége (a színpad közepén állnak)

Szabó: Már pedig annak úgy kell lenni! Arra való a leány, hogy férjhez menjen, ha eljön az ideje. Panni is elmúlt már 18 éves. Becsületes élettársnak ígérkezik, miért ne adnók ki.

Szabóné: Hát erre neveltem én az én egyetlen gyönyörűséges leányomat? Hogy most, amikor a legtöbbet tudna segíteni rajtam, akkor hagyjon itt?

Szabó: Míg nem volt aki pitvaroljon neki, te voltál megijedve, hogy itt öregszik meg a fejeden. Hogy ilyen-olyan gyámoltalán, s miegymás. Most már elfelejtetted, hogy nagy tisztesség egy leányt becsületesen férjhez adni

Szabóné: Hát az igaz! De ilyenek vagyunk mi édesanyák! Nagyon féltjük gyermekünket, kit a szívünk alatt hordoztunk. Akit olyan féltő gonddal neveltünk (pityereg).

Szabó: Majd megvigasztalnak az unokák! Inkább azt mond meg, készen-e a perefernum? Nem szeretném, hogy megszóljon a falu miatta.

Szabóné: Kétéves kora óta gyűjtögetem én az. Van ott minden ami egy gazda házához kell. Van 12 lepedő, 24 törülköző, abrosz, párna, ing, rokolya, paplan, főkötő, zsebkendő, minden, minden, ami csak szükséges. Még az unokáknak is jut belőle, ha el nem herdálják.

II. jelenet

Panni: (lihegve beszalad) Jönnek édesanyám, jönnek.

Szülők: Kik jönnek? Beszélj!

Panni: Hát a kérők. Ma kikérnek Pistának. Márton bácsi lesz a kérő. Osztán arra kérem, ígérjenek oda. Ne kössék a dolgot, mert én vagy a Pistáé leszek, vagy a halálé.

Szabó: Ne bolondozz te leány, mert mindjárt a nyakad közzé suhintok a pipával.

Szabóné: Mit gondolsz? Azért neveltelek olyan féltő gonddal, hogy az első szóra odaadjalak?

Panni: Már pedig mi meg is egyeztünk Pistával, hogy mához egy hónapra megtartjuk az esküvőt is. Azért mondom, hogy eszerint beszéljenek Márton gazdával (kinéz). De jönnek is már! Befordultak a kapun. Jaj, ügyeljenek el ne rontsák édesapám (kifut).

Szabóné: (kinéz) Tényleg itt vannak már! Menjen ki kend Bálint, nehogy a kutya megharapja őket. Én meg addig egy kis rendet teremtek itt.

Szabó: (kimegy) Bodri te, elhallgass mindjárt, mert összeaprítalak. Tessenek csak, tessenek bátran. Nem harap ez, csak ugat.

Márton gazda: Adjon Isten jó szerencsét.

Szabóék: Adjon Isten! Foglaljanak itt helyet nálunk!

Márton gazda: Köszönöm, de engedjék meg előbb, hogy elmondjam jövetelem célját.

Szabó: Csak rajta, ki vele! Hadd tudjuk meg mi is, mi járatban van.

Márton:

Elküldött a legény, ki leányuk szívét kéri,
Egyetlen igenlő szóval boldogan beéri.
A virág is vágyik a fénylő napsugárra,
Amint a galamb, hűséges párra.
A fa sem nő az erdőben egyedül
Keresztfiam sem élhet tovább már pár nélkül.
Fonóba jártak, egymásra találtak.
Egymást megszerették, azóta kendtek is megismerhették.
Ha őt meg nem vetik és viszontszeretik,
Kéreti Pannikát házastársnak,
Élete végéig hűséges párnak.
Ez volt küldetésem fenséges célja,
Szeretném ha apja máris válaszolna.

Szabó: Köszönjük a megtisztelést. Ha a fiatalok szeretik egymást, nekünk semmi kifogásunk nincs ellene. Menj csak Mari, hívd be azt a leányt.

Szabóné: (kiszól) Panni, Pannikám te, gyere csak be.

Panni: (szégyenkezve bejön).

III. jelenet

Szabó: Pista kikéretett. Mit feleljünk? Kiadjunk-e?

Panni: (szégyenkezve húzogatja a vállát). Ahogy édesapá-mék akarják. Én nem ellenkezem.

Szabóné: Te tudod, hogy szereted-e? A te jövődről van szó.

Panni: Pista is tudja, szüleim is tudják. Nekem nincs több mondanivalóm.

Szabó: Úgy látszik, a fiatalok szót értettek egymással. Itt kár a szót szaporítani. Nekünk nincs kifogásunk ellene. Ugye Mari?

Szabóné: Bizony pedig fájó szívvel bocsátom el az én egyetlen leányomat, mert én neveltem azt, olyan az, hogy azzal nem fogok szégyent vallani sehol. Tud az sütni, főzni, mosni, vasalni. Gondját fogja az viselni az urának, akárcsak én az enyémnek.

Márton: Köszönjük a választ. Akkor megbeszélhetjük a többit is.

Szabó: Üljenek le, telepedjenek le nálunk. Anyjuk menj, hozz egy kis harapnivalót és hozz abból a kisüstiből is (mind leülnek az asztal körül, Szabóné terít, Szabó tölt). Lássanak hozzá.

Márton: Köszönjük (esznek, isznak). A fiatalok egészségére! (koccintanak). Osztán hogy gondolják a lakodalmat?

Szabó: Legyen úgy ahogy a fiatalok kitervezték. Mostanhoz egy hónapra.

Márton: Osztán ki lesz a gazda? Meg a vőfély?

Szabó: Hát én Béni komámra gondoltam, mert ők tartották keresztvíz alá a leányomat.

Márton: Akkor vele megbeszéljük az irogatás idejét. Előre megüzenjük.

Szabóné: Rendben van minden. Össze van pakolva. A bútort is megrendeltük.

Márton: Akkor mi el is megyünk és megvisszük a jó hírt. Meghívatjuk a falut a lakodalomra. Isten magukkal (felállnak, elmennek).

Szabó, Szabóné: Isten áldja kedves Márton gazda.

IV. jelenet

Szabóné: Istenem, menyasszony lett az én drága aranyos kincsemből. De milyen menyasszony! Nem volt olyan hét faluban!

Szabó: Te Mari! Eszembe jut, hogy ezelőtt húsz évvel mi is milyen boldogok voltunk (megölelik egymást, függöny)!

II. felvonás

Leánykérés

Megvolt a lánykérés, de sok van még hátra. Összeülnek a násznagyok, szülők, ifjak, a hozomány lajstrom megírására.

Előveszik gyorsan a tulipános ládát
Berakják a leány sok, sok hozományát.
Van ott párna, paplan, szőttes, színes tarka.
No meg az utódoknak kis rékli meg sapka.
Növekszik a lajstrom, nő a hozomány,
Gazdag lesz nem soká a boldog ifjú pár.
Azt is összeírják ki lesz nyoszolyó asszony,
Ki a koszorúslány, aki kíséri a menyasszonyt,
ha esküdni indul.
A fiatalok Őket meghívák,
Mit a meghívottak szívesen fogadják.
A lagzi megtartása előtt egy héttel
Indulnak a vőfélyek a faluba nagy hévvel.
Virágos pálcával, virágos kalappal,
Rozmaring-ágas fehér bokrétával.
A nagy lagziba meghívják a násznépet.
Jöjjön el mindenki, s mulassunk egyet
Aki a meghívást elfogadja
Azon töri a fejét mit visz ajándékba.
Tehetségük szerint vesznek egyet s mást.
Mindenképpen valami hasznosat.
Hogy zajlik a hívogatás, tekintsék meg most
Mert a vőfélyt már elindítottuk.

I. jelenet

Erősné: Hallja apjuk mit beszélnek a faluban szerte?

Erős: Mit?

Erősné: Azt beszélték tegnap Barráné komaasszony, hogy Nagy Pista kikérette Márton gazda által Szabó Pannikát. Úgy bizony! Lakodalom lesz. Meghívják az egész falut.

Erős: Ez már régen látszott. Hisz az egész farsangon őt hordozta táncba. Aztán nem is olyan szegény leány az. Van ott mit aprítani a tejbe. Az apja is tekintélyes gazda.

Erősné: De a legény sem utolsó. Jókötésű. Jó gazda. Szép pár lesz belőlük. Úgy hallom ma lesz a hívogatás. Megyek is előkészíteni valamit, hogy a vőfélyeket megkínálhassam (feláll).

Erős: (kinéz). Jó lesz, ha sietsz, mert látom, hogy éppen ide tartanak.

II. jelenet

I. vőfély:

Jó napot kívánunk gazduraméknak.
Hasonlóan jót kedves családjuknak.
Elnézést kérünk, ha kicsit fenntartjuk,
De mindjárt megmondjuk, miért is zavarjuk.
Kezünkbe vettük a vőfélyi pálcát,
Hogy miért jöttünk hát talán már gondolják.
Szabó Bálint lányát immár férjhez adja.
Meghívja magukat is a lakodalomba.
Lesz ott minden, amit a szem és száj kíván,
S mulathat mindenki a menyegző után.
Az egész családot meghívja, elvárja
Szabó gazduram és Pannika leánya.

II. vőfély:

Szerencsés jó napot adjon az Úristen.
Engedelmet kérek, hogy házukba tértem.
Most már tudják is mibe járogatok
Kinek a küldötte, megbízottja vagyok.
Ki szeretettel kéreti, hívatja
Általunk magukat a lakodalomba.
A saját házába a menyegzőjére
Résztvenni örömükbe,
Isten hozzájuk vezesse.
Kéri meghívatását megvetni ne tessék
Személyesen várja, hogy ott megtiszteljék.
Az Isten áldja meg s vezérelje is el
Nagy István házához kívánt egészséggel.

Erős: Köszönjük a meghívást, feltétlenül elmegyünk. Anyjuk, hozz egy kis szíverősítőt, hogy vőfély uramat megkínálhassam.

Erősné: Hozok már, hozom (tálcán hozza a poharat, pálinkát). Parancsoljanak instálom, vegyék fel.

Vőfélyek: Köszönjük (felveszik). Isten éltesse mindnyájukat.

Erősek: Kedves egészségükre.

I. vőfély: Engedelmet kérünk, de nékünk még sok helyre kell mennünk.

III. jelenet

Erős: No asszony, hozzáfoghatsz a sütéshez, főzéshez, hogy elmehessünk a siratóba is hétfőn este.

Erősné: Azt ne búsulja kend. Az az én dolgom.

Erős: Mulatunk egy olyat, hogy meghajlik még ez a repedtsarkú föld is bele. Sej, azt a rézangyalát, hogy miért nem lehetek én is újra legény!

Erősné: No-no vén bolond. Még mit nem akar kend.

Erős: Úgy megforgatnálak, hogy a lábod sem érné a földet.

III. felvonás

Ajándékozás

Így zajlik nálunk a vendégek hívása.
S követi ezt a nyoszolyó-asszonyok munkálkodása.
Egy nagy tálat fognak, telenyomogatják
Liszttel és tojással, mert ebből a csigát csinálják.
Ezen kívül fognak egy tyúkot vagy kakast
Viszik a lakodalmas házhoz, s a vendég megeszi azt.
Jó ez szép szokás, ezt higgyék meg nekem
Mert a vacsorához ez egész éjjel van minden.
A nyoszolyó asszonyok a csigát megsodorják,
Azután pedig a sok tyúkot levágják.
Finom paprikás pecsenye készül a csirkéből,
Hozzá a friss csiga a hófehér lisztből.
Előre csiklandozza már az ínyemet
Higgyék meg alig várom, hogy oda elmenjek.

Menyasszony-kikérés

A lakodalmas házat meglehet messziről ismerni,
Mert azt sok gyerek, öreg és felnőtt körülveszi
Kíváncsi mindenki milyen a menyasszony,
Látni szeretnék azt is, hogy forog a konyha körül
A sok fürge asszony.

Egyszer csak messziről nótaszó, kurjantás, muzsikaszó hal-latszik. Érkezik a násznép, mert a menyasszonyt viszik (a násznép a vőlegénnyel jön) - kinn ének: Nyisd ki babám az ajtót... (benn a leány násznagya áll).

II. násznagy:

Ez volna azon ház, ahova indultunk
És miféle szégyen, zárt ajtót találtunk.
Kopogtassunk hát be, egy kis szállást kérjünk Mindent kövessünk el, hogy hamar célt érjünk.

I. násznagy:

Ugyan, ha meg nem sértem, hova indulnának
Ennyi embert össze, miért toborzának?

II. násznagy:

Ez azon szép hajlék, ahova indultunk
Egy kis szállást kérünk, ha idetaláltunk.

I. násznagy:

De mielőtt kaput nyitnék kelmeteknek
Előbb halljam miféle szándékkal jöttetek.

II. násznagy:

Békés a szándékunk, igaz a beszédünk,
Egy az akaratunk és egy volna kérésünk.
Egy kis szállást kérünk.

I. násznagy: *Istené a szállás.*

II. násznagy:

Szerencsés jó napot kívánok kelmédnek
Én követe vagyok ezen nász seregnek.
Bátor vagyok ezen ház urát kérdezni
Itt van e a gazda, azt megtudakolni.

I. násznagy:

Itt vagyok, itt vagyok, mi járatban vannak?
Eltévelyedtek-e, vagy csak útban vannak?
Ha tulkot keresnek, mi azt nem találtunk
Ha tolvajt keresnek, mi azt meg sem látjuk.
Virágot árulunk, szép hímes virágot
És össze járhatjuk az egész világot.
Párját kereshetik, de meg nem találják,
Mert nincs több a mezőn ilyen szép virágszál.

II. násznagy:

Ha volna se kéne, csupán az a régi,
Kit ezen fiatal mindenben megéri.
Mi sem jöttünk gyalog, se nem üres kézzel,
Hát csak ezt a dolgot jó lesz intézzük el.

I. násznagy:

Jól van hát barátom, álljunk meg egy szóra,
Kívánságaikat hadd hallom, mi volna.

II. násznagy:

Azért jöttünk mi ezen szép násznéppel,
Kérjük ki Pannit, a menyasszonyt, csipkefátyolos fővel,
Vezessük el őket az Anyaszentegyházba,
Tegyenek hűségesküt egész boldogságukra.

Vőlegény

Szeretett mátkámnak kedves édesatyja
Ez leszen szívemnek magához szózatja.
Köszönöm, hogy lányát ekkorig felnevelte,
Hű karjai közül hozzám eresztette.
Bízzák ez után is az én tetszésemre.

Vigyázni fogok rá, mint hű hitvesemre.
Magát pedig jó ipám áldja meg az Isten

Búcsú az anyóstól

Kedves napam-asszony már magát szólítom,
Bár tudom, hogy szívben megszomorítom.
Kikérem karjai közül egyetlen leányát,
Elviszem kertjéből legszebb virágszálát.
De azért afelől mindketten nyugodtak legyenek,
Hogy velem útnak eresztik, és ha jön az idő
Hogy gyámolítójuk nem leszen
Nálam a segítség mindenkor kész leszen.
Magát pedig jó napam-asszony áldja meg az Isten.

Búcsúztatás

E királyi házban felgyűlt szólítás,
Engedelmet kérek, hogy legyen hallgatás.
Gyermekek ott hátul szűnjék a suttogás,
Míg benn röviden tart a búcsúztatás.
Majd a hegedűnek halkuljon zengése,
A sarkantyúknak csituljon pengése,
Mert búcsúztatásomnak most lessen kezdése,
Legyünk csendességben, míg lessen végzése.
De mielőtt elvinném e háznak virágát,
Hadd mondjam el röviden szíve óhajtását.
Mert ő nem mondhatja el síró zokogástól,
Azért mondom el helyette szíve óhajtását

Búcsú az édesapától

Kedves édesapám, aki felneveltél,
Az igazi úton mindig vezéreltél
Hogy boldog lehessek azon törekedtél,
Mint saját lelkedet engem úgy szerettél.
Köszönöm jó apám, sok szívességeket,
Áldja meg az Isten minden lépésedet.
Hogy örömmel élhesse számos éveket,
Isten oltalmába ajánlok Tégedet.

Búcsú az édesanyától

Jaj miként indítsam szólásra ajkamat,
Midőn égni látni lobogó fáklyámat.
Hát te hozzád mit szóljak kedves édesanyám,
Ki ekkorig voltál hű gondviselő dajkám.
Kit édes tejedből emlődből tápláltál.
Most pedig át kell engedned titkos jövendőmnek
Kedves édesanyám látom mint szenvedtél
A jóra tanítottál, a rossztól intettél.
Most pediglen engem szárnyamra eresztettél,
Azért mielőtt innen elindulok,
Könnyező szemekkel elédbe borulok
És bocsánatért esdeklek kedves édesanyám

Ha megbántottalak életem során
Kérlek a jó Istenre engedd el vétkem,
Hogy el ne veszítsem az én bűnös lelkem.

Testvérektől

Kedves testvéreim álljatok elébem,
Mert keserves könnyek áradnak szememben.
Majdnem elájulok, bágyadok szívemben
Én elválok tőletek, ezért jó testvérek
El ne felejtsetek. Ahány csepp víz van a Nílus vizében
Ahány bimbó van a virágos kis kertben
Annyi áldás szálljon rátok éltetekben.

Leány-pajtásoktól

Kedves leánypajtásaim már hozzátok szólok
Az úrnak áldását kívánom reátok.
Kívánom, hogy ne fogjon semmiféle átok,
Mint szerencse, s főkincs mellettetek álljon
Mennyben, földön veletek sétáljon
Egy jó hitvestárs nektek is szolgáljon,
Melyben szívetek, lelketek örülni fog nagyon.

Szomszédoktól

Kedves alsó, felső jószívű szomszédim,
Ti mélyen megtisztelt rokonaim
Tinektek is azt szívemből kívánom,
Hogy az Úr a mennyben boldog helyet adjon.

Násznagyoktól

Legeslegutoljára tisztelt násznagyuram
Kigyelmetekhez hangzik az utolsó szavam
Isten segítse ki a mennyben van
Vége a búcsúnak követem az utam.

II. vőfély: (lányos háztól elindulás)

Köszönjük uram szólás adástokat
Hogy befogadtatok, mint útonjárókat.
Most pedig induljanak utánam szép csendesen
Mert menni fogunk igen szép rendesen.
Hordozzon az Úr utunkba szerencsét
S adjon hozzá nekünk nyugodalmas estét.

III. felvonás

Megkaptuk a kiskert legszebb virágszálát,
Vőlegény urunknak kedves menyasszonyát.
Elkísértük őket falunk templomába,
Utána pedig a Tanács házába.
Megesküdtek ott Isten s ember előtt,
Kívánunk nekik sok boldog esztendőt.
De a lakodalom ezzel nem ért véget,
Mert vőlegény urunk asztalt teríttetett.

Megérkezik a násznép vőlegényes házhoz
Lássunk hozzá a lagzifolytatáshoz.

Menyasszonyi beköszöntő

Kívánva kívánok friss jó egészséget,
Áldja meg az Isten egész vendégséget.
Áldja az isten magát ipám, napám
Magukhoz fordulok, hallgassák meg szavam.
Ne legyen terhükre az én idejövésem
Mert maguknak tudta nélkül ide nem jöhettem.
De ha irántam annyi jóval lesznek
Engem mint menyüket hajlékukba vesznek
Magukat pedig jó ipám és napám áldja meg az Isten.

II. vőfély:

Most már zenélj zenész pajtás, szóljon a hegedű,
Zengjen a cimbalom
Nem halotti tor van itt, hanem lakodalom.
Húzzátok el sorba a sok lakodalmas nótát,
Forgassa meg mindenki az oldalbordáját.

I. vőfély: (vacsora előtt)

Tisztelt vendégkoszorú, egy kis csendet kérek
Míg elmesélem ki vagyok, mi vagyok e királyi házban
Tenni mit akarok.
Mivel jó gazdánk királyi hatalma
Kinek menyegző háza birodalma,
Kinevezett engem mint miniszterének
Remélem, hogy önök is beleegyeznek.
Hogy e terhes állást méltón betölthessem
A házunk vendégét kielégíthessem.
Hamarosan hát e körutazást tettem,
A világ négy táját mindet megismertem.
Párizst, Londont bejártam szamáron
Sőt Afrikát is két télen, két nyáron.
Valamennyi négert névről megismertem.
Afrikából mentem Ausztráliába,
Egy fél napig fájt a lábam utána.
Áldott világ volt ott, el sem hiszik talán,
Sült malacok mennek az ember után.
Ha egy kutat ásnak borral szalad tele,
Túrós lepényből van a háznak teteje.
Szalonna hidak szelik át a folyót
És ami a legfőbb nem fizetnek adót.
Ahogy onnan elindultam kilenc mázsa voltam
De mivel a tenger hátán sokat gyalogoltam
Cethalra, fókára oly sokat vadásztam
Ne csodálkozzanak tehát, hogy lefogytam.
Ázsiát is bejártam össze-vissza hétszer
Voltam ebédnél a kínai császárnál
Ott aludtam el a fekete kávénál.

Tehát amint látják sokat tapasztaltam
És a politikát nem könyvből tanultam.
Ez új hivatásomhoz is alaposan értek
Násznagyuram egy hatalmas pohár bort kérek.

II. vőfély

Szerencsés jó estét adjon a jó Isten
Egészségben vagyunk mind igen szép frissen.
Ne is szomorkodjunk, mulassunk ékesen,
Mert jó ilyen helyen szép tisztességesen.
Mivel jó gazdánknak az az akaratja,
Hogy vendégei vigadjanak épp ezért biztatja
Általam jelenti készen a vacsora,
Csapra is van ütve a pálinkás hordója.

I. vőfély:

Uraim az asztal meg vagyon terítve,
Kis tányér kanállal fel van ékesítve.
Az ételek is jönnek majd szépen sorjában
Ez a sok legénység nem áll itt hiába
Az asztalon az étel nehogy elhűljön,
És a jelmelegítés dologba kerüljön.
Tessék mindenkinek helyre telepedni,
Ételből italból, ha lesz, részt venni.
Az első tál étel lesz majd bagolynyerítés,
Utána érkezik a kemencenyögés,
Kakas kukorékolás meg borjú köhögés.
Végre megérkezik egy préselt kocsizörgés
Egy öreg sündisznó lesz majd bepácolva
Egy beteges bolha lesz majd nyársra húzva.
Sült pecsenye helyett egy tarisznya fóka
S háromszáz esztendős kirántott gólya.
Káposztás hús lessen húsos szalonnával,
Kifőtt pulyka combja, fehér rizskásával.
Ez a magyaroknak híres eledelük,
Ha ide behozom, jóízűen esszük.

I. násznagy:

Tessék tehát mindnyájuknak helyre telepedni
Te meg cigány komám, húzz addig egy nótát.
Hogy tegyem tánchoz a lábaim talpát.
Tisztelt vendégsereg, tudják mi az újság,
Az éjjel a pincét bizony kirabolták,
A húst mind elvitték, a pincét feltörték
Már most várjanak, míg más sül, fő, azt üzenték.
Azért csak örüljön minden tisztelt vendég,
Híres vacsoránk lesz talán nem is hinnék.
Mindjárt megfő ott kinn a hátsó részen.
Tudom ha behozzák nagy keletje leszen. (zene szól)

II. násznagy:

Éltesse az Isten a ház vendégeit
Asszonyát, emberét, leányát, legényét.
Hogy ilyen vígan legyenek az élet folytán
S a bú eltávozzon a sátánnak torkán. (mind: Éljen ...)

I. vőfély: (levessel beköszöntő)

Becsületre méltó jeles gyülekezet,
Férfi, asszonynépből álló felekezet,
Nem célom én nekem, hogy sokat prédikáljak,
Hosszas beszédemmel unalmat csináljak
Hanem az én célom, hogy boldogan eljárjak,
Ételt, italt hordjak s immár odébb álljak.
Mert nagy öröm vagyon a mi gazdánk szívében,
Hogy ily sok szép vendég a házában gyülének.
Azért parancsola meg mint vőfélyének,
Hozzak ételt italt az ő vendégének.
Itt van tehát uraim az első tál étel
Behozom ide, de még be nem értem.
Mindig imádkoztam, jaj nehogy elejtsem,
S lám behoztam még magam sem véltem.
Kívánok uraim hozzá szívesen
Széles jó étvágyat kívánok de frissen.

II. vőfély:

Íme itt a leves, az étkek alapja,
Gazduram a példát tudom megmutatja.
Ezen jó levesből vessék meg az ágyat,
Kívánok szívemből igen jó étvágyat, (zene)

I. vőfély: (paprikással beköszöntő)

Itt a jó paprikás mindenféle jóval,
Ebből ki-ki szedjen egy tányérral.
Nemrég beszéltem egy nagy gavallérral,
Kinek mindkét zsebe tele volt tallérral
Bámulásra méltó volt a kövérsége,
Holott tudom, hogy volt vagy két felesége
Azt kérdeztem honnan van ily jó egészsége.
Azt felelte, hogy paprikás az ő eledele,
Innen van ily jó egészsége.
Egész életében mindig ilyennel élt,
Sok csirkét, récét és ludat felmetélt.
Esküvéssel mondta mikor velem beszélt,
Hogy ő azóta ős betegségtől nem félt.
Hogy kegyelmetek is kövérek legyenek,
S nehogy valamiképpen betegek legyenek,
Ebből az ételből jó sokat egyenek.

II. vőfély:

Ismét megérkeztem uraim sokára
De merem állítani nem jártam hiába.
Mert jó étkeket hoztam valójában,
Amely első az ételek sorában.
De ezért az eledelért nagy próbát is tettem
Egy szilaj bikával két nap verekedtem.
Kicsibe múlt, hogy fogam ott nem felejtettem.
Oda se neki, azért csak legyőztem.
Fejét a nyakáról mindjárt lemetszettem
Ezt a jó paprikást abból készítettem.
De megvallva uraim, ezt én is szeretem.

II. násznagy: (leányokra pohárköszöntő)

Éltesse az Isten, kik édes csókkal ellátnak bennünket.
Éljenek mindnyájan szívemből kívánom.
Hadd akadjon nekem is maguk között párom.

I. vőfély: (borral beköszönő)

Te vagy az veres bor, te vagy az átok,
Te kevered sokszor sárba a nadrágot.
Nem is iszok több veresbort csak sillert
Ettől lehet könnyen bokázni a bálon.

Óh, te álnok kívánt hitű sanyargatás,
Melyet megkóstolt már több nemes uraság.
Azért benned lakik az a hűtlenség,
Nem mondok hát ellent, ha azt mondják tessék.
Asszonyok, leányok, nem kell húzódozni,
Most inni kell, otthon majd lehet gondolkodni.
Köszöntsék egymásnak a borospalackot
Úgy akarok látni, félre minden kortyot
Ebből a borból a lányok is ihatnak,
Nem muszáj ezt ezért meggyónni a papnak.
Én is iszom a bort, csak úgy nyelem, nyelem,
Igyanak hát inkább behunyom a szemem.

II. vőfély: (a muzsikásokhoz)

Tisztelt vendégsereg, muzsikusainknak a gyomra korog,
Kezükben a vonó éppen csak nyiszorog.
Jó szemem van, látom még máma nem ettek,
A nagy koplalástól meg is feketedtek.
Ezután majd én fogok felügyelni rájuk,
Nehogy szégyenünkre benőjön a szájuk.
Én fogok hordani nekik ételt, italt,
Most rendeltem Bécsből három vagon pacalt.
Megfőztem számukra kilenc üres zsákot,
Mindenik kap sülve egy lovas kozákot.
És hogy valamennyire elfelejtse gondját,
Főztem számukra jó pár szekér gombát.
Fűrészporból készítettem számukra a málét,

Kőszénből pedig a fekete kávét.
Ital is lesz bőven, mindenféle fajta,
Üveggel, hordóval tele már a pajta.
A bort tengerből szamáron hozattam
A söröskutakat éppen most fúrattam.
Az ecetes hordó is már csapra van ütve,
Három napja be van a kakastej hűtve.
No de azért ne feleljetek, nem fogtok bolondot,
Mert ledolgoztatom veletek a kosztot.
Ha esztek újra muzsikáltok
Amíg szemetekkel az ajtóig láttok.

II. násznagy: (legényekre pohárköszöntő)

Éljen a legénység szívemből kívánom,
Örvendünk úgy ezen, mint a másvilágon.
Adjon az úr nekem is nektek is olyan leányokat,
Kikkel átugorhatjuk majd a földi árkokat.

II. vőfély: (sültbevitelkor)

Ki-ki köszörülje most a kését,
Mert pecsenyét hoztam, még pedig sokfélét,
Ügyeljenek, nehogy elvágják a tányérnak szélét.
Nincsen a világon párja a jó sültnek,
Mert az vidámságot szerez az embernek.
Régi jó apáink miért lettek vének,
Mert mindig ilyen finom sülteket ettek.
Tessék tehát uraim, vágjanak le ebből.
Pálinkát is igyék, aki ebből eszik,
Mert aki nem iszik egy fogát kiveszik.

Násznagy asszony:

A muzsikusokat is éltesse az Isten,
Hetedhét országon ezeknek párja nincsen.
Úgy a talpa alá húzzák az embernek,
Hogy azonnal lába ficamodik ennek.
A cifra nótának megadják a módját,
Hogy az ember lába járhassa, ha húzzák.
Éltesse az Isten, ha végre elszakad életüknek húrja,
Legyen mindnyájuknak szent Dávidban jussa.

I. vőfély: (süteménybevitelkor)

Itt vagyon tésztából jóféle sütemény
Nincsen ebben sem ánizs, sem kömény.
Porhanyós, jó ízű ez éppen nem kemény,
Aki ilyennel él nem bántja a köszvény.
Kívül, belül meg van egészen cukrozva,
Mint a borbélylegény be van púderozva.
Mazsolaszőlővel beparfumérozva,
Nem kell neki kés sem, meg van ez hámozva.
Bátran lehet enni, gyomornak nem nehéz,
Fogjon rá hát villát azonnal minden kéz.

Bemondó:

Végefelé járunk már a vacsorának,
Betelhetett gyomra sógornak, komának.
Szavatolva itt már minden ember lakva,
Bor is ömlött a sok száraz garatra.
Igaz, borral eltelni eléggé nem lehet,
De étellel eltelni azt az egyet lehet.
Emelje hát mindenki poharát,
Éltesse az Isten az egész kompániát,
Éltesse az Isten az örömszülőket,
Hogy máskor is idehívjanak bennünket.
Éltesse az Isten ezen új párokat,
Szentelje meg őket mint hites társakat,
Hogy ne lássanak soha szomorúságokat,
Kívánom, hogy éljenek sok boldog napokat
Éltesse az Isten széplány seregünket,
Kik édes csókokkal biztatnak bennünket.
Éljen a legénység szívemből kívánom,
Örvendezzen itten, mint a másvilágon.
Éltesse az Isten násznagyuramékat,
Hogy szemléljenek köztünk még több párokat.

I. násznagy:

Kedves vendégek, felnőttek, gyermekek
Nyissátok ki gyorsan zsebeiteket!
Ide a sok százast, hadd nőjön a vagyon,
Fazekat és lábast a násznép bőven adjon.
Most kezdjük hát a menyasszonytáncot,
Csak ügyeljetek a menyasszonyt ki ne fárasszátok.

I. vőfély:

Nosza Kancsi Suba a háznál mulatság van
Azt mondják beteg vagy, fáj a fejed nagyon.
Húzd reá azért is, pengjen a cimbalom,
Nem halotti tor van, hanem lakodalom.
Mindenki táncoljon, járja a bolondját
Forgassa meg ki-ki az oldalbordáját.
No gazduram, lássuk azt a szép enyelgőst,
Vagy ha jobban tetszik a kállai kettőst.
Forgassa meg jobbra, forgassa meg balra,
Azt a szép menyasszonyt, ne bízza ám másra!
Hájszen amért deres, nem járja még a végét,
A menyecskék után kacsintani tud még.
Egy-kettő hát rajta, tegye le az árát
Helyre egy menyasszony nem találja párját.

Következik a menyasszonytánc.... Gyertya tánc...

Bemondó:

Hálistennek ezen is keresztül estünk,
Elég volt éppen eddig keseregtünk.

Ezelőtt ahogy volt, ezután nem úgy lesz,
Majd megtudod pajtás ha feleséged lesz.
Adjátok a menyasszonyt kegyes kezemre,
Nem lesz semmi bántódása, szavam adom érte.
Ha dolgom végeztem aztán átadom
Aztán pedig nekem nem lesz reá gondom.
Tust komám muzsikus, megkapod az árát,
Kapsz olyan malacot, ami nyom tán tíz mázsát.
Lesz annak hurkája, kolbásza annyi sok,
Hogy egész évben járhat rá rajkótok.
Víg életednek napján fénylő csillaga
Kezembe ragyog a három planétája
Leányéletednek ragyogó gyöngyei
Ez a három gyertya mindjárt összetörik
És vigasztalója leszel a lányoknak
Minthogy ezen gyertyák az ujjam közt állanak
Azt jelentik, hogy lányságodnak asszonnyá kell válni
És a családodnak örömöt kell hozni.

Első leány:

Ezen földi abrosz, melyet sok kéz tartja,
Amely a lányságod végét szakasztja
Az legyen szívednek megvigasztalója
Ki ezt a koszorút a fejedre adta.

Bemondó:

Jól megnézd vőlegény mátkádat,
Hogy elébed vezetem el ne tátsd a szádat.
Mert én a fejéről a koszorút leveszem,
Elébed pedig csak anélkül vezetem.

Első leány:

Kik itt jelen vannak mind bizonyságom legyen
Mind az egyenesen, mind pedig a hegyen
Mulatniakarok, hogy jó kedvem legyen.
Az egész vendégség kiabálja velen: Éljen az új pár!

Bemondó: (új asszonnyal beköszöntő)

Ismét megérkeztem, amint megmondottam,
De ha jól megnézik tán meg is izzadtam.
A menyasszony fejéről a koszorút levettem,
Helyébe pedig a kendőt kötöttem.
Mostmár zenészpajtás hegedű zendüljön,
Hogy az új asszonynak füle megcsendüljön.
Nem látni közöttünk egyetlen apácát
Járjuk el tehát az új asszony táncát.

Ének:

„ *Vége van már a lakodalomnak...."*

I. násznagy

Éltesse az Isten ezen új párokat
És szentelje meg őket mint hites társakat
Hogy ne lássanak soha szomorúságokat
Kívánom éljenek sok boldog napokat.

II. bemondó:

A rosszat kerülve, a jót keressétek
Mint a jó termőfa olyanná legyetek
Hogy jó gyümölcsöt bőven teremjetek
Hajlékotok legyen a szeretet szállása
Virágozzon benne az égnek áldása.

Karácsony estén (albisi népszokás)

1. Beköszöntő vers:

Békességes estét kívánok tinéktek
Kegyes keresztyének, kik e házban éltek
Tudjátok az éjjel mily nagy csoda esett?
Alázatos szűztől Istenfi született
Ez az ember, Istenfi lett a mi jótevőnk
Tudniillik oktatónk, váltónk idvezítőnk.
Ennek születését éneklik angyalok
Hirdetik keleti bölcsek és pásztorok
Mi is tiszteljük hát rebegő zenével
Ha meghallgatjátok veszitek jó szívvel.

2. Elmenő vers:

Béke maradjon e háznál
Jézustól adatott béke.
Légyen minden tagjainak
Kívánt jó egészsége.
Hogy Jézusunk születését érhessük még sok évben
Ez jelent ünnepelhessük nagy lelki üdvösségben.
Ma született Jézus, látván szép csillagát
Hírt hoztunk most néktek róla
Kívánunk jó éjszakát!

Szilágyi Józsefné, Pete Ilonától (meghalt 2002-ben)

Karácsonyi köszöntő

Eljött már karácsony ragyogó fénnyel
Az én kezem sem szűnik meg addig pennámtól
Míg áldást nem kérek rátok Istentől.
Valakik e háznak lakosai vagytok
Isten áldása bőven szálljon rátok. **.**

Elmondta: Pető Ferenc

Újévi köszöntő (I.)

Itt van új esztendő borzas szakállával
Belebújt a sutba, nem győzik kaláccsal.

Tyúk ide, borzos, kalács idefonatos.
Csúszik a bocskor, leszakadt a talpa,
Százesztendős vénasszonynak elcseppent az orra,

Oh, óh, százesztendős vén kotló.
A gazdaasszony csinos,
A lánya takaros
A fia pedig toprongyos.
Boldog újesztendőt!

Koók Jánostól (meghalt 1972-ben)

Újévi köszöntő (II.)

Halljátok-e hívek, minden keresztyének,
Énekelnénk egyet, ha megengednétek.

(innen ének)

Újesztendő, vígság szerző, most kezd újulni
Újulását víg örömmel kezdi hirdetni.
Hirdeti már a Messiás eljöttünk lenni.
Legyetek a nagy Istennek igaz hívei.
Felső kékért, alsó szépért hirdesd Uradat
Urad áldja nap, hold, csillag, te megtartódat.
Megtartónknak, táplálónknak mondjunk hozsannát
Hozsánna néked Úristen, adj új napokat.
Új napokat, új holdakat, új világokat,

(innen vers)

Hogy az Isten új esztendő napján
Élnünk adta óráját.
Tovább is terjessze
Búval ne eméssze,
Tölthesd el csendesen
Pároddal kedvesen.
Ezt kívánom szívesen:
Boldog új évet kívánok!

Elmondta: Pető Ferenc

Bemondások, szólások

Egyik falunkbelinek nagyon beteg a felesége, így szól az urához: jaj te olyan beteg vagyok, hogy meghalok. Mire az ura: igazad lehet - tudd meg asszony, hogy eddig még kevés ember kerülte el, de asszony még egy sem!

***

Egyik falunkbeli nagyon részeges volt, egymás után vitte hitelbe a bort. Amikor borért ment, mutatta, hogy ott van nála a pénz, de amikor fizetni kellett, csak eltette a pénzt, mondván, hogy később majd kifizeti, mire a gazda: de mi lesz a többi tartozással? A részeges azt felelte, hagyjuk azt, minek a múltat emlegetni!

***

Egyedül maradt, mint Jumi a vásárban: eltévesztette a piaci napot és tévedésből más napon ment a vásárra, így aztán egyedül volt a piacon.

***

Az egyik esős évben azt mondja az egyik falunkbeli a sógorának: te sógor most annyi eső volt, hogy minden kibújik a földből, mire a sógor: nem eszi meg a fene, hisz akkor még az anyósom is ki fog bújni!

Családnév kataszter 1900-ig

Családnevek	Vallása	Foglalkozása
Bárczy	ev. református	napszámos
Bedő	"	"
Bend	"	"
Buzi	"	földműves
Csató	"	kovácsmester
Dekmár	"	tanító
Dobozi	"	"
Döbrönti	"	cseléd
Eszenyi	"	földműves
Fórizs	"	"
Gáspár	görögkeleti	cseléd
Gyömre	"	napszámos
Győri	"	mezőgazdasági cseléd évi bérrel
Horváth	"	cseléd
Jánki	ev. református	kerékgyártó mester
Jégh	ev. református	földműves
Kállay	"	földműves
Kálmán	"	"
Kincses	"	"
Losonczi	"	"
Márki	"	földműves
Nyilas	"	napszámos
Oláh	"	"
Poroszlay	"	földbirtokos
Szakáll	"	asztalossegéd
Takács	"	földműves
Váradi	"	földműves
Vidovich	"	kir. járásbírósági aljegyző

Családnév kataszter 1900-1945 között

Családnév	Vallás	Foglalkozás	Betelepedés
Ambrus	római katolikus	kőműves	Temesvárról telepedett be a '40-es évek elején
Babuc	görögkeleti	földműves	Dengelegről telepedett be az 1900-as évek elején
Bagosi	református	kerékgyártó	régi család 1875-től
Baki	református	asztalos	Telegdről telepedett be
Ballá	református	pintér	
Ballá	református	földműves	Belényesúj lakról települtek be a '30-as években
Bálint			
Balogh	református	pintér	
Balogh	református	autószerelő	Dernáról a '30-as évek végén
Balkus	római katolikus	földműves	hegykerülő, a Balkus tanyáról a Svábtanyára
Bárra	református	pintér	
Barabás	református	földműves	Micskéről származnak, Svábtanya, majd a faluba
Bárányi	református	földműves	régi nemesi család 1560-ból
Baróti	római katolikus		
Bányász	református	földműves	a '30-as években Belényesújlakról települt
Bende			
Benedek	református	földműves	a '30-as években Belényesújlakról települt
Béres	református	földműves	Erdőgyarakról jöttek az 1880-as években
Brindea	görög katolikus	földműves	Cséhtelekről települt be
Borics			
Boros	görög katolikus	földműves	Érábrányból települtek be
Buczi	református	földműves	régi család
Buda	református	földműves	az Alföldről jöttek az 1800-as években
Búzás	református	kerékgyártók, kovácsok	az Alföldről települtek be
Buzi	református		régi család
Cheregi	görög katolikus	földműves	a 30-as években települtek Csujafal várói
Csicsó		suszter	a Svábtanyára települt ki
Csongorádi	református	földműves	az 1900-as évek elején Komádiból települt be
Csuba	református	földműves	Sarkadról származik, a század elején települt be
Curtean	görög katolikus	jegyző	a 30-as években, Széltallóról települt
Dandé	református	földműves	a cséhteleki hegyről települt a 40-es években
Dobai	református	cipész	
Drágos		kerülő	az 1900-as évek elején települtek be

Ecsedi	református	földműves, bíró	az 1800-as évek végén Erecsedről települtek be
Emili	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről vagy Mezőteremről
Erdei	református	földműves, kovács	régi család
Farkas	református	földműves	Erszőlősről kerültek ide
Fástánc	római katolikus	földbirtokos	sváb származású Dengelegről vagy Mezőteremről
Fazekas	református	földműves, bíró	Monospetriből származnak az 1500-as évek végéről, régen fazekasok
Fazekas	református		
Fazekas	szombatos	szobafestő	Szilágybagosról telepedett be
Fejős	római katolikus	földműves	Erdőgyarakról jöttek az 1880-as években
Fényes	református	földműves	Érendrédről jöttek az 1800-as években
Fórizs	református	földműves	régi család
Freibergel	izraelita		
Friedmann	izraelita	tollas	
Gál	református	földműves, asztalosok	a luki hegyről jöttek
Gáspár	római katolikus	földműves	Középesről települt a '30-as években
Gidiman	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről vagy Mezőteremről
Gondek	római katolikus		szlovák, Bodonosról települt a '30-as években
Gyémánt	izraelita	borkereskedő	
Hallgass	református	földműves	
Hanizi	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről vagy Mezőteremről
Hebristean	görög katolikus	cipész	Bodonosról települt a '30-as évek végén
Illés	református	földműves	Nagyváradról (Ossi telep) a két világháború között
Jégh	református	földműves, hegybíró	
Kapusi	református	cipész	Szászrégenből az 1800-as évek közepén
Karkéz		borbély	Budapestről települt a '20-as években
Keller	izraelita		
Keresztesi	református	molnár, borbély	Nagyváradról települt 1945-ben
Kaufman	izraelita	boltos	
Király	református		
Kiss	református		
Kolozsvári	református		
Koók	református	földműves, mezőgépész	Erdőgyarakról települt az 1890-as évek elején
Koszta	református	földműves	Cséhtelekről települt a '20-as években
Kovács	református		

Kovács	református	földműves, molnár, gépész, kovács	1800-as évek végén települtek
Kozma	református	földműves	
Kóródi	földműves		
Lakatos	református	földműves	Micskéről települt
Lakatos			
Lázár	görögkeleti	földműves	Sebesújfaluból települt a 20-as években
Lickai	református	pálinkafőző	Csatárból a '30-as években, volt politikai fogoly a börtönben halt meg
Liszkay	református	lelkipásztor	Lúgosról származott, 1940-től szolgált Tótiban
Lőrincz	református	földműves	Belényesújlakról települtek a '30-as években
Martin	görögkeleti	cipész	Kolozsvárról települt
Márki	református	földműves	Sarkadról települt az 1800-as évek közepén
Megyeri	római katolikus	földműves	Széltallóról települt
Merk	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről
Méhes	földműves	Réti-malom	
Mészáros	református	földműves	1850-ben települt
Mikula	görögkeleti	kisbíró, gépész	Apátkeresztúrból települt
Miron	görög katolikus	földműves	Erábrányból települt a 30-as években
Mokk	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről a Svábtanyán
Molnár	református		
Nagy	református		
Nemes	református		
Nyeste	református	földműves	Krasznáról települt az 1800-as évek végén
Nyéki	református		
Oláh	református	földműves	'20-as években Szentmiklósról
Papp	református	földműves	Kislázból települt
Papp			
Pató			
Páter			
Pető	református	földműves	az Ecsedi-lápról települt az 1800-as évek elején
Petric	görög katolikus	bányász	a '20-as évek közepén Petrozsényből
Pittman	görög katolikus	földműves	szlovák Verzályból települt a '30-as években
Polacsek	görög katolikus	cseléd	szlovák Verzályból települt a '30-as években
Porcsalmi	református	boltos	**a** '40-es években boltos, Nagyváradra ment
Posszert	református	földműves	

Puskás	református	földműves	a '30-es években a margittai hegyről
Restye			
Rhédey	református	földműves	az 1800-as évek közepén Öcsödről
Rimay	református	mészáros	a'20-as években Érmihályfalváról
Rosenfeld	izraelita	földbirtokos	
Rozs	református	földműves	az 1880-as években Veszprém v.m.
Shakter	izraelita		
Schits	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről
Semjényi			
Silye	református	vincellér	az Alföldről települt be
Sipos	református	földműves	a Királyi hegyen laktak, kb. Micskéről származnak
Somogyi	görög katolikus	földműves	Máramarosszigetről települt a '20-as években
Sólyom	református	földműves, kovács	a Székelyföldről az 1700-as években jöttek
Stern	izraelita	földbirtokos	
Sütő	református		
Szabó	református	földműves, kőműves	
Szakács	református	földműves, kőműves	a '30-as években Vársonkolyosról jött
Szegedi	református	földműves	a '20-as években Sarkadról települtek
Szelecki	református	földműves	a '30-as években jöttek Berettyószéplakról
Szentmiklósi	görögkeleti	szabó	
Szilágyi	református	földműves	
Szilágyi (Csongorádi)	református földműves		Komádiból településbe 1930-ban
Szilágyi (tanyasiak)	református	földművesek	Sarkadról települtek be az 1900-as évek elején
Szlovák	római katolikus	földműves	Bodonosról települt az 1900-as évek elején
Szoták	római katolikus	földműves	sváb származású Dengelegről
Szondi	református	földműves	Micskéről települt be a '20-as évek elején
Szökőcs	református	földműves	Biharfélegyháról települt
Szóiké	református	földműves	az 1800-as évek végén települtek be
Sztána	római katolikus	földműves	szlovák, az 1900-as évek elején Bodonosról települt
Szűcs	református	földműves	Micskéről jöttek az 1880-as évek végén
Tatár	református	földműves	a '80-as évek végén jöttek
Timoj	görög katolikus	földműves	a '800-as évek végén Bisztraújfaluból települt
Tokay			
Tolvaj			

Tóth	református	földműves	régi tóti család, több ága van
Tripó	református	földműves	Micskéről származik
Ungurean	görög katolikus	földműves	Máramarosszigetről települt a '20-as években
Üveges	református	földműves	Székelyhídról települt az 1800-as évek végén
Varga	görög katolikus	földműves	Máramarosszigetről települt a '20-as években
Váradi	református	földbirtokos	az 1700-as évek elejétől
Viezer			a 30-as években
Vilidár	református	kőműves	Poklostelekről jöttek
Vincze	református	földműves	régi család

Családnév kataszter 1945 után

Családnév	Vallás	Foglalkozás	Betelepedés
Ancean			Szalacs
Antal		cipész	
Balogh	római katolikus	földműves	Sarmaságról 1950-ben települtek be
Balogh	református	autószerelő	Dernáról települt be 1965 után
Cuculi			Szentjobb
Codreanu			
Cseke			Bályok
Csekme			Margitta
Demian			Kornádi, Poklostelek
Fekete			Monospetri
Gazsi			Margitta
Gáli	római katolikus	géplakatos	Galócásról települt
Hégető	református	asztalos, zenész	a széltallói tanyáról települt
Herpai			cséhteleki hegyről
Kása	református	bányamérnök	Ákosról 1980-ban
Krisztik	római katolikus	tanító	Derecskéről származik
Laza	római katolikus		Rúzsa
Mendea	református	traktoros	Bozsaly
Miklós	római katolikus	geológus mérnök	Kolozsvár
Pafcsuka	adventista	cipész	cséhteleki hegyről
Péter	református	autószerelő	Érszőlős
Pétre	görög katolikus	vízvezeték-szerelő	Belényes

Rimay	római katolikus	egészségügyi asszisztens	Érmihályfalva
Rohodi			margittai hegy
Sas			Rúzsa
Szegi	református	villanyszerelő	Éradony
Szilágyi	református		cséhteleki hegyről
Szilágyi	református	traktoros	Éradony
Tőtős			Réti
Vajda	református	bányamérnök	Margitta (Mihályfalva)
Zoller	római katolikus		1974-ben Demáról
Zima	római katolikus	gépkocsivezető	Bodonos

Orbók Attila, Csatár István:

„Erdély és a visszatért keleti részek" - részlet

T. Szabó Imre: bércséplő, Tóti. 1894-ben született Makón. Margittán kitanulta a lakatosmesterséget, mint segéd Budapesten dolgozott. Résztvett a világháborúban, tizedesi rangban az orosz fronton harcolt és több mint három évig volt hadifogságban. 1918-ban tért vissza és azóta bércsépléssel foglalkozott. Neje Kiss Etelka, egy fia van.

Szőke Zsigmond: főjegyző, Tóti. 1888-ban született Tódban. A középiskolát és a közigazgatási tanfolyamot Debrecenben végezte. Segédjegyző volt Kismajtényban, 1920-ban vezető jegyző lett Erdengelegen, azután Erendréden, Vezenden és Sza-lacson dolgozott 1935-ig. Ekkor revíziós mozgalomban való részvétele miatt elbocsátották állásából. Erdély visszacsatolása után főjegyzővé nevezték ki Tótiba. Résztvett az első világháborúban, a szerb, orosz és olasz fronton harcolt, egyszer megsebesült és két és fél évet olasz hadifogságban volt. Mint tartalékos főhadnagy szerelt le „Signum laudis"-t kapott. A román világban kétszer állították hadbíróság elé. Két testvére: Sándor és Géza hősi halált halt az első világháborúban.

Kimutatás a „Nagyhegyi" birtokosokról

és azok birtokairól, két hold vagy annál nagyobb

Sz.	A birtokos neve	T.kvi betét száma	Helyrajzi szám	A birtok területe		Gyakorolható szavazat szám
				hold	öl	
1.	Rózenfeld Jakab	67	1430, 1566, 1567/1-3 1568,1571/1-3 579/1-3	13	112 7	27
2.	Kállay N. Lajos	16,17	1601-1603, 1367-1370	6	75	12
3.	Erdei Józsefné Kovács Ágnes	19,304	1619-1622	2	673	4
4.	Poroszlay Zsigmond örökösei	20,286	1437/1, 1438, 1439-44,1472-74	10	75	20
5.	Benicz Istvánné	133	1510-11,1578-81	2	507	4
6.	Mészáros János	160,22	1417, 1419, 1298/1-1308	4	1426	9
7.	Nagy Józsefné, Jégh Zsuzsanna	30	1309-1316	2	762	4
8.	Bieleczky Vilmos	36,37	1587/1, 1588-1591	2	323	4
9.	Búzás Ferencz és Farkas Pál	220	1267-1276	5	606	10
10.	Weisz Jakab	66,291	1423-1425, 1599-1600	2	1533	5
11.	Sólyom Imre	69	1325-1329, 1348-1351	2	1113	5
12.	Kovács Mihály	72	1534-1536, 1292-1297	4	925	9
13.	Balogh István	83	1631, 1635-1640	2	279	4
14.	Ecsedi Károly és Kovács Éva	108,109	1404, 1493, 1494, 1497-1501, 1531	4	355	8
15.	Kis Dániel	140	1598,1623-1625	2	673	4
16.	Kovács András	235	1611-1614	3	1488	7
17.	Bárányi Géza	105, 142,175	1544, 1545/1,2-1550	5	981	11
18.	Ecsedi Lajos és neje	159	1526,1615-1617	2	870	5
19.	Sólyom József és társai	160,164	1502-1505	3	16	6

20.	Fazekas Imre	169,213	1410-1413, 1377, 1522-1524	2	1329	5
21.	Molnár Mihály örök.	170	1335-1341	4	38	8
22.	Fórizs István	177,234	1399/1, 1541-1543 1592-1595/1-2, 1574	7	519	14
23.	Altman Ignácz	200	1507-1509, 1539, 1540	3	808	7
24.	Sólyom Elek	216	1342-1347	3	290	6
25.	Tóth Ferencz	217	1317-1324	2	05	4
26.	Bubuj János	218	1281-1287	2	—	4
27.	Stern Benjámin	239	1576,1577/1-2, 1596,1597, 1420-1422	6	210	12
28.	Búzás István	240	1407-1409, 1445-1454	5	1598	11
29.	Búzás József és Sólyom Imre	242	1352-1361	3	442	6
30.	Grünfeld Sámuelné	255,256	1374-1376	2	793	4
31.	Jégh József	211, 281, 282	1475-1482, 1519-1521, 1575,1527,2529	9	109	19
32.	Veres Ignácz	292	1435, 1436, 1564/1-2, 1551-1563	22	1038	45
33.	Rózenfeld Jakab	67	1430,1566,1567/1-3 1568,1571/1-3 1579/1-3	13	1127	27
34.	Ecsedi Pál	15	1483-1484		900	1
35.	Kállay N. Lajos	16,17	1601-1603, 1367-1370	6	75	12
36.	Erdei Lajos	19	1455-1459	1	269	2
37.	Erdei Józsefné Kovács Ágnes	19,304	1619-1622	2	673	4
38.	Poroszlay Zsigmond örök.	20, 286	1437/1, 1438, 1439-44,1472-74	10	75	20
39.	Poroszlay Zsigmondne és Benicz Istvánné	21	1506	1	667	2
40.	Benicz Istvánné	133	1510-11, 1578-81	2	507	4
41.	Mészáros János	160,22	1417,1419, 1298/1-1308	4	1426	9
42.	Lőrincz Izsák és Borbála	26	1402,1403/1, 1431,1431	1340	3	
43.	Lőrincz József	254	1403/2	1	549	2

44.	Nagy Józsefné Jégh Zsuzsanna	30	1309-1316	2	762	4
45.	Pap Dániel	31	1629,1630		903	1
46.	Bieleczky Vilmos	36,37	1587/1, 1588-1591	2	323	4
47.	Poroszlay Sándor örök.	40	1469, 1471	—	1393	1
48.	Búzás Ferencz	64	1288-1291	1	916	3
49.	Búzás Ferencz és Farkas Pál	220	1267-1276	5	606	10
50.	Weisz Jakab	66,291	1423-1425, 1599-1600, 1533	5		
51.	Weisz Lajos	68	1395-1397	1	89	2
52.	Sólyom Imre	69	1325-1329, 1348-1351	2	1113	5
53.	Kovács Mihály	72	1534-1536, 1292-1297	4	925	9
54.	Búzás Gábor	74	1512-1514,1537	1	244	2
55.	Balogh István	83	1631,1635-1640	2	279	4
56.	Tolvaj Sámuel és Kovács Teréz	87	1582-1586	1	380	2
57.	Győri István és Csató Zsuzsa	97	1485-1487/2	1	597	2
58.	Tóth Dániel	107	1485-1487/1	—	1517	1
59.	Ecsedi Károly és Kovács Éva	108, 109	1404, 1493 1494 1497-1501,1531	4	355	8
60.	Kis Mihály	111	1626	—	1539	1
61.	Tóth András és Tóth Imre	114	1488-1490	1	511	2
62.	Tóth András és Tóth Lajos	138	1530-1532	—	1014	1
63.	Faiskola	118	1565	—	900	1
64.	Kis Dániel	140	1598,1623-1625	**2**	673	4
65.	Kovács András	235	1611-1614	**3**	1488	7
66.	Bárányi Géza	105, 142,175	1544, 1545/1,2 -1550	**5**	981	11
67.	Nagy Elek	158	1538	—	155	1
68.	Ecsedi Lajos és neje	159	1526,1615-1617	2	870	5
69.	Farkas József	160	1387-1389	1	1428	3
70.	Sólyom József és társai	160, 164	1502-1505	3	16	6
71.	Frőlich Adolf	165	—	—	1264	—
72.	Sólyom Pál	167	1464-1468	1	300	2
73.	Fazekas Imre	169,213	1410-1413, 1377, 1522-1524	2	1329	5

74.	Molnár Mihály örök.	170	1335-1341	4	38	8
75.	Fórizs István	177, 234	1399/1,1541-1543, 1592-1595/1-2,1574	7	519	14
76.	Kovács Ferencz	178	1494-1496	—	863	1
77.	Kovács Károly	179	1491-1493	—	782	1
78.	Altman Ignácz	200	1507-1509, 1539, 1540	3	808	7
79.	Farkas János	209	1461-1463/1	1	206	2
80.	Kállay Ferenczné őr. és társai	210	1607-1610	1	546	2
81.	Lázár Illés és György	214	1405,1406	—	1366	1
82.	Szabó János és Ferencz	215	1429	—	824	1
83.	Sólyom Elek	216	1342-1347	3	290	6
84.	Tóth Ferencz	217	1317-1324	2	05	4
85.	Bubuj János	218	1281-1287	2		4
86.	Buczi Péter	219	1277-1280	1	240	2
87.	Janki András	233	1632-1634	—	1296	1
88.	Brájer József	236	1400, 1401	1	1332	3
89.	Stern Benjámin	239	1576, 1577/1-2, 1596, 1597, 1420-1422	6	210	12
90.	Búzás István	240	1407-1409, 1445-1454	5	1598	11
91.	Búzás Péter	241	1390-1392	1	1551	3
92.	Búzás József és Sólyom Imre	242	1352-1361	3	442	6
93.	Döbrönti Ferencz	253	1573	—	1298	1
94.	Grünfeld Sámuelné	255, 256	1374-1376	2	793	4
95.	Hercze Tógyer	257	1330-1334		294	2
96.	Herschkovits Hermán	258	1362-1366		1511	3
97.	Sólyom Károly	273	1604-1606		289	2
98.	Drimbó Lőrincz	274	1378/2, 1379/2, 1381/2		680	2
99.	Drimbó Lászlóné és társai	275	13781381/2		680	2
100.	Jégh József	211, 281, 282	1475-1482, 1519 1521, 1575, 1527,2529	9	109	19
101.	Veres Ignácz	292	1435,1436, 1564/1-2,1551-1563	22	1038	45
102.	Drimbó Gábor	294	1371-1373	1	499	2
103.	Kis Lajos és neje	310	1433	—	1380	1
104.	Barra József	316	1384,1385	1	119	2

105.	Barra Imre	317	1386, 1382, 1383	1	672	2
106.	Kis Sándor	327	1414-1416	—	1319	1
107.	Sőrés Pálné	332	1426-1428	—	944	1
108.	Kovács Imre	340	1434	—	812	1
109.	Magyar Gyuláné és társai	342	1525	—	1225	1
110.	Rhédey Árpád	347	1461,1463/2	1	206	2
111.	Jégh Imre	365	1518-1521	1	568	2

Tóti-1692
10. Possesio **Tóthi,** olim bona Redaiana.

Nomina personarum nobelium, subditorum et ínqvininorum	**Sessio**	**Filii**	**Filiae**	**Boves**	**Vaccae**	**Vitul et Juvenci**	**Öves et caprae**	**Porci**	**Alvearia**	**Vinearom fossores**	**Seminaturea cubulos**		**Currus foeni**	**Equi**
											Autumnales	**Vernales**		
Judex														
Joannes Boros										6	**4**	-	-	-
Michael Barabás		1								3	**4**	-	-	-
Francis Barnodj		**1**						**6**	**-**	2	**4**	-	-	**1**
Joannes Tolvaj										6	**4**	-	-	-
Thomas Tolvaj										5	**4**	-	-	-
Andreas Kovacz										6	**4**	-	-	-
Michael Szabó		**1**	**1**							5	**4**	-	-	-
Petrus Foris		**1**	**1**						2	5	**4**	-	-	-
Michael Foris		1	**1**						**1**	3	**4**	-	-	-
Stephanus Szolkas		**1**							3	4	**4**	-	-	-
Joannes Korta		**-**	**1**						**1**	4	**4**	-	-	-
Stefanus Bota		**2**								4	**4**	-	-	-
Petrus Szabó cum frate Michaele et Joanne		**1**							2	3	**4**	-	-	-
Petrus Buzas		**1**								3	**4**	-	-	-
Petrus Mus		**1**								3	**4**	-	-	-
Martinus Kovács										5	**4**	-	-	-
Predicans loc: Johanes Harsanj											**4**	-	-	-

A nemes Poroszlay család tagjai

Poroszlay Sámuel: tanácsos, császári és királyi lovaskapitány. Felesége Ujfalussy Tarcsi Mária. Gyermekei:

1. Sámuel (II.) született 1754-ben - táblabíró, kapitány.

2. János 1758-1825, őrnagy.

3. Pál 1777-ben született.

4. Zsuzsanna, férje ns. és vitézlő Kabai Tóth Sándor.

Poroszlay Sámuel (II.) gyermekei:

1. Frigyes: 1787-1857. Debrecen polgármestere. Felesége: Margittay Klára 1785-1860.

2. Sámuel;

3. Károly - quietált főhadnagy. Felesége: Tabajdi Juhász Eszter;

4. Franciska;

5. Mária és Viktória - ikrek 1793-ban születtek.

Poroszlay Károly: ez költözött Tótiba. Gyermekei:

1. Franciska szül. 1816-ban, megh. 1884-ben. Férje: váradi és micskei Bárányi Bódog, majd férje halála után újra férjhez ment. Második férje Szerdahelyi Elek.

2. Zsigmond szül. 1818-ban, megh. 1897-ben. Felesége: kissjókai Szakáll Irma, szül. 1839-ben, megh. 1925-ben;

3. József szül. 1821-ben, megh. 1889-ben;

4. Ferenc szül. 1821, megh. 1821-ben.

5. Klára szül. 1823-ban.

Poroszlay Zsigmond gyermekei:

1. Aranka szül. 1863-ban, megh. 1921-ben. Férje: Benicz István.

2. Zsigmond szül. 1864-ben, megh. 1916-ban. Neje: Matolcsy Borbála szül. 1870-ben, megh. 1926-ban.

3. Irma szül. 1870-ben. Férje: Vidovich Ödön.

4. Erzsébet szül. 1872-ben, megh. 1935-ben. Férje: érkeserűi Balogh Imre.

5. Ferenc szül. 1875-ben, megh. 1929-ben. Felesége: Jégh Juliánná, megh. 1947-ben.

6. Pál szül. 1880-ban, megh. 1937-ben. Első felesége Tarkakenézi Kövér

Ilona szül. 1874-ben, megh. 1921-ben; második felesége micskei és nagyváradi Bárányi Lenke szül. 1894-ben, megh. 1955-ben.

Poroszlay Pál gyermekei:

1. Barnabás szül. 1902-ben, megh. 1989-ben, tartalékos százados. Felesége: Lujinszki Piroska szül. 1912-ben, megh. 1999-ben.

2. Irén szül. 1912-ben, megh. 2000-ben. Férje: Griger Aladár.

3. Ilona szül. 1904-ben, megh. 1968-ban. Férje: Borsos Lajos.

Poroszlay Ferenc gyermekei:

1. Ferenc szül. 1907-ben, megh. 1976-ban. Felesége: Sztána Rózsa.

2. Sándor szül. 1910-ben, megh. 1959-ben. Felesége: Rhédey Etelka szül. 1913-ban.

3. Juliánná szül. 1912-ben, megh. Első férje Kun Béla, a második Sárközi László.

4. Károly szül. 1915-ben, megh. 1974-ben. Felesége: Baróthy Magdolna tanítónő, majd kultúrigazgató. Szül. 1928-ban, megh. 1994-ben.

5. Emma szül. 1919-ben, megh.? Férje: Vájna Erich ügyvéd, szül. 1914-ben, megh.

Poroszlay Barnabás gyermekei:

1. Csaba szül. 1939-ben, megh. 1975-ben. Felesége: Bajgyik Magdolna szül. 1944-ben.

2. Huba szül. 1940-ben. Felesége: Kiss Juliánná szül. 1936-ban.

3. Attila szül. 1943-ban. Az Egyesült Államokban lakik. Felesége: Kun-falvy Gizella, szül. 1945-ben.

4. Ildikó szül. 1945-ben. Az Egyesült Államokban lakik. Férje: Kovács András szül. 1945-ben.

Poroszlay Károly gyermeke:

1. Magdolna Mária szül. 1955-ben. Férje Pétre Gábor. Fia Gábor Áron.

Ami a címerüket illeti: az eredeti elveszett. A másolatot a budapesti levéltárból kapta egyik rokonuk. Az osztrák korona a címerben talán a bárónő üknagyanyától származik. Többet nem tudnak a címerről.

Adatközlő Pétre Magdolna Mária - szül. Poroszlay

Meghívó

Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját

1994. november 6-án vasárnap déli 12 órára

a romániai T Ó T I község római katolikus templomának,

valamint

MORVAY LÁSZLÓ tűzzománcból készült Lisieux-i Szent Teréz

szárnyasoltárának

és a keresztút 14 stációjának

bemutatójára

Morvay László Tempfli József

festőművész megyés püspök

Megközelíthető: Nagyváradtól 50 km-re, Margittától 8 km-re

***

Emődi János-Erdelyi Márton csiszolt kőkori edény Tótiból (Bihar Megye)

Az alább tárgyalandó edényt Erdélyi Márton, a tóti régészeti gyűjtemény megalapítója találta, ennek leltárában a 123 sz. alatt szerepel.

Az edény a tóti község területén átfolyó Bisztra patak 6-7 m magas, függőleges partjában került elő, egy nagyobb esőzés után. A leszakadt bal partban kirajzolódott az edény még megmaradt része, ám kb. egynegyedét elvitte az időnként folyammá duzzadó patak vize. Néhány töredéket már a mederből sikerült kimenteni, de ezekből volt amelyik annyira lekopott, lekerekedtek törési felületei, hogy restaurálásra alkalmatlanná vált.

A part profiljának alsó részét négy különböző összetételű és színes folyami lerakodási réteg képezi. Fölöttük húzódik az a barnásszínű, 45 cm vastag, erősen letaposott talajú, s ezért nagyon kemény állagú kultúrszint, melyből edényünk kikerült. Ebben a rétegben elszórva kerámiatöredékek, valamint apró széndarabkák láthatók.

A kultúrréteget egy 4,40 m vastag, régészetileg teljesen steril lösz, majd vékony humuszréteg követi. Valamennyi elsorolt réteg nagyobb távolságon szinte teljesen vízszintesen fut végig a partfalon, addig amíg a bozóttal benőtt partszakadások megakadályozzák követésüket.

Az edény alsó része, ha elrepedve is, de egybe maradt, feneke a kultúr-szint legalján feküdt, a felső része darabokra esve, többnyire az alsó részbe volt beleroskadva.

A megmentett 150 darab töredék az edény felületének 75 százalékát teszi ki. A restaurált edény magassága 113 cm, derekának szélessége 91 cm, szájátmérője 59 cm, a nyak magassága 18 cm, a fenék átmérője 47 cm. A falak a fenéknél 3 cm, az oldalfalaknál 2-2,5 cm, a nyak kezdeténél 4 cm és a szájnál 2 cm vastagok. Az edény súlya jelenleg (a gipszpótlásokkal) kb. 80 kg, eredetileg kb. 100 kg lehetett.

Az edény finom iszapos pasztából készült, nem látható benne homok, kavics, pelyva, de mivel helyenként pasztájában elszórva kisméretű, de keményebb részek is vannak, lehet hogy a soványításhoz zúzott edénytörmeléket használtak, ha ezeket nem is lehet szemmel észre venni. A kerámia szilárdsága igen gyenge, törékeny és csak néhány helyen valamivel jobb. Felülete könnyedén karcolható körömmel. Tisztításánál alig lehetett megkülönböztetni, hogy mi a kerámia és mi a törésekre rárakódott réteg. Az edény kívül általában barna színű, de vannak világosszürke, máshol világos agyag színű részek is. Néhány más külső rész, például a szájánál, valamint az edény belső legnagyobb részének felülete 1-2 mm-es vastagságban pirosra égett. A külső rész néhány tenyérnyi felületén a kerámia szürkére égett, itt keménysége is nagyobb, ezen a részen viszont a fal kissé „behorpadt", belső oldala vastagon lehámlott. A száj egy részénél is vastag belső leválás látható.

Az edény szájpereme alatt és a nyakon két-két párhuzamos, vízszintes, újbenyomásos díszléc fut körül, a felület többi részét, többé kevésbé egyenlő távolságokra helyezett három párhuzamos, 5-7 cm hosszú, ugyanolyan léc díszíti. A fenék közelében ezek a díszek erősen lapítottak, elmosódottak.

*

Az edény készítése helyben történhetett, ezt bizonyítja az az észrevétel, hogy közvetlen az edény feneke körül levő járási szint agyagának felső, sima, letaposott felülete 1-2 cm mélységben pirosra égett. A kultúrszintben semmilyen lakóház, padló, tűzhely vagy gödör nem volt látható, csonttöredék sem, a lelőhely a település perifériáján lehetett.

Ekkora nagy edény elkészítése különleges feladatot állított a kőkorszaki fazekas elé. A mázsás súlyú edény száradása és kiégetése előtt saját súlya alatt is összeroskadt volna, valószínűleg készítés közben időként száradni, keményedni hagyták, majd folytatták emelését. A modellálás, szárítás után következett az égetés, de ez nem kemencében történt hanem a szabadban, az edény körül, illetve a belsejében gyújtott tüzek segítségével.

Valamilyen oknál fogva edényünk teljes kiégetése előtt megsérült, a fala nem égett át eléggé, nem kapta meg kellő keménységét, egy helyen kissé behorpadt; a száj letört, ennek néhány darabja ellaposodva, megrepedezve és ilyen állapotban félig kiégve került elő. Más darabjait vörösre égettek át; két darabon látszik, hogy kiégésük a letörés után történt, nem egyforma színűre égtek. A sérült edény valószínűleg nem került használatba. Az ilyen nagy tároló edényeket különben földbe ásva tartották.

Egy ekkora edény készítése, a szabadban való kiégetése az akkori lehetőségekhez mérten kockázatosnak tűnik. Ennek dacára a kőkori fazekasoknak rendszerint sikerült legyőzniük a felmerülő technikai nehézségeket, a régészeti irodalomból számtalan nagyméretű edényre történt utalás, ezeket főleg száraz gabonaszemek tárolására használták. Egy ilyen tároló edényben helyezett gabona csak egy kőkori „nagy család" évi szükségletét fedezte, így ezek családi és nem közösségi tulajdonban voltak.

Az elmondottakból kiderül hogy az edény restaurálásánál a kerámia állapota, méretei és súlya miatt különösebb módszereket kellett alkalmazni; a törési felületek impregnálását, megfelelő ragasztó és gipsz használatát, az edény alsó testének drótháló val való körülvevését. Az edény fenekét egy fogantyúkkal ellátott erős vaslapra kellett helyezni, melyhez a háló erősítve van. A talp nélkül az edény szállítása is lehetetlen volna.

*

A tároló edény romjai közül egy atipikus obszidián penge és egy kisméretű csiszolt kővéső került elő, a kultúrszintből pedig egy kvarchomokkőből készült őrlő kicsiny darabja. A lelet kulturális kronológiai besorolásához kevés adattal rendelkezünk. Annyira nyilván való, hogy mivel a tároló feneke a kultúrréteg legalján feküdt, az edényt a réteg kialakulásának kezdetére helyezzük. A kultúrszintben talált több tucat kerámiatöredék mind vastag falú, dísztelen, korrodált atipikus darab, így belőlük edényformákra, díszítésre következtetni nem lehet. Egyetlen kis töredék, mely közvetlen az edény feneke alatt feküdt, jobb minőségű pasztából készült, 5 mm-es falvastagságú, külső felülete párhuzamos fekete vonalakkal díszített: Körös vagy Esztár kultúra.

Ha a tóti Bisztra partján talált kőkori edény elkészítése nem is volt teljesen sikeres, tekintettel rendkívüli nagy méreteire, markáns, de kiegyensúlyozott díszítésére, a csiszoltkőkori kerámiaművesség kiemelkedő tárgyának tekinthetjük.

Habár írásos emlékeket nem találtak, de a szájhagyomány őrizte meg a Nagyhegy oldalából induló, állítólag törökök által téglából épített alagutat, mely Vedresábrány felé megy. Ennek nyílásából a téglákat kiszedték, úgyhogy ma már nehezen azonosítható a barlang bejárata, mivel régészeti kutatásokat nem végzett senki. A Nagyhegy tetején, ahol állítólag kolostor volt, edényeket és emberi csontokat találtak. A Nagyhegy déli lejtőjén egy régi, ma már nem létező kút mellett régi (talán római) vízvezeték darabjaira bukkantak, melyek égetett agyagból vannak.

A Magyar Korona Tótiban

Másnap Bónis és Josipovics marhakereskedőnek öltözött, s szekéren folytatva útjukat, átkeltek a Berettyó folyócskán, és Baranyi Félix kastélyában szálltak meg Tótiban. Éjszakára itt is elrejtették a nagy vasládát, melyben a korona volt. Baranyi Félix felpróbálta a Szent Koronát. A névtelen elbeszélő még megemlítette, hogy később a Habsburgok kopói megjelentek Baranyi Félixnél, elhurcolták és a koronának szállást adó földbirtokost élve soha többé senki sem látta.

Ruffy Péter: *Koronánk könyve.* Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1981, 143. oldal.

KÖNYVÉSZET

A Magyar Korona Helységnévtára. Budapest, 1895.

A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi Népszámlálása. Szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1902.

A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi Népszámlálása. Szerkeszti és kiadja a Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1913.

A Nagyváradi Egyházmegye Névtára, Kiadja a Nagyváradi Latin Szertartású Püspökség, 1995.

A Nagyváradi Egyházmegye történelmi sematizmusa, Nagyvárad, 2003.

Acsády Ignác: A magyar adózás története 1598-1604. Budapest, 1906.

Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787). Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára. Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya, Budapest, 1960.

Bakács István: A dicális összeírások. A történeti statisztika forrásai. Budapest, 1957.

Bársony István, Papp Klára, Takács Péter: Az úrbérrendezés forrásai Bihar vármegyében. I. Az érmelléki és a sárréti járás, Debrecen, 2001.; II. A szalontai és a váradi járás, Debrecen, 2003.

Borovszky Samu: Bihar vármegye és Nagyvárad. Budapest, 1901.

Bunyitay Vince: A váradi püspökség története. II, III., Nagyvárad, 1884.

Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1890.

Dávid Zoltán: Az 1598. évi házösszeírás. Központi Statisztikai Hivatal Levéltára. Budapest 2001.

Dávid Zoltán: Az 1715-20. évi összeírás. A történeti statisztika forrásai. 1960.

Dukrét Géza: A szentjobbi vár. Bihari Napló, 1992. január 5.

Dukrét Géza: A Hegyköz vidéke. Sorozat a Bihari Naplóban: 1992. január 21., 23., február 20., 28., március 1., 5., 20., 22., 24., április 1., 2.

Dukrét Géza: Hegyköz vidéke. Utazás Hegyközben. In Bihar megye útikönyve. Prolog Kiadó, Nagyvárad, 2004.

Fényes Elek: Magyarország Geographiai szótára, Pest, 1851.

Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

Hajdú-Moharos József: Magyar Településtár. Kárpát-Pannon Kiadó, Budapest, 2000.

Jakó Zsigmond: Bihar megye a török pusztítás előtt. Budapest, 1940.

Kiss Lajos: A földrajzi nevek etimológiai szótára. I., II., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

Kosa László, Filep Antal: A magyar nép táj-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1983.

Magyar Történelmi Tanulmányok, XIV. (1981), XVI. (1984), XVIII. (1985), XX. (1987), KLTE, Debrecen.

Papp Klára: Biharország jobbágynépe. A magánbirtok és jobbágysága a XVIII. században. Csokonai Kiadó, 1998.

Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából 1864, Bihar vármegye I—II. Debrecen, 1996.

Schematismus Historicus Venerabilis Cleri Diocensis Magnó-Varadiensis Latinorum. Nagyvárad, Szent László Nyomda Részvénytársaság, 1896.

Schematismus venerabilis cleri, 1929.

Sípos Orbán: Biharvármegye, A népesedési, vallási, nemzetiségi és közoktatási statisztika szempontjából. Nagyvárad, 1903.

Varga E. Árpád: Erdély etnikai és felekezeti statisztikája, II. Bihar, Mára-maros, Szatmár és Szilágy megye Népszámlálási adatok 1885/1869-1992 között. Teleki László Alapítvány, Pro-Print Könyvkiadó, Budapest, Csíkszereda, 1999.

FORRÁSOK:

Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára TtREL; Püspöki Hivatal iratai,

Bihari Egyházmegye Iratai,

Érmelléki Egyházmegye Iratai,

Királyhágóméiléki Református Egyházkerület Levéltára.

Hajdú-Bihar Megyei Levéltár - HBmL

Conscriptio dicalis 1552 - IV.A. 4/9.1.

Urbarialis tabella - IV.A. 1/d - 31 d.

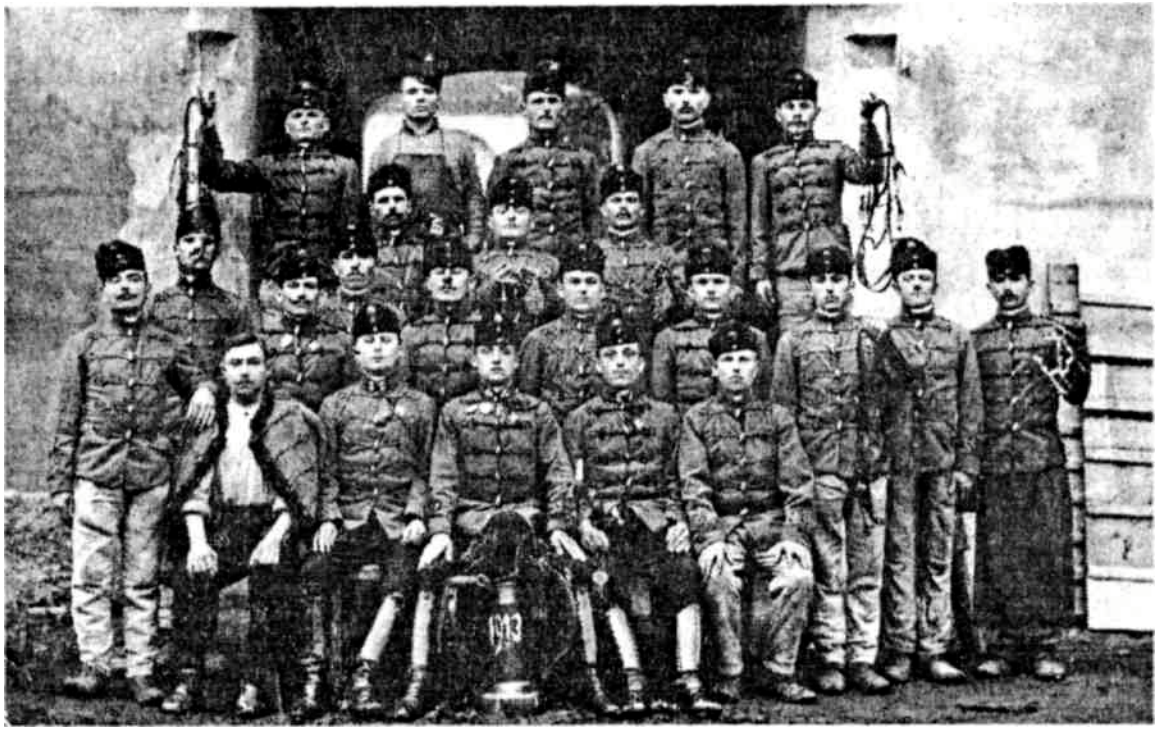
Országos összeírások

Országos nemesi összeírások - IV.A. 12/a.

Képmelleklet

Első világháborús katonák Olaszországban (az első sorban balról az első Mészáros Gábor)

Huszárok Grazban, az első világháború idején
(a második sorban jobbról a negyedik Sólyom Pál)

Sólyom Elek huszár az első világháborúba indulás előtt

Fényes Etelka és Mária 1915-ben népviseletben

Kovács Lajos lelkipásztor és felesége 1935-ben

Mészáros Gábor és Szedleczki segédjegyző lovakkal 1941-42-ben

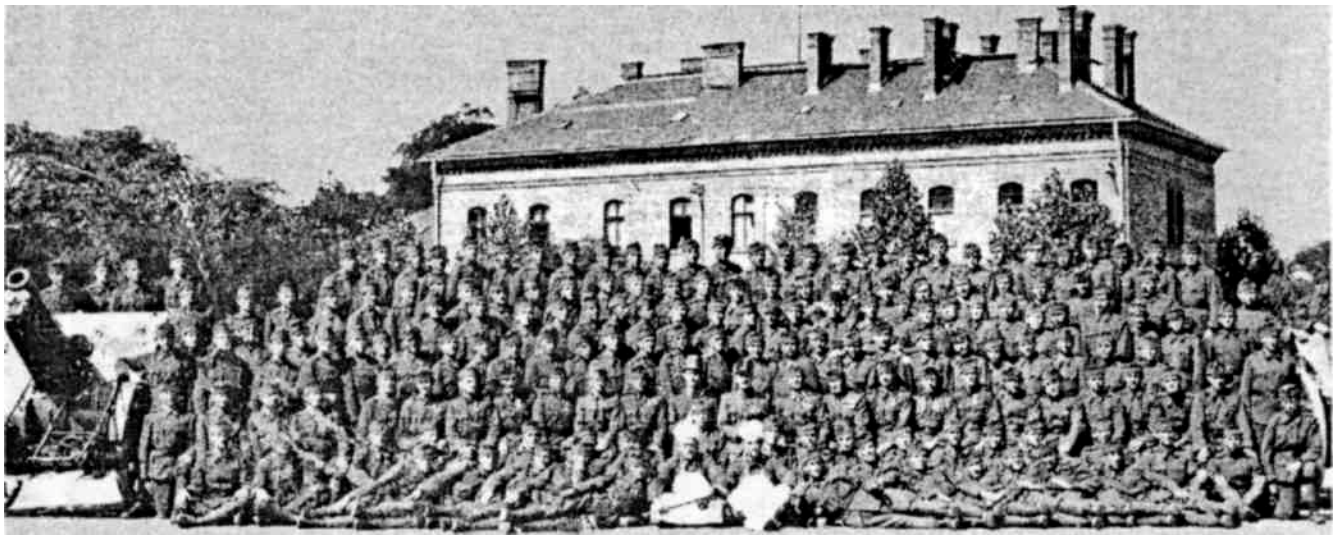
Diós Bálint a nagyváradi átképzésen

Ballá Erzsébet és Mihály 1939-ben

A hősi halált halt Balla Mihály 1942-ben

Tüzérek átképzésen Szilágysomlyón 1942-ben

Konfirmándusok 1937-ben

(Mihály Zoltán lelkész; I. sor.: Balogh Ferenc, Fésűs Imre, Bara Sándor, Márki Lajos, Ecsedi István; II. sor: Búzás Olga, Erdei Margit, Fazekas Mária, Tripó Miskáné; III. sor: ifj. Sólyom Pál, T. Fazekas Sándor, Fazekas József, Fazekas Ida; IV. sor: Tóth Irma, Babucz Teréz, Lőrincz Sára, Kos Erzsébet, Pap Etelka; V. sor: Kovács Gábor)

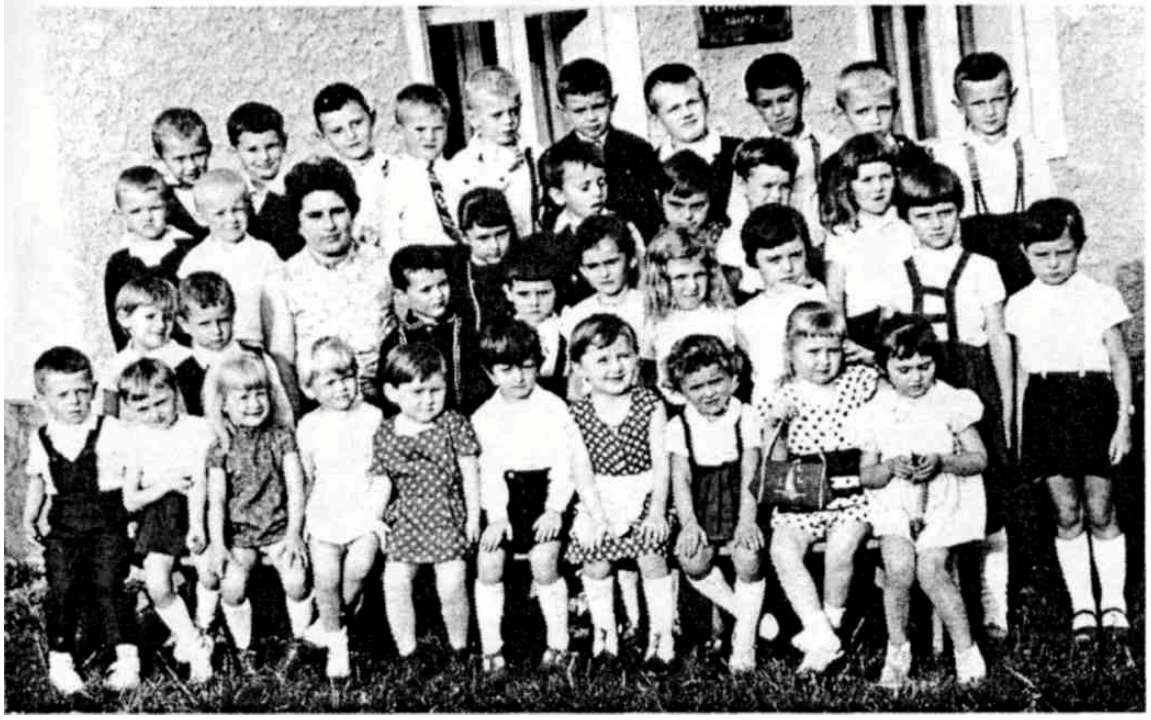
Iskolások 1942-ből (ülnek: Nagy Juliánná, Sólyom Etelka, Kovács Margit; II.: Tóth Erzsébet, Ványa Emma, Fazekas Irma, Kozma Margit; III.: Buczi Péter, Ecsedi Lajos, Fényes Lajos, Kozma Lajos, Tóth János

Óvodások szereplés után 1969-ben tanítónőjük, Jakab Erzsébet társaságában (a képen: Tóth Sándor, Pető Csaba, Pető Ferenc, Pap Katalin, Beregi Mária, Búzás Éva, Kovács András, Moisa Barnabás, Kozma István, Szabó Katalin)

Pető Ferenc 1969-ben a komoly doktor szerepében

„Ballagó" óvodások 1970-ben

(I.: Szelecki Sándor, Tolvaj Mária, Búzás Tünde, Kovács Irma, Pető Ildikó, Gondek Márta, Buzi Magdolna, Kovács Márta, Fazekas Anikó, Rozs Mária és Jakab Erzsébet óvónő)

Második osztályos kisdiákok 1972-ben

(L: Pető Csaba, Kovács András, Pető Ferenc, Kozma István, Kukuli Sándor, Nagy Béla, Barabás Éva tanítónő; II. Liszkay Attila, Tóth Sándor, Drágos Lajos, Szilágyi Sándor, Szilágyi János, Kovács Imre; III.: Fekete Éva, Szilágyi Katalin, Búzás Éva, Pap Katalin

Negyedik osztályos kisdiákok 1974-ben

A körösfői kirándulás résztvevői 1974-ben

Negyedik osztályosok 1974-ben

(L: Tóth Mihály, Kovács András, Tóth Sándor, Nagy Béla, Szilágyi János, Szilágyi Sándor, Drágos Lajos, Szabó István, Pető Csaba; II.: Erdei Magdolna, Ecsedi László, Fazekas Piroska, Szilágyi Katalin, Pap Ottilia, Búzás Éva, Gondek Márta, Rozs Mária; III.: Szabó Attila, Vincze Nándor, Szeleczky Csaba, Liszkay Attila, Kukuli Sándor, Pető Ferenc, Pap Katalin, Kovács Imre; Barabás Éva tanítnónő

Hatodikosok 1976-ban

Az 1977-ben konfirmáltak (felülről: Szabó Attila, Kovács András, Tóth Sándor, Kovács Imre, Liszkay Attila, Pap Katalin, Drágos Lajos, Nagy Béla, Szilágyi Katalin, Fazekas Piroska, Herpai Jolán, Pafcsuka Szabó Márta, Fazekas Juliánná, Pető Csaba, Erdei László, Pető Ferenc, Erdei Magdolna, Búzás Éva, Fazekas Edit, Beregi Mária, Búzás Márta

Az 1978-ban ballagó „véndiákok"

Diákok: Liszkay Attila, Búzás Márta, Kovács András, Erdei Magdolna, Kukuli Sándor, Kovács Imre, Szilágyi Sándor, Beregi Mária, Pap Katalin, Pető Ferenc, Tóth Sándor, Merk Mária, Szilágyi József, Szilágyi János, Búzás Éva, Fazekas Piroska, Csordás Szilárd, Pető Csaba, Kiss Lajos, Kapusi Endre. Tanárok: Máté Ilona, Kiss Eva, Barna Stella, Buczi Lajos, Barabás Éva, Popescu Erzsébet, Baki Mária, Mészáros Zoltán

Az 1982-ben konfirmáltak csoportja

(alulról: Liszkay Kálmán lelkipásztor; I.: Csonké Róbert; II.: Szentmiklósi Éva, Lakatos Edit; III.: Kovács Katalin, Babucz Katalin, Szilágyi Márta; IV.: Szilágyi Erzsébet, Sas Zita, Szeleczki Enikő, Nyéki Eszter; V.: Szilágyi László, Szilágyi István, Buczi Tibor, Hégető Zsolt

A tóti műkedvelő csoport Temesváron 1982-ben

Az 1983-ban ballagó nyolcadikosok (I.: Fekete József, Papp Endre,

Papp László, Hégető Zsolt, Szilágyi László; II: tanárok: Királyi Ilona, Nyeste Petka Katalin, Barna Stella, Buczi Lajos, Popescu Erzsébet, Sáska Katalin, Baki Mária, Jozefik László; III.: Szilágyi Erzsébet, Babucz Katalin, Sas Zita, Nyéki Eszter, Kovács Katalin, Szilágyi Márta, Gondek Enikő, Lakatos Edit, Szentmiklósi Éva, Szeleczki Enikő, Buczi Emese

EGYÜTT SÍRTUNK, EGYÜTT VIGADTUNK

Magyarruhás fiatalok 1940-ben (balról jobbra: Sólyom Margit és Elek, Petri Piroska)

Nem lehet elég korán kezdeni - óvodás korú néptáncosok 1973-ban (Kovács Imre-Erdei Magdolna, Drágos Lajos-Szilágyi Katalin, Kozma István-Búzás Éva, Tóth Sándor-Gondek Márta, Szilágyi János-Pap Katalin, Liszkay Attila-Fazekas Piroska, Kukuli Sándor-Szabó Katalin, Pető Ferenc-Beregi Mária)

A Tóti Week and Group zenekar 1981-ben (Pető Ferenc, Ecsedi László, Vincze Nándor, Kiss Imre)

A Tóti Week and Group zenekar 1987-ben... (Pető Ferenc, Ecsedi László, Vincze Nándor, Erdei Imre, Erdei József)

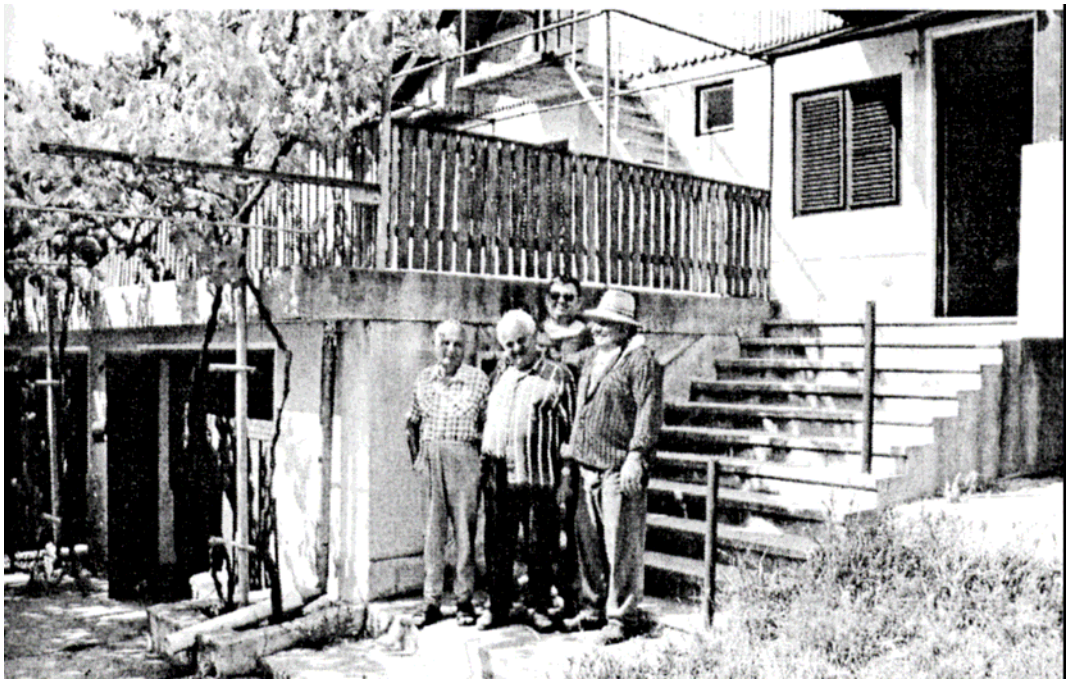
...és 1988-ban (Erdei József, Pető Ferenc, Ecsedi László, Vincze Nándor, Erdei Imre, Pap István)

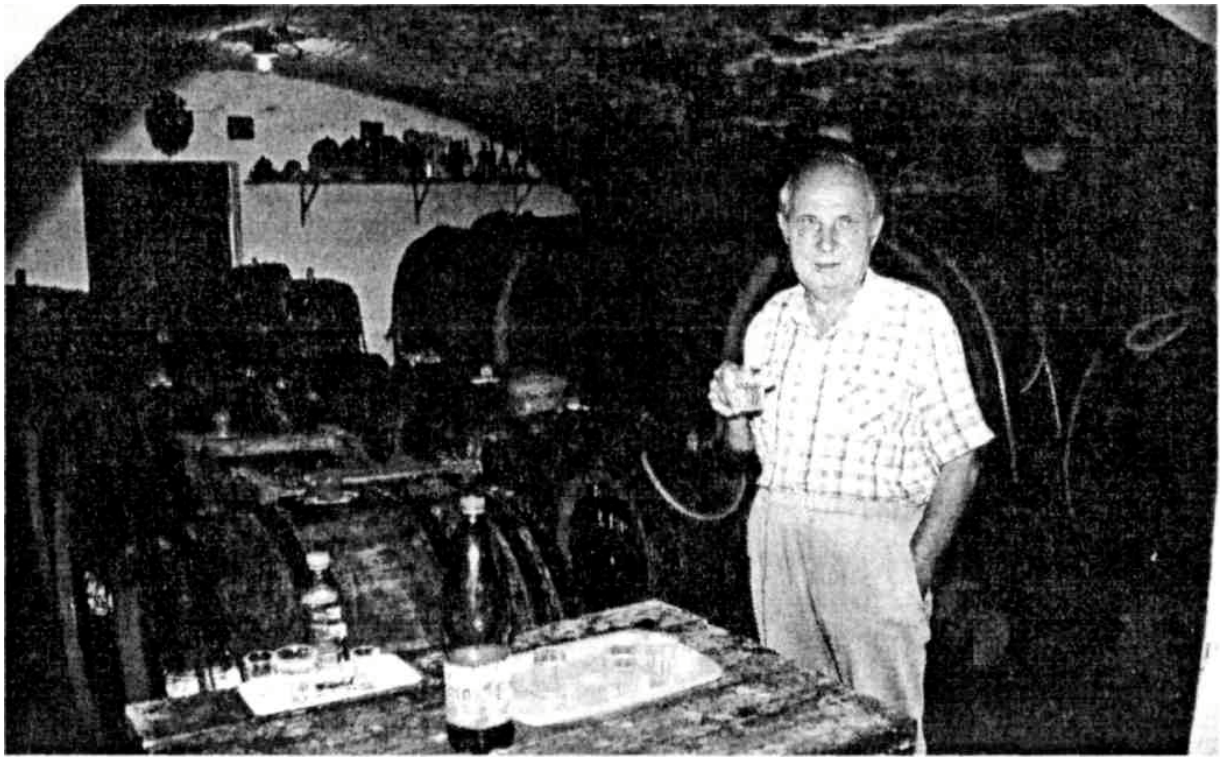
Nagyvőfély (Pető Ferenc) és koszorúslány (Tóth Zsóka) 1988-ban, Tóth Botond és Illés Katalin lakodalmán.

A szappanos menyasszony (Illés Zoltán) - Pető Ferenc nagyvőfély

**Új szőlőtermelők: elől – Szabó Mihály, Voicu Vasile, Bogya László;
hátul – ifj. Voicu Vasile**

Szabó Mihály szőlőtermelő gazda pincéjében

Szabóné a fóliasátorban

